
NILF-RAPPORT 2013-4

Aktør- og markedsanalyse av Inn på tunet

ANNE
STRØM PRESTVIK

INGUNN
NEBELL

IVAR
PETTERSEN

NILF utgir en rekke publikasjoner

Årlig utkommer:

«Driftsgranskingar i jord- og skogbruk»

«Handbok for driftsplanlegging»

«Utsyn over norsk landbruk. Tilstand og utviklingstrekk».

«Mat og industri. Status og utvikling i norsk matindustri».

Resultater fra forskning og utredninger utgis i tre serier:

«NILF-rapport» – en serie for publisering av forskningsrapporter og resultater fra større utredninger

«Notat» – en serie for publisering av arbeidsnotater, delrapporter, foredrag m.m. samt sluttrapporter fra mindre prosjekter.

«Discussion paper» – en serie for publisering av foreløpige resultater (bare internettpublisering).

NILF gir også ut:

«Dagligvarehandel og mat»

Regionale dekningsbidragskalkylar.

NILF er sekretariat for Budsjettnemnda for jordbruket som årlig gir ut:

«Totalkalkylen for jordbruket» (Jordbrukets totalregnskap og budsjett)

«Referansebruksberegninger»

«Resultatkontroll for gjennomføringen av landbrukspolitikken»

«Volum- og prisindeksar for jordbruket» som ligger på:

<http://www.nilf.no/PolitikkOkonomi/Nn/VolumPrisIndeksar.shtm>

RAPPORT 2013–4

Aktør- og markedsanalyse av Inn på tunet

Anne Strøm Prestvik

Ingunn Nebell

Ivar Pettersen

NILF

Norsk institutt for
landbruksøkonomisk forskning

Serie	NILF-rapport
Redaktør	Agnar Hegrenes
Tittel	Aktør- og markedsanalyse av Inn på tunet
Forfattere	Anne Strøm Prestvik, Ingunn Nebell, Ivar Pettersen
Prosjekt	IPT markeds- og aktøranalyse (E123).
Utgiver	Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)
Utgiversted	Oslo
Utgivelsesår	2013
Antall sider	85
ISBN	978-82-7077-867-6
ISSN	0805-9691
Emneord	Inn på tunet, grønn omsorg, helse, utdanning, forebygging, gårdsbruk

Litt om NILF

- Forskning og utredning angående landbrukspolitik, matvaresektor og -marked, foretaksøkonomi, nærings- og bygdeutvikling.
- Utarbeider nærings- og foretaksøkonomisk dokumentasjon innen landbruket; dette omfatter bl.a. sekretariatsarbeidet for Budsjettnemnda for jordbruket og de årlige driftsgranskingene i jord- og skogbruk.
- Utvikler hjelpemidler for driftsplanlegging og regnskapsføring.
- Finansieres av Landbruks- og matdepartementet, Norges forskningsråd og gjennom oppdrag for offentlig og privat sektor.

Forord

Målet for myndighetenes arbeid med Inn på tunet (IPT) er å utvikle kvalitetssikrede og samfunnsnyttige velferdstjenester med gården som arena. Landbruks- og matdepartementet (LMD) og Kommunal og regionaldepartementet utga i 2012 «Inn på tunet – Nasjonal strategi». Strategien skulle følges opp med egen handlingsplan. Rapporten «Aktør- og markedsanalyse av Inn på tunet» er en del av grunnlaget for arbeidet med nasjonal handlingsplan for Inn på tunet. I rapporten beskrives både behovet for nye løsninger i velferdssektoren, markedet for IPT gjennom en spørreundersøkelse til kommunene, og ulike aktørers rolle i utviklingen av tjenestearenaene.

Arbeidet er utført på oppdrag fra Matmerk som har flere sentrale oppgaver i arbeidet med IPT i Norge. Under arbeidet har våre medarbeidere vært involvert i drøftinger i faglige fora og med sentrale aktører som arbeider med IPT, både departementer, Kommunenes sentralforbund, Innovasjon Norge og faglagene i landbruksnæringen. Diskusjonene her har vært nyttige for vårt arbeid. Spesielt har Tom Roterud, Matmerk og Grete Gausemel i LMD bidratt i oppfølgingen av arbeidet. Arbeidet bygger imidlertid først og fremst på en relativt bred spørreundersøkelse blant alle landets kommuner med god svarprosent. Uten engasjementet i kommunene hadde det vært vanskelig å gjennomføre undersøkelsen. En separat undersøkelse til fylkesmennene utført av LMD ved hjelp av NILF, er gjennomført parallelt med denne undersøkelsen og dokumenteres i eget notat.

Anne Strøm Prestvik har hatt det overordnede ansvaret for arbeidet med rapporten, mens alle tre forfatterne har bidratt i prosjektets ulike faser og i rapportutforming. Vi takker Agnar Hegrenes for nyttige kommentarer og Anne Bente Ellevold og Siri Fauske for ferdigstilling for trykking.

Oslo, september 2013
Lars Johan Rustad

Innhold

SAMMENDRAG	1
SUMMARY	5
1 INNLEDNING	9
1.1 Tjenestene	9
1.2 Bakgrunn for rapporten	9
1.3 Formål og problemstillinger	10
1.4 Metode	10
1.5 Relevante forskningsprosjekt	11
1.5.1 Prosjekt hos Møreforskning	11
1.5.2 IPT Telemark og Telemark Bondelag	12
1.5.3 Inn på tunet og økonomien fra kommunenes side	12
2 VOKSENDE BEHOV – NYE RESSURSER, SAMHANDLING OG INNOVASJON	13
2.1 Mobilisering for et helsefremmende samfunn	13
2.1.1 Voksende behov	14
2.1.2 Aktiv omsorg	17
2.1.3 Samhandling: Et mer helsefremmende samfunn	19
2.1.4 Innovasjon: Endret samspill – nye tjenester	20
2.1.5 Inn på tunet og dagtilbud til demente og eldre	21
2.2 Opplæring, oppvekst	21
2.2.1 Inn på tunet og alternativ undervisning og frafall fra skolen	24
2.3 Andre velferdsformål	24
2.4 Beboere i asylmottak	25
2.5 Innovasjon i offentlig sektor	26
3 INN PÅ TUNET-VERDIKJEDEN	27
3.1 Den enkle verdikjeden	27
3.2 Den utvidede verdikjeden	28
3.2.1 Aktører med hjelpefunksjoner	29
3.3 Oppsummering av verdikjeden	30
4 AKTØRER OG DERES AKTIVITETER	33
4.1 Nasjonalt nivå	33
4.1.1 Landbruks- og matdepartementet	33
4.1.2 Kommunal- og regionaldepartementet	34
4.1.3 Helse- og omsorgsdepartementet	34
4.1.4 Andre departement	34
4.1.5 Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV)	35
4.1.6 Norges Bondelag (NB) og Norsk bonde- og småbrukarlag (NBS)	35
4.1.7 Stiftelsen Matmerk	36
4.1.8 Innovasjon Norge (nasjonalt og regionalt)	37
4.1.9 Kommunesektorens organisasjon (KS)	37
4.1.10 Landbrukets HMS-tjeneste	37
4.1.11 Det Kongelige Selskap for Norges Vel	38

4.1.12	Fagforum for Inn på tunet.....	38
4.1.13	Forsikringsselskap (Gjensidige)	39
4.1.14	Norsk landbruksrådgivning.....	39
4.2	Regionalt nivå.....	39
4.2.1	Fylkesmannsembetet.....	39
4.2.2	Faglagenes fylkeslag, Norge Bondelag og Norsk Bonde- og småbrukarlag.....	41
4.2.3	NAVs fylkeskoordinator for arbeid og psykisk helse.....	41
4.2.4	Regionale tilbydernetverk.....	42
4.2.5	Fylkeskommuner	49
4.3	Kommunalt nivå	50
4.3.1	Kommunen.....	50
4.3.2	NAV lokalt (statlig)	50
4.3.3	Tiltaksarrangører.....	50
4.3.4	Pårørende- og brukerorganisasjoner	51
4.3.5	Tilbydere og tilbydersamvirker	51
4.3.6	Ildsjeler	52
4.4	Forskningsmiljøer	53
4.4.1	Universitetet for Miljø- og Biovitenskap (UMB).....	53
4.4.2	Møreforskning.....	53
4.4.3	Norsk Institutt for landbruksøkonomisk forskning.....	53
5	MARKEDSANALYSE OG MER OM KJØPERNE	55
5.1	Spørreundersøkelsen til kommunene.....	55
5.2	Inn på tunet i kommunene	56
5.3	Oppstart av Inn på tunet-tilbud.....	57
5.3.1	Dagtilbud til eldre og demente.....	58
5.3.2	Dagtilbud for rusmisbrukere.....	59
5.3.3	Dagtilbud til personer med fysisk funksjonshemning	59
5.3.4	Dagtilbud til personer med psykiske utviklingshemning	59
5.3.5	Dagtilbud til personer med psykiske lidelser.....	60
5.3.6	Tilbud til barnehager og gårdsbarnehager	60
5.3.7	Skoletilbud og alternativ undervisning	60
5.3.8	Skolefritidsordningen.....	60
5.3.9	Pedagogiske tilbud til voksne	60
5.3.10	Tilrettelagte fritidstilbud til barn og ungdom	61
5.3.11	Kriminalomsorg	61
5.3.12	Arbeidstrening (ikke underlagt NAV).....	61
5.4	Finansiering og koordinering.....	61
5.4.1	Kontrakter med tilbyderen	62
5.4.2	Erfaringer og planer for utvidelse av IPT i kommunen.....	63
5.5	Vurdering av konkurransedyktighet og hindringer.....	64
5.5.1	Potensialet for Inn på tunet	69
5.6	Inn på tunet-løftet.....	70
5.7	Kommuner uten IPT og erfaringer fra avsluttede IPT-tilbud	70
6	VEIEN VIDERE	73
6.1	Positiv, men avventende etterspørselsside.....	73
6.2	Sentrale myndigheter på søken etter nye løsninger	74
6.3	Toneangivende, sammensatt tilbudsside med uferdig organisering.....	76
6.4	Videre steg	77

6.4.1 Støtte opp om innovasjonssatsing og tjenesteutvikling i kommunene.....	78
6.4.2 Sikre den videre dialogen mellom departementene.....	78
6.4.3 Opprettholde engasjementet på tilbudssiden	78
6.4.4 Bidra til bedre organisering av viktige aktører	79
6.4.5 Styrke konseptutvikling, standardisering og andre former for tilrettelegging.....	79
REFERANSER.....	81
OVERSIKT OVER AKTØRER.....	85

Sammendrag

Inn på tunet er tilrettelagte og kvalitetssikrede velferdstjenester på gårdsbruk. Tjenestene skal gi mestring, utvikling og trivsel. Gjennom Inn på tunet utfyller gårdsbruk tjenester fra spesialiserte velferdsinstitusjoner, legger grunnlag for større variasjon tjenestetilbudet og bedre individtilpasning. Brukerkommunene anser tjenestene i hovedsak som både kostnads- og kvalitetsmessig gunstige. Mange kommuner har allerede startet opp flere forskjellige tilbud og en del er i oppstartsfasen. Etterspørselssiden er positiv, men først og fremst avventende og mange opplever store transaksjonskostnader under oppstart. De toneangivende aktørene i utviklingen av Inn på tunet-tjenester er nesten utelukkende på tilbudssiden – dvs. knyttet til landbruksnæringen. Sentrale myndighetsorganer utenfor landbruks- og kommunalområdet, er viktige samtalepartnere for de ledende departementene, men vil ikke gi kommunene føringer for hva slags tjenester de skal utvikle.

Dette tyder på at etterspørselssiden ikke er helt klar for å utnytte konseptet. Viktige endringer i utviklingen av velferdstjenestene i Norge, f.eks. innenfor helse, omsorg, forebygging, oppvekst og opplæring, peker imidlertid i retning av større ansvar lokalt, økt rom for nye ressurser og nye løsninger basert på nærhet og høy faglighet. Over tid må vi forvente en mer aktiv, lokal etterspørselsside. Vår undersøkelse tyder derfor på at de aktørene som i dag er toneangivende for utvikling av landbruksbaserte tjenestetilbud kan bidra til realiseringen av nye modeller i velferdssektoren. Det tilsier at landbrukssiden opprettholder innsatsen for å utprøve og dokumentere effekten av landbrukets ressurser i produksjon av kvalitetssikrede velferdstjenester.

Dette er noen av hovedkonklusjonene fra «Aktør- og markedsanalyse for Inn på tunet». Utredningen er utført på oppdrag fra Matmerk og inngår i arbeidet med handlingsplan for Inn på tunet i Norge. Formålet er å kartlegge de involverte aktørene og markedet for å kunne vurdere potensial og hindringer. Prosjektet har inkludert en spørreundersøkelse til alle Norges kommuner, en gjennomgang av verdikjeden for Inn på tunet og alle aktører som er og har vært involvert. Nedenfor utdypes hovedkonklusjonene.

Tilbudssiden er toneangivende

Landbruket og landbruksrelaterte institusjoner er drivkraften bak utviklingen av Inn på tunet som ressurs for norsk velferdssektor. Det er mange aktører med ulike interesser på tilbudssiden. Faglagene Norges Bondelag og Norsk bonde og småbrukarlag har klare roller og interesser. Sentrale myndigheter som Landbruks- og matdepartementet (LMD) og Fylkesmennenes landbruksavdelinger skal legge til rette for næringsutvikling i landbruket. LMD gir også oppdrag til Matmerk, med ansvar for både generisk markedsføring og godkjenning av gårdsbruk, og til Innovasjon Norge som bidrar med sentralt og regionalt virkemiddelapparat.

Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) har deltatt i arbeidet med den nasjonale strategien og styrker involveringen også av kommunal og fylkeskommunal sektor. Kommunenes sentralforbund (KS) kan forene arbeidet for økt

innovasjon i kommunesektoren med Inn på tunet-arbeidet ut fra samarbeid med LMD på dette området.

Tilbyderne har, gjerne i samspill med regionale myndigheter, dannet nettverksorganisasjoner i fylkene. Nettverkene har ulik organisering. De bidrar til utveksling av kompetanse og informasjonsformidling til etterspørselssiden. Det er også en rekke andre aktører som er aktive i arbeidet med Inn på tunet, bl.a. på rådgivnings- og kunnskapssiden.

Etterspørselssiden har positiv erfaring, er avventende til Inn på tunet, men søker innovasjon og nyutvikling

Etterspørselssiden er åpen, gjennomgående positiv, men samtidig passiv og avventende. Mange kommuner rapporterer store transaksjonskostnader ved oppstart. Ildsjeler, både i kommunen, hos fylkesmannen og i landbruket, har mange steder drevet fram Inn på tunet-tilbud og er fortsatt ansett som viktige for oppstart. Kommunene legger vekt på god kommuneøkonomi og klare styringssignaler både fra lokale politikere og sentrale myndigheter for framtidig satsning på Inn på tunet. Det viktigste er imidlertid at velferdssektoren i Norge søker grunnlag for mobilisering av nye ressurser for innovativ tjenesteutvikling i møte med voksende tjenestebehov i befolkningen. Sammen med positive erfaringer med Inn på tunet så langt, kan dette gi grunnlag for en meget aktiv etterspørselsside på sikt.

Kommunene har positiv erfaring med Inn på tunet. Vår landsdekkende spørreundersøkelse har nådd 80 prosent av landets kommuner og funnet få innvendinger mot konseptets konkurranseevne, verken økonomisk eller faglig. Flertallet mener det er behov for mer utbredt bruk av Inn på tunet i fremtiden. Kommunene etterlyser imidlertid spesielt økonomisk handlingsrom for å ta i bruk Inn på tunet i økt grad. Inn på tunet blir i liten grad sett på som innovativt med de utfordringene slike prosesser krever. I tillegg etterlyses det også i noen tilfeller flere tilbydere.

Arbeids- og velferdsetaten representerer en viktig sektor som har utviklet et eget konsept for bruk av gårdsbruk; «Grønt arbeid». Også dette konseptet har, så langt vi kan se, gitt positive erfaringer. Det synes imidlertid å være krevende å sikre videre utprøving, videreutvikling og kunnskapsdeling.

Det er flere begrensninger for utvikling av nye tjenester, som Inn på tunet, som del av tjenesteproduksjonen i kommunene og ytre, statlige etater. Det at tjenestene er konkurransedyktige økonomisk og faglig, utløser ikke uten videre aktiv etterspørsel. Problemet kan ligge på tilbyders side, men dersom utviklings- og innovasjonsevnen generelt er svak, er det trolig først og fremst generelle barrierer i forvaltningen som hindrer at nye ressurser kan tas i bruk.

Andre departementer enn LMD og KRD har et generelt engasjement for tjenesteutvikling, men av forståelige grunner lite engasjement for ett bestemt konsept som Inn på tunet. Det er de lokale myndighetene og ytre etatene som NAV-kontorer og BUF-etat, som skal mobilisere ressursene og utvikle de konkrete løsningene. Fagdepartementene deltar imidlertid i en viktig dialog med LMD og KRD gjennom referansegruppen for strategi for Inn på tunet med tilhørende handlingsplan. Dette gir mulighet for å drøfte roller og oppklare mulige hindringer ikke bare for Inn på tunet, men også for utvikling av nye tjenesteløsninger mer generelt.

Innovasjon og samhandling kan utløse engasjement på tilbudssiden

Både Helse- og omsorgsdepartementets samhandlingsreform og KRDs strategi for innovasjon i kommunal sektor peker i retning av satsing på innovasjon i omsorgssektoren og omfattende endringer i velferdssektoren. Et voksende behov for omsorgs- og individtilpassede tjenester skal møtes med tjenester og ressurser i brukernes nærmiljøer. Kommunene skal få flere oppgaver og ressurser til å løse dem. Siktemålet er et helsefremmende samfunn som i større grad forebygger, opprettholder og utnytter eksisterende funksjonsdyktighet enn å reparere skader. Ressursene skal i økende grad ligge i nærmiljøet, bidra til å styrke lokale nettverk, og i mindre grad hentes fra spesialiserte, gjerne sentraliserte institusjoner. I rapportens kapittel 2 gir vi et lite innblikk i disse endringstendensene.

Dersom intensjonene hos sentrale myndigheter skal realiseres, må bildet av kommuner og andre velferdsorganer som åpne, med positiv erfaring, men passive og med lite handlingsrom, endres over tid. Det skal da bli mulig for nye aktører å komme innenfor lokale velferdsetaters løsningsrom. Konsekvensene av ikke å lykkes, kan bli store. Dokumentasjonen av hva det koster med unødvendig bruk av spesialiserte institusjoner og frafall fra utdanning, viser at gode løsninger har stor samfunnsmessig verdi.

I kapittel 6 i rapporten nevner vi på basis av satsinger bl.a. i regi av Forskningsrådet, noen av hindringene for innovasjon i offentlig sektor. Hindringene er mange og relativt grunnleggende. Landbruksnæringens og -forvaltningens arbeid med å bringe nye ressurser inn i velferdssektoren, kan bidra til innovasjon. På den annen side er dette ingen enkel oppgave for en enkelt gruppe av tjenestetilbydere.

Opprettholde et tilbuds- og næringsbasert engasjement

I kapittel 6 skisseres noen mulige momenter for utarbeidelse av handlingsplan for Inn på tunet. På basis av erfaringer og holdninger i kommunene, og signalene i politiske, nasjonale ambisjoner for utviklingen av den norske velferdssektoren, er det liten grunn til å svekke engasjementet på tilbudssiden. Det er snarere grunn til å vise til næringslivets samfunnsansvar. Føringer for utviklingen av nye velferdstjenester og endret samhandling understreker næringslivets bidrag. Det er også vanlig at næringsorganisasjoner, lokale og sentrale myndigheter samarbeider nært om utvikling både av tilpassede omsorg og opplæringstilbud.

Det er samtidig vanskelig for en næringssektor som landbruksnæringen å forvente at den, som en av en rekke mulige tilbudsaktører, skal ha en avgjørende rolle i å utløse nødvendig innovasjons- og utviklingsevne i kommuner og ytre etater. Det viktigste for landbruksaktørene er at myndighetenes ambisjoner for velferdssektoren blir virkelighet. Derved skal mer av tjenesteutviklingen skje ved lokale ressurser fra arbeids-, kultur- og annet samfunnsnivå.

Landbruket kan bidra i dette arbeidet på flere måter. Det å dokumentere gode eksempler for innovativ tjenesteutvikling er en ting. En annen mulighet ligger i å bygge arenaer for innovativt samspill mellom offentlige velferdsorganer og tjenesteytere utenfor offentlig sektor.

Oppgaven for de mange aktørene på tilbudssiden vi her betegner for toneangivende, er bl.a. å sørge for god organisering, mer kunnskap, klarere konsepter, enkle transaksjoner og økt tilgjengelighet av tilbydere. Det kan være nødvendig å vurdere overføring av mer ansvar fra landbruksmyndigheter til næringen selv. En forutsetning for dette er antagelig at næringen organiserer seg bedre. Det er ikke naturlig her å ta stilling til konkrete organisatoriske løsninger,

men det kan være grunn til å forvente at tilbydernettverkene styrkes. Et forsøk på å lage en overbygning over de fylkesvise Inn på tunet-nettverkene har så langt strandet. I dag er grunnlaget for overføring av vesentlige oppgaver fra staten til næringen, dermed neppe tilfredsstillende.

Dermed er det heller ikke lett å se grunnlag for at næringen alene kan ta ansvar for arbeidet med klare tjenestekonseppter, prioritering mellom ulike tjenestesektorer osv. Kvalitetssikring av tilbudssiden fortsetter som nå, og er i stor grad et statlig ansvar.

Det kan fortsatt ta tid før etterspørselssiden vitaliseres gjennom økt innovasjon i velferdssektoren. Det gir fare for utmatting på tilbudssiden. Derfor kan den viktigste oppgaven være å fortsette arbeidet med å skape gode eksempler, dokumentere effekter og klargjøre konsepter på tilbudssiden. Stimulanser for utvikling av erfaring og eksempler kan være en rimelig pris for å utløse potensialet i utradisjonelle samfunnsressurser for bedre velferdstjenester. Landbruksressursene kan dermed øke sitt samfunnsbidrag og indirekte kan være medvirkende til at kommunal sektor faktisk realiserer sitt potensial som en mer innovativ velferdsaktør.

Summary

This study of agents and the market for Green Care in Norway, aims to form part of the background for a national action plan to enhance the potential use of Green Care in Norway. The action plan was launched jointly by the Ministry of Agriculture and Food and Ministry of Local Government and Regional Development in September 2013. The purpose of the report is to provide an overview of agents involved in the development and the market in order to better understand possibilities and challenges for the expansion of Green Care. The study includes a survey of opinions among customers of Green Care, in particular municipalities, as well as an analysis of the value-chain and agent analysis.

Main findings

Green Care is defined as customized and quality-assured welfare services on farms. The services provide coping skills, well-being, education and work training for people with special needs. Farms that offer Green Care services complement the supply of public welfare services, and increase the potential for individualized customization of services. Main buyers are municipalities, which are responsible for the provision of a variety of welfare services. Around half of all Norwegian municipalities buy or are in the process of applying Green Care services in 2013. The municipalities that have experience with these services generally perceive Green Care as competitive in terms of cost and quality. Although the demand-side is positive, it is also somewhat tentative and many experience large or even prohibitive transaction cost in the development phase. Main drivers for the expansion of Green Care services are institutions belonging on the supply side, i.e. agents in or related to the agricultural sector. The Ministry of Agriculture and Food and the Ministry of Local Government and Regional Development are leading the governmental work. Other ministries will be important partners, but cannot lead the municipalities to choose Green Care services in front of other services.

There are many signs of changes in public welfare services that point in the direction of increasing use of Green Care, especially within health and care services, education and training. Prevention, rather than treatment, is in focus and the responsibility for provision of both prevention and care rests, to an increasing degree, with the municipalities. This calls for the employment of new resources and innovative, local solutions. Welfare services should be provided where people live in order to maintain the benefit of local and normal social networks. Increasing demand for welfare services and individually customized education should be met with more emphasis on the prevention of illness, social and other forms of exclusion. The reliance on large, specialized institutions needs to be limited.

In the future we expect a greater demand and interest for Green Care as one of many solutions to the social challenges that are coming. The agents that drive the expansion of Green Care today can make a contribution to innovations in the welfare sector by opening up for new arenas for services provision and new forms of services. The agricultural sector must therefore keep communicating and

documenting the benefits of using agricultural resources for the production of quality-assured welfare services.

The supply-side is the driving force

The agricultural sector and related institutions have been the driving force behind the development of farms as arenas for services normally under the responsibility of the public welfare sector. Many agents with different interests are involved, from Farmers organizations to the Ministry of Agriculture and Food and the agricultural department at the County Governor. The Norwegian Agricultural Quality System and Food Branding Foundation is responsible for developing quality standards for and approving Green Care farms, as well as for generic marketing of the concept. Innovation Norway, which manages several funds for the Government, channels grants and loans for businesses and entrepreneurs in rural areas.

The ministry of Local government and regional development has participated in the development of a National strategy and increases the involvement of regional and local governments. The Norwegian Association of Local and Regional Authorities can unite the efforts for innovation in the local welfare sector with Green Care by collaborating with the ministry of Agriculture and Food.

The Green Care farms are increasingly organizing themselves in regional networks with varying structure and objectives. They contribute to the exchange of experience and knowledge with the demand-side, some with support from regional authorities. Agricultural extension services, secondary schools and research institutions are also involved in the development of Green Care farming.

The demand-side is positive but hesitant

The demand side, mainly the municipalities, is open and positive towards Green Care but at the same time, more passive and hesitant the proactive. Many municipalities report large transaction costs when Green Care services are started. In many places the effort of one or few committed individuals, either at the municipality administration, in the agricultural sector or the County Governor administration, has been critical for start-ups to take place. The municipalities emphasize the need for larger budgets and clear signals from central authorities in order to expand the use of Green Care services.

Our main finding is that the Norwegian welfare sector realizes that new resources need to be mobilized for development of new services that can meet the growing demand in the population. With greater efforts for innovation in the public welfare sector, the many examples of success in the use of Green Care can motivate the demand-side to be more active.

Our survey reached 80 percent of all Norwegian municipalities. In general, the municipalities find the Green Care services economically competitive and of high quality. The majority agrees that the need for services like Green Care will increase in the future. However, lack of funds was reported the most critical factor for development of Green Care services. The process of developing such services is not acknowledged as innovative and hence the challenges that follow innovative processes are not recognized. In some cases the municipalities report at lack of willing farms.

There are several hurdles for the expansion of new welfare services like Green Care as a main provider of appropriate and innovative arenas for the supply of local, public services. Although the Green Care services are economically competitive

with other, similar services, it does not automatically trigger demand, as we could expect in a market with only private agents. Some challenges may lie with the supplier, which traditionally does not supply welfare services. However, the lack of innovative capacities in the local public administration is generally hindering the use of new resources.

Ministries responsible for specific welfare sectors like health, education and labour have not taken direct part in the development of a national Green Care strategy and action plan, but have rather served as a discussion forum. Most ministries share the interest in the development of welfare services based on new, more local resources. In order to maintain a clear distinction between those responsible for supply side and the demand side for services provided by private agents like farmers, these ministries have a non-promotive, purely consultative role. Nevertheless, authorities responsible e.g. for providing training for work, have been responsible for developing concepts based on farms as arenas for training and work practice. Dialogue is important for clarifying responsibilities and how to solve the challenges that face the development of new welfare services like Green Care.

Innovation and collaboration can release demand

The Coordination Reform launched by the Ministry of Health and Care services and the National strategy to enhance innovativeness among municipalities by the Ministry of Local government and regional development, both point to the need for innovation in the welfare sector. There is an increasing need for healthcare and customized services. In addition, services provided in the client's normal environment are more effective than specialized institutions. To meet these challenges, responsibilities and resources need to be transferred to the municipalities. The aim is to make the society as a whole prevent and mitigate health problems, social exclusion and exclusion from the labor market, rather than treat and repair damages. The local community should be the main provider of welfare services rather than specialized and often centralized institutions.

To provide for change, the municipalities cannot remain positive, but passive and hesitant. Room for new service providers is needed. The consequence of failing to exploit new resources and solutions may be costly for local communities. Failure to prevent e.g. school-dropout and treatment in specialized institutions impose large costs on the society. Green care seems to have particular potential for tailored education and training for potential drop-outs from school.

The report refers to a study that shows how innovations in the public sector are demanding. These challenges are many and fundamental. In their effort to develop Green Care, the agricultural sector and agricultural public management can play an important role to foster innovation in the public sector.

Maintain effort from the supply side

The report suggests that the Action Plan for Green Care in Norway provides continued support and stimulus to supply side activities to promote Green Care. This is in line with a broad call for private sector to form an active part of the modern welfare system. Many municipalities already collaborate in various ways with the private sector and non-governmental organizations to develop and provide customized care and educational services.

However, the positive but hesitant appearance of many of the municipalities makes it challenging for the supply side, in this case mainly the agricultural sector,

to foster innovation in the public sector. The suppliers of Green Care and their supporting authorities need to work in coordination with supporters of innovative welfare services in general to engage diverse local resources in the production of welfare services. The agricultural sector must clarify their services concepts and document the social value of already existing Green Care services. They must also ensure an improved organization of suppliers and provide more knowledge about the benefits of allowing bio-resources and farm-work become arenas for modern welfare services. Systems for quality assurance and documentation need adhere to requirements developed by established professions. In this way, transactions may be simplified and transaction costs reduced.

Transfer of some responsibility from the public agricultural management to organizations of Green Care farms may be beneficial. This, however, requires improved organization of suppliers, for example through regional and national networks of Green Care farms. An attempt to create a national network of Green Care farms has so far failed. The authors of this report find it surprising if future national coordination of supply side activities should be left to farmers' associations and the Ministry of Agriculture and Food alone.

The agricultural sector cannot develop and expand the Green Care services on its own. Especially quality assurance should be, as today, the responsibility of an independent organization. It might take time before the public sector mobilizes through innovation in the welfare sector. Until then, the agricultural sector and the Green Care farms must maintain their efforts. They can do this by focusing on the successes and documenting them and use the existing knowledge to communicate the benefits of Green Care services to the public sector. Public funds may be used to stimulate development for new welfare services on farms. Most importantly, resources that are traditionally used in the agricultural sector can be used to foster innovation in welfare services in the public sector in order to provide varied, customized and quality assured services to the population.

1 Innledning

Utredningen av markedet for og aktører i arbeidet med å utvikle Inn på tunet (IPT) som ressurs for norsk velferdssektor, er en del av gjennomføringen av Nasjonal strategi for IPT. I denne innledningen presenterer vi tjenestene, bakgrunn, formål og metode for arbeidet.

1.1 Tjenestene

Inn på tunet er tilrettelagte og kvalitetssikrede velferdstjenester på gårdsbruk som skal gi mestring, utvikling og trivsel. Gårdsbruk er en eiendom som benyttes til jord-, skog-, eller hagebruk. Aktivitetene i tjenestetilbudet er knyttet opp til gården, livet og arbeidet der. At gårdsbruk tilbyr andre tjenester enn de som er direkte knyttet til produksjon, har foregått i mange år. IPT har en lang historie selv om det er et relativt nytt konsept.

Landbruks- og matdepartementets stortingsmelding «Velkommen til bords» peker på at IPT har et vekstpotensial i flere sektorer (Landbruks- og matdepartementet 2012). Det er mange trekk ved samfunnsutviklingen som krever nytenkning og innovasjon innen helse og omsorg, utdanning, arbeidstrening og ikke minst forebygging. IPT kan tilby konkurransedyktige tjenester innenfor disse sektorene og dermed være med på å løse både dagens og morgendagens problemer.

Fortsatt vekst i IPT-næringen er avhengig av at helse- og omsorgssektoren vurderer tilbudene som aktuelle for å løse utfordringer i egen sektor. Her har det skjedd en positiv utvikling de senere årene som det er viktig å forsterke (Landbruks- og matdepartementet 2012:203).

Mange gårdsbruk har både fysiske ressurser i form av bygninger og menneskelige ressurser i form av folk med både interesse og utdanning for å jobbe med mennesker. Disse resursene kan lett utvikles til å tilby tjenester som tradisjonelt ikke har tilhørt landbrukssektoren. IPT er ikke bare kvalitetssikrede tjenester på en annen arena, det gir noe mer. Dette er et aspekt som er lite forstått og forskningen er bare så vidt kommet i gang med å beskrive dette. Det er mye som tyder på at omgivelsene på et gårdsbruk, kontakt med natur, dyr og planter har en helsemessig god effekt på mange mennesker.

1.2 Bakgrunn for rapporten

Nasjonal strategi for IPT ble utarbeidet av Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet i 2012. Denne strategien vil være retningsgivende for arbeidet med handlingsplan med tiltak innenfor de fem strategiområdene:

- Kvalitetssikring
- Samfunnsnytte
- Prioriterte tjenesteområder
- Dialogbasert tjenesteutvikling
- Langsiktige relasjoner

Forut for ferdigstillingen av strategien ble også partene i jordbruksavtalen enige om både definisjonen av IPT og at det skulle utvikles en ny godkjenningsordning for gårdsbruk som ønsker å tilby velferdstjenester. Matmerk fikk ansvar for å utvikle godkjenningsordningen sammen med andre viktige aktører, og er nå kommet godt i gang med å godkjenne IPT-gårdsbruk.

IPT har en sammensatt bakgrunn. Mange aktører har medvirket til at begrepet i dag er kjent både i landbruksnæring, kommune-Norge, i store deler av sentral forvaltning og i arbeids- og barnevernetat. Matmerk har i sitt arbeid med spørsmål relatert til strategi og handlingsplan skilt aktørgruppen i brukere, kjøpere, tilbydere og hjelpere. Vi har i tillegg to andre grupper, myndigheter og regulatorer, som sammen er svært viktige for rammebetingelsene til IPT. Andre hjelpere bidrar med finansiell hjelp, veiledning og kompetansebygging. Kunnskapsleverandører blir også nevnt, selv om disse er dekket i et annet prosjekt.

Denne utredningen dreier seg primært om hvilke slutninger man på basis av informasjon fra kjøpere og andre viktige aktører kan trekke om behovet og mulighetene for IPT i fremtiden. Analysen skal bidra til avklaring av roller blant de mange aktørene som i dag er involvert.

1.3 Formål og problemstillinger

Formålet med denne rapporten er todelt:

- 1) Kartlegge aktørene for å avdekke hvordan aktørene best mulig kan samhandle for videreutvikling av IPT.
- 2) Analysere markedet utfra samfunnsutvikling og kommunenes behov for å vurdere potensial og hindringer.

Prosjektet har fokusert særlig på kommunen og andre offentlige etater som er viktige markedsaktører. Tidligere analyser har fokusert på tilbydersiden og vi antar her at brukernes interessert blir ivaretatt av kjøperne. Dette er en nødvendighet begrensning selv om den nødvendigvis ikke er sann. Brukernes behov og interesser har allerede blitt kartlagt i en del studier og må fortsatt ha fokus. Likevel er fokuset her på å forstå kjøpernes behov og utfordringer for å utløse det potensial som finnes innen IPT.

1.4 Metode

For aktøranalysen har vi valgt å bruke et verdikjedeperspektiv i tillegg til en beskrivelse og oversikt over aktørene. I en utvidet verdikjedeanalyse blir alle aktører tatt med og satt i system. Markedet for IPT er sammensatt av flere grunner. En av de viktigste er at kjøperen er en offentlig institusjon med andre føringer og skranker enn andre kjøpere i andre marked. Dette gjør at markedet for IPT fungerer på en annen måte og trenger annen hjelp og regulering enn markeder der kjøper og selger er private aktører. Mye av aktøranalysen går ut på å beskrive hvem aktørene er og hvilken rolle de har og kan ha for videreutviklingen av IPT.

For markedsundersøkelsen har vi brukt spørreundersøkelser som har blitt sendt ut til kommunene, fylkeskommunene og NAV ved fylkeskoordinatorene for psykisk helse. I tillegg har også enkelte tiltaksarrangører, som er mellomledd mellom NAV og IPT-tilbyderen, fått et spørreskjema. Spørreundersøkelsene ble utformet slik at de

kan brukes til å kartlegge dagens tilbud og framtidige behov og potensial, samt utfordringer og flaskehalsar for kjøperne. Til kommunene ble det sendt ut tre forskjellige spørreskjema til tre forskjellige grupper av respondenter; Rådmann, etats-/avdelings-/seksjonsleder og IPT-ansvarlig i kommunen. Disse tre gruppene utgjør viktige aktører for utvikling, innkjøp og oppfølging av IPT i kommunene. Spørreskjemaene ble også utformet slik at kommuner uten IPT også skulle svare.

LMD sendte vinteren 2013 ut en spørreundersøkelse til Fylkesmannen i alle fylker. Det kom inn svar fra alle fylkesmannens landbruksavdelinger og flere andre avdelinger som også ble oppfordret til å svare. Resultater fra denne undersøkelsen er også med.

1.5 Relevante forskningsprosjekt

1.5.1 Prosjekt hos Møreforskning

I 2012 gjennomførte Møreforskning et prosjekt der formålet var å kartlegge kjennskap og bruk av IPT blant vestlandske kommuner. En av hovedkonklusjonene fra prosjektet er at kommunene har et økende behov for spesialiserte tjenester der IPT kan være et godt alternativ. De kommunene som bruker IPT er fornøyde fordi kvaliteten er høy og brukertilpasning er enkelt. Likevel er det under halvparten av kommunene på Vestlandet som kjøper IPT-tjenester i dag. Noen viktige faktorer for at IPT skal lykkes er:

Politisk og administrativ forankring: Klare styringssignaler fra sentralt hold, og at administrativ i ledelse i kommunene viderefører disse signalene til de som sitter med det operative ansvaret – «utførerne». Dette vil kreve større grad av samarbeid mellom fagområder innad i kommunene.

Tilgang på ildsjeler: På alle nivåer er disse aktørene viktige, men av særlig grad vektlegges de i strategiske posisjoner med mulighet til å påvirke implementeringsprosesser. Det er essensielt å ha noen som får «ballen til å rulle».

Åpen dialog og tett kommunikasjon mellom kjøper og tilbyder: Det er viktig at det utvikles gode tilbud, med utspring i hva markedet faktisk etterspør.

Totalkompetanse hos tilbyder: Det er både behov for fagkompetanse så vel som personlig egnethet for å passe i rollen som tilbyder av IPT-tjenester (er personene en omsorgsperson, medmenneske, mentor, o.l.).

Utviklingsorientert organisering i kommunen: Ofte er det slik at kommunene kjøper en «pakke» hvor da tilbyder står som faglig og praktisk tilrettelegger. Det at tilbyder også var ansatt i kommunen, viste seg å være en suksessfaktor. Kommunen sparer dermed ressurser i og med at de ikke trenger å ansette en egen fagansvarlig i forbindelse med tilbudene.

Som kjøper er det essensielt at kommunen inntar en aktiv rolle i utviklingen av IPT, bygger opp en solid bestillerkompetanse, samt bidrar i utformingen av en felles forståelse rundt innhold, pris og kvalitet i tilbudene. Alt dette i tett dialog med tilbyder.

1.5.2 IPT Telemark og Telemark Bondelag

Med forprosjektet «*Inn på tunet – Ut i kommunen*», ledet av Paul Alfsen og Njål Myrseth, ønsket man å kartlegge interesser, muligheter og behov hos kommunen som «kjøper» og bonden som «tilbyder». Gjennom dybdeintervjuer av kommuner i fylket som hadde søkt om midler til IPT-løft og noen utvalgte tilbydere, ønsket man å belyse potensielle grep som må tas for at IPT skal lykkes og bli et godt systematisk tilbud i kommunene (Skien, Hjartdal, Tinn, Drangedal, Bø, Kragerø, Siljan og Nome 2012). Hvordan IPT fungerer i Telemarks-kommunene forklares via 4 søyler:

(1) Økonomiske virkemidler: Det ble fra tilbydersiden belyst at IPT av mange oppfattes som et tilbud med dårlige økonomiske rammebetingelser, stor grad av uforutsigbarhet, og ustabilitet i form av korte kontraktsperioder. I arbeidet med IPT i kommunene legges det svært lite fokus på økonomisk fortjeneste hos tilbyder.

(2) Prioriteringer: Hvilke brukergrupper prioriteres? Det viser seg at det i hovedsak er tilbud til skoleelever og brukergrupper innenfor rus/psykiatri, som prioriteres. I likhet med funnene fra Møreforskning, ser man betydningen av ildsjeler/privat engasjement fra en eller flere ressurspersoner.

(3) Kommunikasjonsflyt: Behov for bedre kommunikasjon mellom kjøper og tilbyder, potensielt via en koordinator.

(4) Ansvarsfordeling/organisering: Ofte nødvendig å ha frikjøp av tjenester for å kunne forvalte IPT-tjenestene, da i form av en koordinator/egen prosjektleder.

Forprosjektets slutninger viser til behovet for etablering av en felles møtearena/veiledningstjeneste hvor kjøpersiden (kommunene) kan komme sammen med representanter fra tilbydersiden og utveksle tanker, ideer og erfaringer slik at man på sikt kan minske frafallet av tilbydere.

1.5.3 Inn på tunet og økonomien fra kommunenes side

I 2009 startet NILF et prosjekt med formål å kartlegge i hvilken grad Inn på tunet-tjenester er økonomisk konkurransedyktige for kommunene. Prosjektet inkluderte både kvalitative intervjuer, en spørreundersøkelse til utvalgte kommuner og case-beskrivelser. Både kostnader knyttet til IPT-tjenesten og alternative, kommunale tjenester ble gjennomgått for å danne et sammenligningsgrunnlag.

Prosjektet konkluderer med at kommunene gjennomgående uttrykker tilfredshet med IPT-tjenestene de kjøper inn. Særlig fleksibiliteten i tjenesten som gjør individtilpasning enkelt og at kostnadsnivået er lavt gjør IPT attraktivt for kommunene. Imidlertid er det flere faktorer som gjør IPT-tjenester mindre tilgjengelig. Disse er særlig transaksjonskostnader knyttet til utvikling av tjenester, kontrakter og kommunikasjon. Det er også noen uklarheter knyttet til de mange aktørene som er involvert i utviklingen av IPT og deres roller. En bedre rollefordeling bør for eksempel skille private fra offentlige interesser.

For videre utarbeidelse av IPT står utarbeidelse av klare konsepter svært sentralt. Disse vil forenkle kommunikasjon av tjenestenes innhold, rollefordeling og krav til kompetanse.

2 Voksende behov – nye ressurser, samhandling og innovasjon

Gjennom «Inn på tunet» (IPT) anvendes landbrukets og gårdbrukernes ressurser til produksjon av velferds- og opplæringstjenester. Denne formen for ressursmobilisering er sentral f.eks. i den nylig presenterte omsorgsmeldingen: Morgendagens omsorg (Helse- og omsorgsdepartementet, 2013). Velferdssektorens mulighet for å utnytte nye løsninger og utradisjonelle ressurser avhenger både av samfunnets behov for tjenester og av mulighetene for å mobilisere ressurser fra andre sektorer inn i velferdssektoren. Dette kapitlet er opptatt av å se behovet for å bruke natur- og landbruksressurser i lys av sentrale utviklingstrekk bl.a. i omsorgs-, helse og oppvekstsektoren. Kapitlet bygger på offentlige utredninger, offentlig statistikk og enkelte utredninger.

Utviklingen i omsorgs- og helsepolitikken peker i retning av mobilisering av et bredere sett med samfunnsressurser for å løse voksende oppgaver. IPT fremstår som ett relevant svar. Natur-, nærings- og kulturressurser må antagelig forstås som viktige ressurser og mulige arenaskapere for tjenester som opprettholder funksjonsevne og forebygger mer alvorlige tjenestebehov.

Kapitlet gir en kort beskrivelse av noen hovedtrekk ved omsorgssektoren, supplert med enkelte trekk ved opplæringssektoren og enkelte sektorer som kriminalomsorg og integrering. Vi har ikke her noen egen omtale av oppgavene som ligger under arbeids- og velferdsetaten utover det som kommer inn under helse, omsorg og oppvekst. Størst vekt ligger på helse og omsorg, siden denne sektoren demonstrerer en særlig tydelig endring i vektlegging av nye tjenester, endret samspill mellom forvaltningsnivåer osv. Vi nevner først noen indikatorer for utvikling i tjenestebehov og deretter enkelte hovedelementer i tilnærmingen til hvordan oppgaven skal løses. Når det gjelder helse- og omsorg legger vi stor vekt på begrepene aktiv omsorg og samhandling mellom forvaltningsnivåer, samt innovasjon.

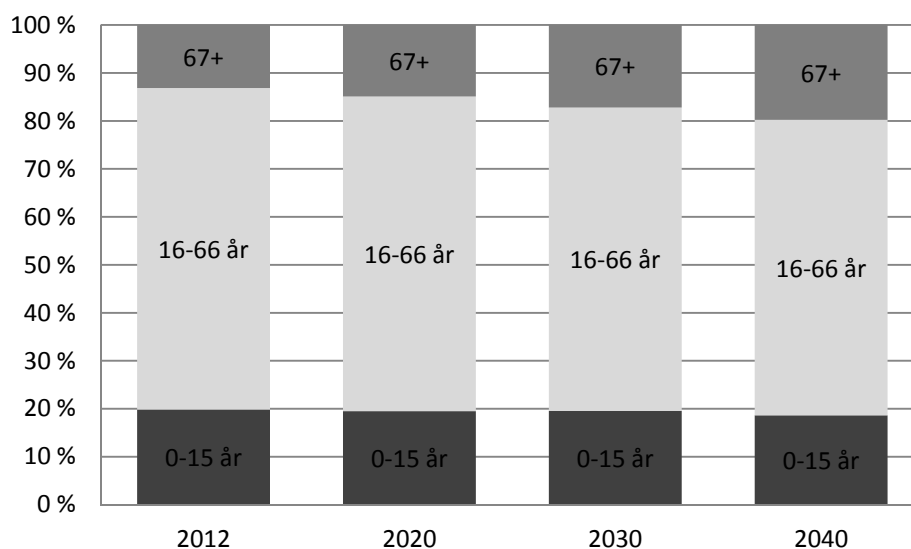
2.1 Mobilisering for et helsefremmende samfunn

Tjenestebehovene følger i stor grad befolkningsutviklingen og strukturen i befolkningen. Befolkningsvekst og aldrende befolkning er derfor hovedgrunner til å se etter nye ressurser og løsninger i omsorgs- og helsesektoren. Men det finnes også noen trekk som skyldes endringer i forekomster og ulik utvikling i ulike deler av befolkningen. Slike trekk er f.eks. endringer i livsstil og gjennomsnittlig levealder. Stikkord som aktiv omsorg, samhandling med fokus på kommunal sektor, og innovasjon peker mot en utvikling som tilsier at landbruk, i likhet med andre sektorer, har både et ansvar for og en naturlig rolle i å se egne ressurser i en bred velferdsmessig sammenheng.

2.1.1 Voksende behov

Begrepet behov må brukes med forsiktighet. Nye muligheter innenfor medisinske teknologi utløser behovene for tjenester. Nedenfor ser vi på indikatorer for forekomster av individer som normalt vil ha behov for velferdstjenester. Utgangspunktet er den demografiske utviklingen i befolkningen.

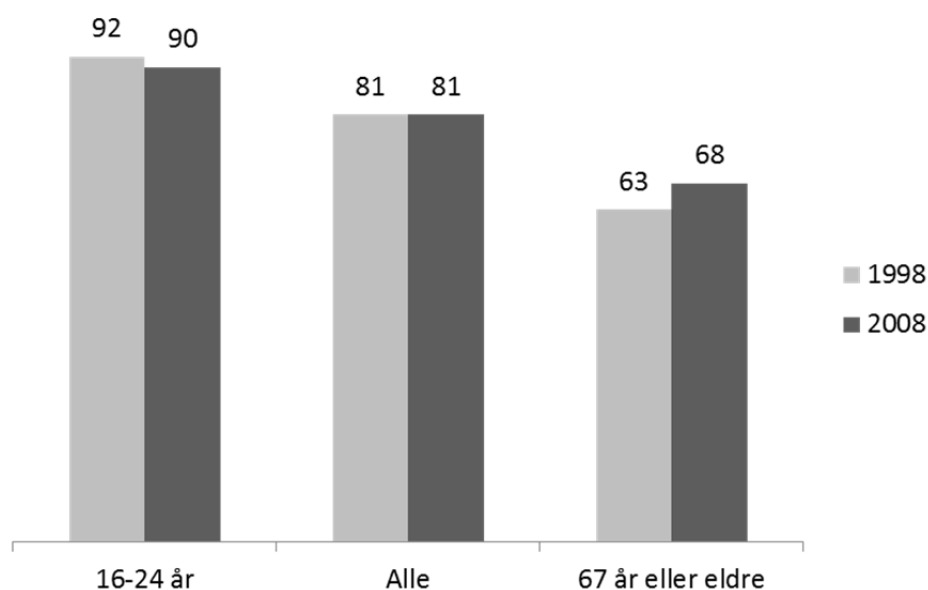
Demografi: Hovedtrekkene i den demografiske utviklingen er en befolkningsvekst på om lag 1 prosent per år. Andelen av befolkningen som er over 67 år vil ha en betydelig økning (figur 2.1). Antall personer over 67 år vil nær dobles fra 655 tusen i 2012 til 1,27 millioner i 2040. Samtidig det også blir flere personer i de andre demografiske gruppene. Aldersgruppen under 15 år vil øke med om lag 21 prosent fra 2012 til 2040. Den potensielt yrkesaktive delen, her regnet som befolkningen fra 16 til 66 år, øker med ca. 18 prosent i samme tidsperiode. Samtidig går andelen potensielt yrkesaktive ned fra 67 til 62 prosent.

Figur 2.1 Befolkningsframskriving 2012–2040 etter aldersgrupper (Kilde: SSB)

Helse ifølge levekårsundersøkelsen: Den demografiske utviklingen fører nødvendigvis til endringer i behovene for velferdstjenester generelt og omsorgstjenester spesielt. I tillegg kan det også skje vesentlige endringer i forekomsten av ulike sykdommer og helseproblemer. Livekårsundersøkelsene gir uttrykk for hvordan befolkningen selv oppfatter sin helsetilstand. Det er ingen endring i andelen som oppfatter sin helse som god eller meget god over en tiårsperiode fram til 2008, men det er relativt merkbare endringer innenfor enkelte aldersgrupper.

Den generelle helsetilstanden synes å bedre seg markert for den eldre delen av befolkningen, mens den svekkes for den yngste delen i levekårsundersøkelsen, dvs. gruppen 16–24 år. Ser vi på de enkelte lidelsene, er det spesielt nervøse lidelser og sykdommer i nervesystemet som skaper forskjellen mellom aldersgruppene. For begge disse lidelsene er andelen i befolkningen over 67 år synkende, mens den øker markert for den yngste delen av befolkningen. Det er også enkelte markerte kjønnsforskjeller. Sykdom i nervesystemet øker først og fremst blant menn, både blant de yngste og de eldste.

Figur 2.2 Helsetilstand i befolkningen. Andel «god eller meget god helse», prosent, 1998 og 2008

Kilde: SSB levekårsundersøkelse

Demens: Endringer i forekomst – prevalens – av helselidelser kan ha stor betydning for tjenestebehov. De viktigste endringene skyldes likevel antagelig den generelle demografiske utviklingen. En av de lidelsene som øker relativt sterkt på grunn av aldrende befolkning, er demens. I følge Helse og omsorgsdepartementet (2005) må vi regne med at forekomsten av demens om lag følger doblingen av befolkningen over 67 år fra 2012 til 2040. Det gir totalt ca. 160 000 demente i 2050. Den sterkeste tilveksten skjer først fra rundt 2020 (St. meld. nr. 25 (2005–2006): 11). I 2050 vil nær 60 prosent av de demente over 65 år være eldre enn 85 år. Det er i denne beregningen regnet med uendret prevalens. Hvis vi imidlertid legger forekomsten av lidelser i nervesystemet generelt til grunn, kan andelen menn med demens øke merkbart med mulige konsekvenser for utforming av avlastende tilbud til demente i tidlig sykdomsfase.

Tabell 2.1 Antall tilfeller av demens i befolkningen fra 65 år og eldre

	Prevalens forekomst	2006	2010	2020	2030	2040	2050
65–69 år	0,9	1 594	1 895	2 402	2 646	2 865	2 662
70–74 år	2,1	3 142	3 285	5 286	5 550	6 385	5 858
75–79 år	6,1	8 496	8 021	10 407	13 577	15 406	17 108
80–84 år	17,6	20 410	18 878	18 944	31 926	35 232	42 342
85–89 år	31,7	21 535	23 134	20 638	29 390	40 921	49 870
90 +	40,7	12 407	13 832	16 000	17 768	32 054	41 829
SUM		67 584	69 045	73 677	100 857	132 863	159 669

Kilde: Helse- og omsorgsdepartementet (2005):13

Rusavhengighet er en annen lidelse med økende forekomst. Antall pasienter med legemiddelassistert rehabilitering (LAR) og omfang av spesialisert behandling for rusmiddelproblemer er mulige indikatorer for endringer i behandlingsbehovet for rusproblemer. LAR har vært i bruk siden 1960-tallet, og ble utprøvd i Norge på 1990-tallet. Fra 2000 har vi hatt en regulert bruk av LAR i norsk rusomsorg. Antall mottakere av LAR har vist en jevn økning gjennom de snart 15 årene behandlingen har vært tilgjengelig, og ved utgangen av 2011 var 6 640 personer i slik behandling. På fire år fra 2007 økte antall mottakere med nær femti prosent, dvs. nær ti prosent årlig. Årlig rekrutteres det dobbelt så mange nye pasienter som utskrives. Antall nye pasienter er ca. 1 200 årlig.

Tabell 2.2 Tilbud for rusavhengighet: Pasienter som mottar legemiddelassistert rehabilitering (LAR), nye, utskrevne og pasienter i behandling, samt pasienter på venteliste. 2007 til 2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Nye pasienter	955	885	1041	1 354	1 236
Utskrevet	562	520	571	722	601
I behandling	4 542	4 913	5 383	6 015	6 640
Søknader/venteliste	298	386	279	241	123

Kilde: Edland-Gryt et al. 2012: 132

Antall innleggelser for tverrfaglig spesialisert behandling har moderat vekst. På seks år har antall innleggelser økt med ca. ti prosent til vel 14 000 årlig, dvs. en økning på 1,5 prosent per år.

Tabell 2.3 Omfang av tverrfaglig spesialisert behandling for rusmiddelproblemer. 2005–2011

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Døgnplasser	1 798	1 780	1 833	1 796	1 873	1 870	1 903
Oppholdsdøgn	557 360	561 314	569 139	574 732	575 525	576 837	596 145
Innleggelser	12 983	13 152	12 473	12 429	12 777	13 481	14 218

Kilde: Edland-Gryt et al. 2012: 135

For **psykisk helsevern** ser det ikke ut til å være økende forekomster, men antall behandlinger er i rask vekst. Studien Indikatorer på *Psykisk helsefelt – trender og analyse* fra 2012 viser utviklingen i befolkningen basert på en rekke indikatorer for psykisk helse ut i fra Levekårsundersøkelsen. Studien viser at omfanget av psykiske plager ikke har økt i befolkningen de siste 10–12 årene, og at «tilgjengelighet til helsetjenester» er bedret. Studien konkluderer imidlertid at det er lite forbedring i forhold til «virkningsfulle tjenester». «Resultatene av indikatoren virkningsfulle tjenester peker i noe ulike retninger, men data viser i hovedsak lite forbedringer over tid. Andel reinnleggelser er økt, noe som kan indikere svikt i behandling eller i oppfølging av pasienter i kommunene» (Bayer og Lie 2012: 143).

Tabell 2.4 viser at antall innleggelser av døgnpasienter fra 2001 til 2010 har økt med anslagsvis 50 prosent eller 4 prosent årlig. Bak denne økningen ligger en vesentlig endring i behandlingen for psykiske lidelser. Antall innleggelser har altså økt kraftig på 2000-tallet, men for hele perioden 1990 til 2011 er antall døgnplasser sterkt redusert, antall oppholdsdøgn nesten halvert og antall polikliniske konsultasjoner nesten femdoblet. Psykisk helsevern er et av de områdene hvor utviklingen bort fra langvarige opphold på institusjoner har gått meget raskt.

Tabell 2.4 Psykisk helsevern: Antall innleggelser, døgnpasienter, 2001–2010

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Innleggelse av	35	37	40	41	44	47	46	48	50	51
døgnpasienter	506	202	330	989	607	295	748	853	923	519

Kilde: www.SSB.no, URL:

http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=03752

Nedgangen i antall døgnplasser og oppholdsdøgn og den samtidige veksten i poliklinisk aktivitet med nær 8 prosent årlig, fremgår av tabell 2.5.

Tabell 2.5 Psykisk helsevern: Antall døgnplasser, utskrivninger, oppholdsdøgn og polikliniske konsultasjoner, 1990–2011

	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Døgnplasser	7 745	6 384	5 781	5 039	4 332	4 194
Utskrivninger	20 290	25 104	33 847	43 854	51 953	54 132
Oppholdsdøgn	2 524 700	2 069 723	1 867 605	1 601 523	1 332 362	1 266 490
Polikliniske konsultasjoner	271 606	429 384	527 645	888 080	1 280 064	1 262 165

Kilde: www.SSB.no, URL:

http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=04511

2.1.2 Aktiv omsorg

Den nylig publiserte omsorgsmeldingen er opptatt av nye muligheter. Meldingen «skal først og fremst gi helse og omsorgstjenestens brukere nye muligheter til å klare seg selv bedre i hverdagen til tross for sykdom, problemer eller funksjonsnedsettelse» (Helse og omsorgsdepartementet, Morgendagens omsorg. Meld. St. 29 (2012–2013)). Den forrige omsorgsmeldingen pekte på mye av den samme utviklingsretningen. Stortingsmelding nr. 25 (2005–2006) la sterk vekt på Aktiv omsorg.

Ressursene for de nye mulighetene, for aktiv omsorg, finnes i ressurser som i større grad må supplere den spesialiserte tjenesteytingen. «De fleste undersøkelser peker på dagligliv, måltider, aktivitet, sosiale og kulturelle forhold som de største svakhetene med dagens omsorgstilbud. Dette krever større faglig bredde med plass til flere yrkesgrupper slik at omsorgstilbudet dekker psykososiale behov og kan gis

en mer aktiv profil. (Helse- og omsorgsdepartementet (2005:20). Videre «Regjeringen legger vekt på kultur, aktivitet og trivsel som helt sentrale og grunnleggende elementer i et helhetlig omsorgstilbud. Omsorgsmeldingen peker på dette som en viktig utfordring og beskriver «Aktiv omsorg» som en hovedstrategi for framtidens omsorgstjenester. En rekke undersøkelser tyder på at det er på det sosiale og kulturelle området dagens omsorgstjenester kommer til kort. Tilbud om dagaktiviteter framstår mange steder som det manglende leddet i omsorgskjeden (Helse- og omsorgsdepartementet 2005: 98).

Begrepet «Aktiv omsorg» åpner for ny tenkning om tjenestetilbud og bruk av et mangfold av sosiale og kulturelle ressurser, Omsorgsmeldingen 2013 beskriver «Aktiv omsorg» som en hovedstrategi for framtidens omsorgstjenester. Basert på en rekke undersøkelser legges det til grunn at det er på det sosiale og kulturelle området dagens omsorgstjenester kommer til kort. «Tilbud om dagaktiviteter framstår mange steder som det manglende leddet i omsorgskjeden.» Departementet har i meldingen understreket at kommunene skal tilby dagaktiviteter både til brukere bosatt på institusjon og dem som bor hjemme, og varsler at den vil utrede lovfesting av dagtilbud som del av arbeidet med ny felles kommunal helse- og sosiallovgivning.

Demensplanen for perioden fram mot 2015 (Helse- og omsorgsdepartementet 2007) la også vesentlig vekt på dagtilbudene og den varierte aktiviteten. I mange kommuner er dagtilbud basert på landbruksfasiliteter og -ressurser og på dette faglige grunnlaget, blitt et «ledd i omsorgskjeden» slik omsorgsmeldingen etterlyser. Demensplan 2015 nevner f.eks. at «*Dagtilbudet er mange steder det manglende mellomleddet i omsorgskjeden*». Det vises til at kun 4 % av personer med demens som mottar hjemmetjenester, har tilbud om dagaktiviteter og tas til orde for å «*heve kapasiteten og kvaliteten i dagtilbudene til denne gruppen. En sterkere satsing på kultur, aktivitet og trivselstiltak vil kreve større tverrfaglig bredde, med økt vekt på blant annet sosialpedagogikk, ergoterapi, fysioterapi og sosialt arbeid*» (Helse- og omsorgsdepartementet 2007: 19).

Omsorgsmeldingen henviser til Demensplanen og nevner at programsatsing «for å utvikle gode modeller for dagtilbud og implementere modellene i kommunene». I Nasjonal helse- og omsorgsplan (2011–2015) blir IPT nevnt som et godt eksempel på dagtilbud: Regjeringen legger vekt på kultur, mat og måltider, aktivitet og trivsel som helt sentrale elementer i et helhetlig omsorgstilbud.» I den forbindelse nevnes «den kulturelle spaserstokken» nytt læremateriell og tverrfaglige videreutdanningstilbud i aktiv omsorg, «Livsglede for eldre» og IPT. De to siste anses som gode eksempler på hvordan man kan tilrettelegge for aktivisering og mestring på omsorgsområdet, samtidig som IPT anses som et hjelpemiddel for personer med kognitiv svikt, og der det er behov for arbeidstrening innenfor rusomsorg og psykisk helsearbeid (Helse- og omsorgsdepartementet 2011c: 65).

Rusomsorgen er også behandlet i en fersk melding, Meld. St. nr. 30 (2011–2012) «Se meg! En helhetlig rusmiddelpolitikk». Alkohol – narkotika – doping legger stor vekt på å legge til rette for deltagelse i arbeidslivet. (Helse- og omsorgsdepartementet 2011b: 82). Meldingen varsler en satsing på samhandling her som generelt i samhandlingsformen (se neste avsnitt). Arbeidet skal innrettes mer mot forebygging og bruk av straff skal reduseres. De som lider av rusavhengighet skal heller tilbys helsehjelp. Meldingen har ikke noe spesielt fokus på for eksempel dagtilbud eller andre konkrete tjenester som peker mot bruk av landbruks- og naturressurser. Den må i stedet sees som en understrekning av behovet for

forebygging, løsninger som utnytter ressurser i naturlige nærmiljøer og tilrettelegging for tilbud som kan føre brukere nærmere ordinært arbeidsliv. Disse generelle elementene gir alle grunn til å se etter mulighetene i ressurstilgangen i lokalmiljøene enten det dreier seg om kultur eller natur.

2.1.3 Samhandling: Et mer helsefremmende samfunn

Stortingsmelding nr. 47 (2008–2009) – Samhandlingsreformen har en rekke målsettinger og er presentert som en retningsgivende reform. Tre hovedelementer er å (1) forebygge, (2) integrere og (3) medvirke.

Forebygging er en grunnidé. Forebygging blir delt opp i ulike typer, og begrepet tertiærforebygging, som blir brukt i reformen, gir rom for nye tjenester som f.eks. IPT: «Tertiærforebygging: Målet er å lære å leve med problemet, men hindre at det blir verre. Eksempler: Å klare dagliglivets gjøremål, trene opp funksjonsevne, læring og mestring (rehabilitering). Helsesektoren skal medvirke til at andre samfunnssektorer bidrar til å fremme folkehelsen» (Helse- og omsorgsdepartementet 2008: 86).

I samhandlingsreformen er forebygging også forbundet med det å hindre eller utsette innleggelse og andre former for institusjonsavhengig behandling. Når man i denne sammenheng snakker om f.eks. «Tidlig innsats framfor sen innsats», kan det f.eks. i sammenheng med demens dreie seg om bruk av lavterskel-tilbud på dagsentre som opprettholder både brukerens mestringsevne og nettverkets holdbarhet. Dermed vil tilbudet mest sannsynlig også utsette bruk av heldøgnsinstitusjoner.

Integrering gjelder på flere plan; det ene er at fagmiljøer som er spesialiserte innenfor begrensede felt skal samles i større og sterkere enheter. Mer sentralt er det imidlertid at behandlingsskjeden skal arbeide bedre sammen. Det kanskje mest omtalte elementet av integrering er selve tilbakeføringen av behandling til «der folk bor» (<http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/kampanjer/samhandling/om-samhandlingsreformen/samhandlingsreformen-i-kortversjon.html?id=650137>).

Det betyr at tjenesteytingen skal foregå nærmere, og helst innenfor, brukerens naturlige bomiljø. Det betyr også at flere oppgaver og mer penger må overføres til kommunene.

Det siste elementet er at brukernes stilling skal styrkes gjennom økt vekt på brukermedvirkning. Heller ikke brukermedvirkning er et helt nytt element, men er f.eks. en del av bestemmelsene for virksomheten under helseforetakene. Brukermedvirkning anses som virkemiddel for både å sikre tjenestekvalitet og brukerinnflytelse (<http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/tema/sykehus/prioriterte-utviklingsomrader/brukermedvirkning.html?id=536803>).

Meld. St. 34 (2012–2013) Folkehelsemeldingen stadfester og utdyper regjeringens brede tilnærming til helse- og omsorgstemaet og gir konkrete eksempler på hva det vil si å ta mer av samfunnets ressurser i bruk for helse og omsorg. Målet er at samfunnet skal være helsefremmende, det holder ikke med helsetjenester og spesialister. «Vi trenger en ny tilnærming som i sterkere grad kan forankre og skape eierskap til målene for folkehelsepolitikken i brede lag av befolkningen.» «Målene må forankres i hele det sivile samfunnet. Det gjelder frivillige organisasjoner, fagbevegelsen, næringslivet og arbeidsgivere ...» I den forbindelse nevnes f.eks. matprodusentenes og distributørens ansvar for å redusere risikoen for ernæringsrelaterte helseproblemer, og organisasjonenes og næringslivets

ansvar for å frembringe arenaer for aktivitet og utfoldelse som forebygger helseproblemer og opprettholder god funksjonsevne.

IPT tilbud omtales som et eksempel på næringslivstjenester av betydning for å nå målene i helsepolitikken. Meldingen er for øvrig opptatt av at næringsliv og landbruk skal tilrettelegge for friluftsliv og helsebringende aktiviteter gjennom å tilrettelegge arealer for friluftsliv, ved å utnytte arbeidsplasser som ligger inntil skog og utmarksarealer for mosjon og rekreasjon. Samarbeid og avtaler med landbruket og grunneiere anses som en forutsetning, bl.a. for å sikre tilgjengelighet i form av veier eller passasjer, samt parkeringsforhold.

2.1.4 Innovasjon: Endret samspill – nye tjenester

Omsorgsmeldingen (Helse- og omsorgsdepartementet, 2013) peker på at omsorgstjenestene utgjør nesten en tredel av kommunens samlede virksomhet. Behovene er voksende og det er nødvendig at «Den kommunale helse- og omsorgssektoren må arbeide med innovasjon langs to akser ... på tvers av forvaltningsnivåer mellom spesialisthelsetjenesten og den kommunale helse- og omsorgstjenesten, (og) i mellomrommene mellom kommunale virksomhetsområder, på tvers av sektorene og mellom kommunen som forvaltning og kommunen som lokalsamfunn.» Det understrekes at innovasjon dreier seg om å utvikle ny praksis, innebærer grunnleggende endring og vilje til å ta risiko. Antagelig er det i norsk sammenheng sjelden innovasjon i så stor grad blir sett i sammenheng med nettverksutvikling og relasjoner horisontalt og vertikalt. Det kan være lengre tradisjon for å søke innovasjon på mikronivået, f.eks. i behandlingsmetoder, medisinske eller farmasøytisk teknologi. Samhandlingsreform og meldinger om innovasjon i et «nettverksperspektiv» kan i seg selv være innovativt.

To relativt nylig publiserte offentlige dokumenter drøfter oppfølgingen av ambisjonen om innovasjon som redskap i møtet med veksten i omsorgsbehovet. Det ene er NOU 2011:11 om innovasjon i helsesektoren, utarbeidet av Hagen-utvalget, det andre er Kommunal- og regionaldepartementets strategi for innovasjon i kommunesektoren. I første halvdel av 2013 kom også et tredje dokument, en stortingsmelding som følger opp Hagen-utvalget NOU 2011:11 Innovasjon i omsorg.

Regjeringen legger i helsepolitikken vekt på den såkalte næromsorgen (se omtalen av samhandlingsreformen ovenfor). I oppfølgingen av Hagen-utvalget vil dette si å legge vekt på «bustadløysingar og nærmiljø, teknologistøtte til omsorg, kommunalt innovasjonsprogram og omsorg som næring og eksport» (KRD, 2013). Tjenestebrukernes egne ressurser og ressursene i brukernes naturlige omgivelser, vil stå sentralt. Forutsetningen for å utnytte potensialet i næromsorgen er, i følge strategien, ikke minst at kommunene får styrket sitt forsknings-, innovasjons- og utviklingsarbeid.

Hagen-utvalgets rapport omtaler IPT som et eksempel på nye, innovative løsninger. «I dag er det stor mangel på dagaktivitetstilbud. ... I økonomisk forstand er dette en etterspørsel som mangler et tilbud» (Helse- og omsorgsdepartementet 2011a: 161). Utvalget ser ellers store samfunnsøkonomiske gevinster ved at andre samfunnssektorer involveres som leverandører til omsorgssektoren. Dette kan både skape et mer spennende innhold i tjenestene, og bli en ny og alternativ inntektskilde for slike virksomheter. Inn på tunet er en egen satsing i jordbruksavtalen, der gårdsmiljø brukes til kommunale dagaktivitetstilbud for mennesker som trenger

spesiell tilrettelegging. Utvalget foreslår at INN(på tunet)-ordningen ikke begrenses til landbruket, men utvides til flere næringer, arbeidsplasser og virksomheter som kan gi spennende omgivelser og miljø for dagtilbud tilrettelagt for aktivitet, læring og mestring (Helse- og omsorgsdepartementet 2011a: 22).» Hagen-utvalget foreslår at den tilnærmingen som ligger bak IPT brukes som eksempel for andre sektorer.

Kommunene har en nøkkelrolle i realiseringen av målene for samhandlingsreformen, omsorgsplan osv. Både krav og forventninger til kommunene som velferdsentreprenører er store. Som en del av en helhet med vekt på nye løsninger, bruk av ny teknologi osv., har Kommunal- og regionaldepartementet derfor en egen innovasjonsstrategi for kommunene. Strategien skal sikre at kommunane i større grad skal «nytte innovasjon og utvikle nye løysingar for å sikre gode tenester for innbyggjarane sine i tiåra som kjem» (KRD, 2013). Strategien inneholder tiltak som f.eks. samarbeidsavtale om innovasjonsarbeid med Kommunenes sentralforbund, støtte til innovasjonsprosesser via Fylkesmannen, etablering av kompetansesenter og utdanningstilbud for innovasjon i kommunal forvaltning.

2.1.5 Inn på tunet og dagtilbud til demente og eldre

Pleie- og omsorgstjenestenes andel av nettoutgiftene til kommunene ligger på i overkant av 30 prosent (KS 2012). I følge KS' nøkkeltallsrapport for pleie og omsorg for 2012 øker antallet mottakere av pleie- og omsorgstjenester i kommunene som er under 67 år, særlig innenfor hjemmetjenesten. Det er forventet at samhandlingsreformen skal øke innsatsen i forebyggende arbeid for å redusere bruk av spesialhelsetjenestene. IPT kan bidra med viktig forebygging og utsettelse av institusjonalisering av både demente og eldre ved å tilby tilrettelagt aktivisering og avlastning for daglige omsorgsyter. Forskning viser tilbud til særlig yngre demente kan utsette institusjonalisering og gi økt livskvalitet både for den demente og for pårørende (Rokstad et. al 2008). En oversikt fra Kunnskapssenteret viser imidlertid at det rundt dette temaet er behov for mer forskning og kunnskap (Kunnskapssenteret 2011).

Ved å utsette institusjonalisering og annen tjenesteyting kan kommunen spare penger. Et enkelt eksempel kan være å anta at et tilpasset dagtilbud to ganger i uken for demente kan utsette institusjonalisering med ett år. Et IPT-dagtilbud koster kommunen fra 14 000 kr per bruker per år (basert på tall fra spørreundersøkelsen til kommunen), men dette vil variere mye ettersom innholdet i tilbudet varierer, transport, egenandel, ol. Til sammenligning koster en heltidsplass på et kommunalt pleiehjem i gjennomsnitt ca. 700 000 kr per år i Oslo (Sykehjemsetaten, Oslo kommune 2012). Skjermede plasser for demente koster mer. Prisen på slike institusjonsplasser vil variere i landet, men dette eksempelet gir en indikasjon på hvor mye kommunen kan spare ved forebygging og utsetting av institusjonalisering.

2.2 Opplæring, oppvekst

Inn på tunet tilbyr ressurser og arenaer bl.a. for undervisning, opplevelse og tilpasset opplæring. Tallene fra levekårsundersøkelsen indikerte en relativ positiv utvikling i helsen blant innbyggere fra 67 år og oppover, men til dels negativ utvikling i aldersgruppen mellom 16 og 25 år. Ungdom som faller utenfor utdanningstilbudet før fullført videregående skole, har høy sannsynlighet for å falle utenfor

arbeidsmarkedet og bli varig avhengig av offentlige tiltak. Tilbud til barn og unge dreier seg i stor grad om områder og behov som har for utrustning for arbeidsliv og generell funksjonsdyktighet.

Gode oppvekstvilkår er avhengig av bl.a. undervisningsinstitusjoner, barnevern og førskoletilbud. Ifølge den generelle delen av kunnskapsløftet skal skolen være en aktiv og levende kulturinstitusjon. Videre skal skolen dra nytte av nærmiljøet og lokalsamfunnet for å eksemplifisere, konkretisere og utfylle læreplanene for fagene. I lokal oppfølging er IPT ansett som et godt redskap for å nå disse målene (se for eksempel Voss Kommune). Vi ser her på noen indikatorer for behovene for spesielle tiltak overfor elever. Omfanget av spesialundervisning i grunnskolen dekker nå nær 9 prosent av elevmassen eller ca. 53 000 elever. Andelen er økt fra 6,6 prosent i undervisningsåret 2007/2008 (tabell 2.6).

Tabell 2.6 Antall grunnskoleelever med spesialundervisning

Elever med spesialundervisning skoleårene 2007/08–2012/13			
Skoleår	Elever i alt	Elever med spesialundervisning i alt	Andel elever som får spesialundervisning
2007/08	618 589	41 096	6,6 %
2010/11	615 973	51 853	8,4 %
2012/13	614 894	52 723	8,6 %

Kilde: *www.SSB.no*, URL: <http://www.ssb.no/emner/04/02/20/utgrs/tab-2012-12-14-03.html>

Frafall fra videregående opplæring: Ifølge statistikk fra Kunnskapsdepartementet er det anslagsvis 83,5 prosent som fullfører videregående utdanning. Frarafall fra videregående utdanningstilbud anses som et vesentlig tap for samfunnet. Senter for økonomisk forskning beregnet i 2009 at ti prosentpoeng økt fullføringsgrad ved videregående opplæring kunne spare samfunnet for 5,4 mrd. kr årlig (Falch et al. (2009)). Det er stort behov for å finne tiltak som kan hjelpe utsatt ungdom til å mestre opplæringssituasjonen.

Tabell 2.7 Frarafall i videregående skole: Andel av ungdom i alderen 16–25 år som ikke er under eller har fullført videregående skole, herav andel utenfor arbeid

	2009	2010
Ikke under eller fullført videregående opplæring	16,6 %	16,4 %
Verken fullført eller under videregående opplæring, i arbeid		9,9 %

Kilde: Kunnskapsdepartementet 2012:43–45

Regjeringen gjennomførte handlingsprogrammet «Satsing mot frarafall» i perioden 2003–2007. Blant de vellykkede tiltakene fant man bl.a. bruk av «alternative opplæringsarenaer for elever som ikke finner seg så godt til rette i den vanlige undervisningen» (<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/aktuelt/nyheter/2007/tiltak-mot-frarafall-i-videregaende-opplar.html?id=461873>). Det er senere lansert en rekke tiltak for å redusere omfanget av frarafall i skolen. På lokalt plan er det vanlig f.eks. å

arbeide for nærmere samarbeid mellom nærings- og yrkesliv og utdanning for å skape tilpassede og motiverende læringsarenaer for enkeltelever som har vanskelig for å tilpasse seg mer ordinære utdanningsinstitusjoner (se f.eks. Fylkesmannen i Vestfold, 2008).

Ni prosent av ungdommer med rett til videregående opplæring følger ikke videregående skole. Denne gruppen utgjør om lag 20 000 ungdommer (Kunnskapsdepartementet 2012: 48). Oppfølgingstjenesten (OT) «er en fylkeskommunal tjeneste som skal følge opp ungdom som har rett til opplæring etter § 3–1 i opplæringsloven, men som ikke er i opplæring eller arbeid. Tjenesten gjelder til og med det året de fyller 21 år. (§ 3–6 i opplæringsloven). Formålet med OT er å sørge for at all ungdom i målgruppen får tilbud om opplæring, arbeid eller andre kompetansefremmende tiltak, eventuelt en kombinasjon av disse (§ 13–1 i forskrift til opplæringsloven). OT skal sikre tverretattlig samarbeid mellom kommunale, fylkeskommunale og statlige instanser som har ansvar for målgruppa og formidle, eventuelt samordne tilbud fra ulike instanser (§ 13–4 i forskrift til opplæringsloven)» (Kunnskapsdepartementet 2012: 51). Ifølge statistikk fra Oppfølgingstjenesten og Kunnskapsdepartementet er status ukjent for hvert femte individ i målgruppen, mens henholdsvis 35 prosent er i aktivitet og 23 prosent i tiltak ved NAV/Fylkeskommunen.

Tabell 2.8 Status og aktivitet for individer i målgruppen for Oppfølgingstjenesten

Gruppe	Andel
Ukjente for OT	20 %
Under oppfølging og veiledning i OT	22 %
I aktivitet	35 %
I tiltak (NAV/Fylkeskommunale) i OT	23 %
Registrert i OT to skoleår på rad	40 %

Kilde: Kunnskapsdepartementet 2012: 48

Barnevern har de siste årene vært engasjert i oppfølgingen av et voksende antall barn. I 2011 var mer enn 50 000 barn i Norge gjenstand for tiltak fra Barnevernet. Antallet økte med over fem prosent årlig de fire årene fra 2007. I 2011 var vel 1300 barn og unge i barneverninstitusjon og 7 000 i aldersgruppen under 23 år i fosterhjem. Mer enn 80 prosent av de som var i barnehjem var over 12 år, mens det er et visst flertall av yngre barn i fosterhjem. Samlet antall oppholdsdøgn i barnehjem var 504 000 (www.SSB.no, URL: <http://www.ssb.no/emner/03/03/barneverni/tab-2012-10-25-07.html>). Hvert år er det behov for ca 1000 nye fosterhems plasser ifølge SSB (<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200802/04/tab-2008-04-11-03.html>). Behovet øker med ti prosent årlig og det er betydelig ventetid på plass (www.fosterhjem.no). Det store flertallet av fosterhjems plassene, nær 80 prosent, finnes utenfor barnets familie.

Tabell 2.9 Antall barn med barnevernstiltak

År	Barn med barnevernstiltak i løpet av året				
	2007	2008	2009	2010	2011
Antall barn	42 625	44 167	46 487	49 781	52 098

Kilde: *www.SSB.no*, URL: <http://www.ssb.no/emner/03/03/barneverng/index.html>

2.2.1 Inn på tunet, alternativ undervisning og frafall fra skolen

Ungdom som har problemer med å gjennomføre grunnskole og videregående opplæring har en tendens til økt bruk av offentlige trygde- og stønadsordninger (OECD 2008). En studie av unge mennesker som var ferdige med grunnskole i 1994 eller senere, fant at sannsynligheten for å være registrert som arbeidssøkende hos NAV er 3–5 ganger større for de som ikke har fullført videregående skole (Falch og Nyhus 2009). Samtidig er gjennomføringen av grunnskolen, blant annet karakternivå, viktig for å fullføre videregående utdanning (Falch, Nyhus og Strøm 2011). Effekten av IPT-tilbud til elever i grunnskolen og den videregående skole på faren for frafall er lite dokumentert. Men mye tyder på at en alternativ arena for opplæring og undervisning gir elever som sliter med skolen en opplevelse av mestring som kan bidra til å øke motivasjonen for å fullføre skolen.

Unge mennesker uten fullfør grunnskole eller videregående skole kan koste samfunnet mye hvis det fører til at de faller utenfor arbeidsmarkedet og blir avhengige av offentlige støtteordninger. En studie gjennomført av Snetter for økonomisk forskning i 2009 (Falch m.fl. 2009) beregnet at dersom fullføringsgraden for videregående skole økes fra 70 til 80 prosent for ett kull, kan det spare samfunnet for mellom 5,4 til 8,8 mrd. kr for dette kullet livsløp. Siden mye av grunnlaget for gjennomføringen av videregående skole kan legges i grunnskolen, er disse eksemplene også relevante for kommunene som er ansvarlig for grunnskolen

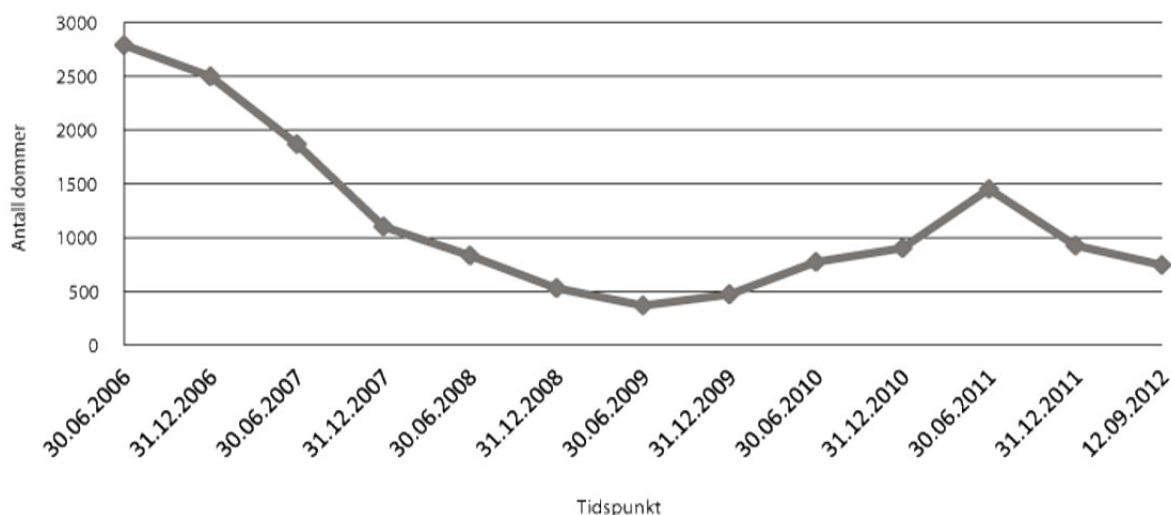
Fylkeskommunene brukte i 2011 2,5 mrd. kr eller i gjennomsnitt 14 169 kr per elev på spesialundervisning og særskilt tilrettelegging (Utdanningsdirektoratet 2012). Dette har økt med 12 prosent siden 2008 og utgjorde i 2011 i underkant av 10 prosent av fylkeskommunenes utgifter til videregående opplæring. Mye av dette er tiltak som ikke er rettet mot elever som holder på å falle fra skolen, men vi kan anta at dette også krever betydelige ressurser. IPT-tilbud til elever som står i fare for å falle ut av utdanningen kan være konkurransedyktige og effektive tiltak både for fylkeskommuner og grunnskoler som senere kan spare samfunnet for betydelige beløp.

2.3 Andre velferdsformål

Dette avsnittet retter oppmerksomhet mot to sektorer hvor landbruksforetak så langt har en begrenset rolle som tilbyder av arenaer eller tjenester: Kriminalomsorg og integrering.

Innenfor kriminalomsorgen har nye straffegjennomføringsformer fått økt utbredelse. Elektronisk kontroll av dømte utgjorde i 2012 vel 700 oppdrag. Ordningen ble innført rundt 2008 og var i 2011 oppe i over 1 000 tilfeller (Justisdepartementet 2012: 78). Nær halvparten av forseelsene gjaldt i 2010 trafikkriminalitet. Bruken av

samfunnsstraff har ligget relativt stabilt siden 2008 på rundt 2 700 dømte årlig. Vel 500 av de som dømmes for kjøring i ruspåvirket tilstand, får betinget dom under forutsetning av deltagelse i program mot rusavhengighet og promillekjøring (St p. 1 s 78). Mangel på soningsplasser og lange soningskøer har vært et vesentlig problem. Soningskøen er imidlertid kraftig redusert over tid, fra nær 3 000 dommer i 2006 til 745 i september 2012 (figur 2.3). Antall dømte som ventet på soning var på sitt laveste i 2009 – noe under 500 – og er siden økt noe.

Figur 2.3 Soningskøer, antall dommer som venter på soning. 2006-2012

Kilde: Regjeringen.no, URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/prop/2012-2013/prop-1-s-20122013/2/3.html?id=702253>, p 76

2.4 Beboere i asylmottak

Tabell 2.10 Antall beboere i asylmottak

År	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Antall	8 870	7 383	7 635	13 635	19 721	16 599	15 739	15 650

Kilde: www.udi.no, URL: <http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Beboere-i-mottak/Beboere-i-mottak-2013---fordelt-pa-mottak/>

Integreringspolitikken håndterer en voksende oppgavemengde. Antall beboere i mottak er fra 2005 økt fra under 9 000 til vel 15 650 (<http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Beboere-i-mottak/Beboere-i-mottak-2013---fordelt-pa-mottak/>). Myndighetene legger stor vekt på å få innvandrere i arbeid. Sysselsettingen blant innvandrere er noe svekket over de siste årene. Fra 2008 til 2011 gikk andelen av bosatte innvandrere med sysselsetting ned fra 64,2 til 62,8 prosent og ligger seks til syv prosentpoeng lavere en for befolkningen totalt (www.SSB.no, URL: statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selecttable/MenuSelS.asp&SubjectCode=06). Meld. St. 6 (2012–2013)

Mangfold og fellesskap – En helhetlig integreringspolitikk er opptatt av å tette «sysselsettingsgapet». «Regjeringens visjon er å tette sysselsettingsgapet som eksisterer mellom innvandrere og befolkningen for øvrig.» Målet skal nås bl.a. ved kvalifiseringsprogrammer for nyankomne innvandrere og ved bedre utnyttelse av innvandrernes kompetanse gjennom godkjenningsordninger for kompetanse fra utlandet, tilrettelegging for bedriftsetablering mm. Kvinner er en særlig målgruppe for tiltak for økt deltagelse i yrkeslivet.

Det har vært gjennomført et pilotprosjekt i Oslo/Akershus kalt Prosjekt Grønn Integrering. Det er nevnt i en tale av statsråd Lars Peder Brekk fra 2009. Dette var et samarbeidsprosjekt mellom Fylkesmannen i Oslo og Akershus og NAV, men det finnes ikke noe ytterligere informasjon om dette på nett (<http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/aktuelt/nyheter/2009/sept-09/inn-pa-tunet-innvandrere-og-flyktninger-.html?id=576614>).

2.5 Innovasjon i offentlig sektor

Det er mange aktuelle aktører og ressurser som kan bidra til å gjøre samfunnet mer helsefremmende, mer tilretteleggende for læring og personlig utvikling mm. Det finnes også forskningsresultater som viser at f.eks. kultur kan ha stor betydning for folkehelsen (Cuypers et.al., 2011) og Helse- og omsorgsmyndighetene legger vekt på tilbud som «Den kulturelle spaserstokken i eldreomsorgen», mens utdanningsmyndighetene retter oppmerksomheten mot «Den kulturelle skolesekken». Det ordinære arbeidslivet representerer viktige ressurser for å bevare interessen for utdanning og læring hos de unge. Frivillige organisasjoner som idrettslag og musikk har antagelig tilsvarende mulige roller på tilbudssiden. Økt aktivitetsgrunnlag for frivillige organisasjoner gjennom arbeid for lokale velferdsløsninger, kan gi en dobbel velferdsgevinst både for forebygging og styrking av frivillig aktivitet.

Damvad (2012) har med utgangspunkt i forskning og i samarbeid med Forskningsrådet, oppsummert behov og hindringer for innovasjon i offentlig sektor. Rapporten bekrefter inntrykket av en avventende offentlig sektor. Rapporten understreker behovene for innovasjon i helse og velferd på grunn av demografiske endringene og behov for forebygging, innenfor utdanning, kompetanse og kulturell kapasitet for «sosial integrasjon og verdiskaping, demokratiutvikling, samfunnssikkerhet ...». Samtidig påpeker rapporten barrierer mot innovasjon. Innovasjon er tilfeldig og personavhengig, at «departementer som burde ta en sentral og aktiv rolle nærmest gjør det motsatte og er helt avkoplet fra hva som skjer i kommunesektoren», og at sentrale politikere belønnes ikke for nytenkning men motiveres mer for kontroll og regelverk. Innovasjon gir, iflg. Damvad, for det offentlig og kanskje spesielt i først omgang, økte kostnader og risiko. Det rettes også kritikk mot forskningen som «ikke har interesse for offentlig sektor fordi det ikke gir incitamenter for publisering». I tillegg gjør budsjettpraksis at kommuner sjelden kan inngå bindende kontrakter for mer enn et år av gangen.

3 Inn på tunet-verdikjeden

Verdikjedefanalyse er et verktøy som kan brukes til å identifisere aktører og deres aktiviteter i en bestemt næring. I sin reneste form er en verdikjedefanalyse en beskrivelse av hvordan verdien i et produkt blir til, fra utvikling og produksjon til salg, distribusjon og konsum. Men et produkt eller en tjeneste er alltid påvirket av en mengde faktorer, blant annet politiske beslutninger, reguleringer, økonomiske insentiver og størrelse og behov i markedet (Bellù 2013). Produksjon av tjenester involverer ofte færre leveringsledd enn sammensatte produkter, men kan involvere like mange aktører. Ved å ta med den samfunnsøkonomiske konteksten, relevante offentlige institusjoner, deres interaksjon med næringsinteresser, i tillegg til alle aktører som bidrar til produksjon og konsum av en tjeneste, får vi en helhetlig forståelse av verdikjeden og hvordan den kan påvirkes.

Inn på tunet er velferdstjenester som produseres av private aktører, men kjøpes av offentlige institusjoner, særlig kommuner, og konsumeres av en tredje aktør, brukeren. Det er dermed ikke den som har behovet, brukeren, som betaler for tjenesten. Markedet for IPT-tjenestene er svært begrenset og tilbyderne har svært få eller som oftest bare en kjøper. Tilbyderne er nært knyttet til en bestemt næring, landbruket. Dette bringer også flere aktører fra tilbydersiden inn på banen.

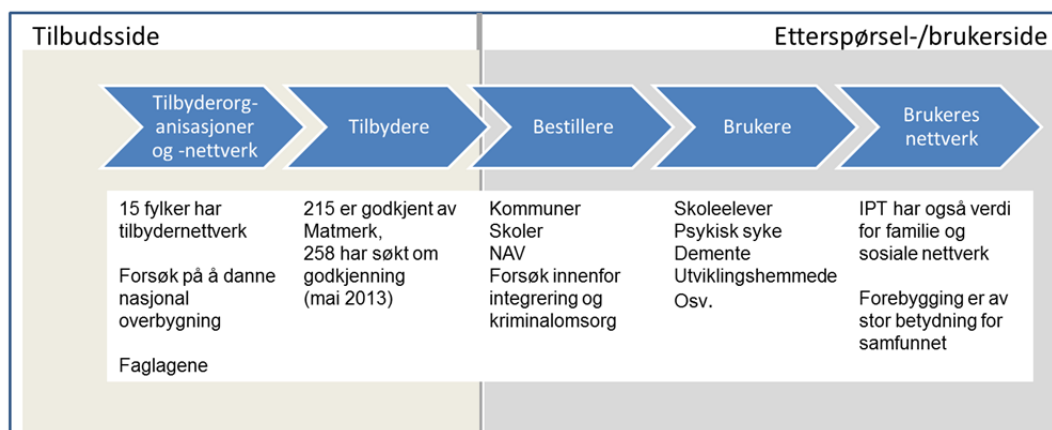
Kommunen har et eget regelverk for innkjøp av private tjenester som krever egen kunnskap og kompetanse. IPT-tjenestene som kommunen kjøper kan enten erstatte eller supplere kommunens eget tjenestetilbud. Noen av tjenestene er kommunen lovpålagt å tilby brukeren, andre tjenester velger kommunen selv å tilby. Kommunen har i tillegg til et begrenset budsjett også føringer og regelverk fra sentrale myndigheter som den må forholde seg til, blant annet om innhold og kvalitet i tjenestene. Alle disse forholdene gjør markedet for IPT-tjenestene mer komplisert enn andre markeder der både kjøper og tilbyder er private aktører. Dette gjør at det er behov for andre aktører som kan legge til rette for både kjøper og tilbyder.

Konsumenten av IPT-tjenester, brukeren, er en annen enn kjøperen. I denne analysen antar vi at kjøperen har tilstrekkelig kunnskap om brukerens interesse og behov og vilje til å imøtekomme disse.

3.1 Den enkle verdikjeden

Figur 3.1 viser den enkle verdikjeden med utgangspunkt i tilbyder, kjøper og bruker. Bak tilbyderne står tilbydernettsverk og tilbydernes faglag, Norges Bondelag og Bonde- og småbrukarlaget. Det finnes også to samvirker av tilbydere som har gått sammen om blant annet administrasjon. Tilbyderne, med utgangspunkt i gårdsbruket som arena, skaper tjenesten. Godkjenningsordningen gjør at ikke hvem som helst kan kalle seg en IPT-tilbyder, og signaliserer at tilbyder tilfredsstillende en rekke kvalitetskrav. Matmerk er en sentral aktør i godkjenningsarbeidet og gjør i tillegg tilbyderne mer synlig for kjøperne.

Ofte vil utviklingen at tjenesten skje i nært samarbeid mellom tilbyder og bestiller eller andre aktører, for eksempel fagpersoner. Bestilleren er som oftest også kjøper, for eksempel en skole, etat eller avdeling i en kommune. Men det finnes også tilfeller hvor den som bestiller og den som betaler for tjenesten, er to forskjellige aktører.

Figur 3.1 Enkel verdikjede for Inn på tunet

Utvikling av nye tjenester, inngåelse av kontrakter og oppretting av rutiner for oppfølging og kvalitetssikring er viktige aktiviteter som foregår mellom tilbyder og kjøper. Denne prosessen kan være ressurskrevende for begge parter og transaksjonskostnadene kan bli høye, særlig i oppstartsfasen. I en oppstartsfasen er det ofte enkeltpersoner med stort, personlig engasjement, og som er villige til å ta en del av oppstarts- og transaksjonskostnadene, som driver denne prosessen. Slike «ildsjeler» finnes både blant tilbydere, kjøpere og andre aktører og er en viktig men ofte knapp ressurs.

I forhold til lengde på kontrakter har kjøper og tilbyder ofte motstridende interesser. Tilbyder har ofte behov for å tenke langsiktig, særlig i forhold til større investeringer som er viktig for tjenesten. Kjøper har ofte en kortere budsjettperiode å forholde seg til, i tillegg til et eget regelverk for innkjøp av tjenester som også begrenser lengden på kontrakten.

Brukere er som oftest innbyggere (i kommunen) som har spesielle behov for helse- og omsorgstjenester eller andre arenaer for opplæring, arbeid og aktivitet. Innenfor blant annet opplæring kan IPT også brukes til «funksjonsfriske» mennesker og IPT-tjenestene kan også brukes til forebygging. For samfunnet er forebygging viktig, da dette kan spare det for senere kostnader.

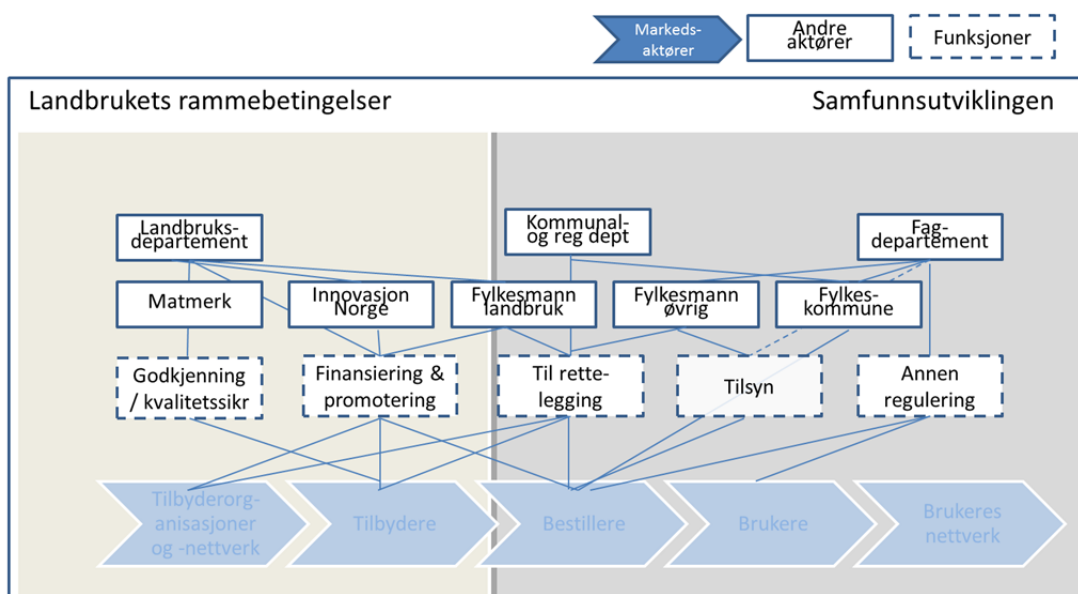
Bak brukerne står deres sosiale nettverk. I noen tilbud, for eksempel dagtilbud for demente, er pårørende også viktige «brukere», da tilbudet gir avlastning for den daglige omsorgsyter.

3.2 Den utvidede verdikjeden

Samfunnsutviklingen fører til behov for både nye tjenester og nye tjenestearenaer. Dette er det som bør drive utvidelsen av IPT-tilbud. Figur 3.2 viser den utvidede verdikjeden med fokus på myndigheter og dere funksjoner. Sentrale myndigheter må

ta samfunnsutviklingen inn over seg og skape de riktige rammebetingelsene for utviklingen av de nødvendige tjenestene. Rammebetingelser består av lover og regler, bevilgninger, strukturer og politiske mål og retningslinjer som påvirker tjenesteytingen.

Sentrale myndigheter har mest innflytelse på rammebetingelsene, men kan også gi direkte føringer ved hjelp av for eksempel bevilgninger. Det har Landbruks- og matdepartementet (LMD) og Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) gjort da de utarbeidet nasjonal strategi for IPT og bevilget penger til kommunene gjennom IPT-løftet. Andre departement påvirker rammebetingelsene blant annet ved å ha krav til innholdet i IPT-tjenestene, for eksempel relatert til skole og undervisning. Departementenes etater som Arbeids- og velferdsdirektoratet, har også krav til innholdet i IPT-tjenestene.

Figur 3.2 Utvidet verdikjede for Inn på tunet

Fylkesmannen har ansvar for tilrettelegging og utvikling av IPT. Dette gjøres ved hjelp av en rekke aktiviteter rettet mot både tilbydere og kjøper. Fylkesmannen har også viktige tilsyn- og kvalitetssikringsoppgaver på sine tjenesteområder.

Det er etablert en egen godkjenningsordning av IPT gårdsbruk som gjennomføres av Matmerk og er kommet i gang etter initiativ fra tilbydersiden. Denne er finansiert over Jordbruksavtalen. Godkjenning stiller blant annet grunnleggende krav om sikkerhet og ansvarsfordeling på gårdsbruket og regulerer hvem som kan bruke IPT-navnet.

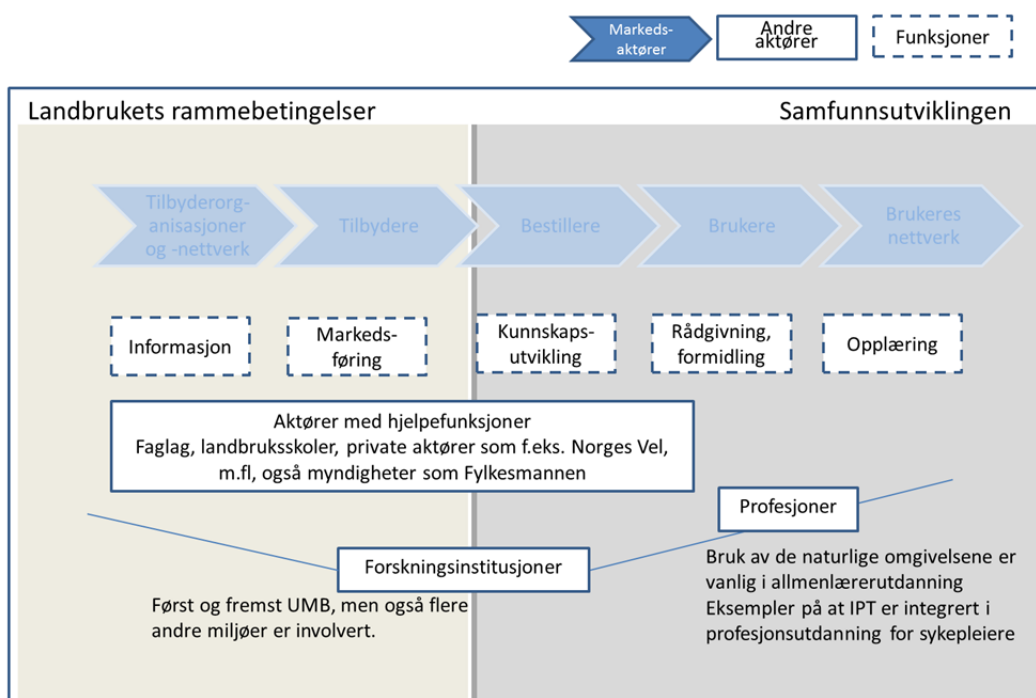
3.2.1 Aktører med hjelpefunksjoner

«Hjelpere» er en variert gruppe aktører med forskjellige interesser, mål og ressurser. Figur 3.3 viser hvilke funksjoner hjelperne kan ha. Vi har valgt å sette myndigheter utenfor denne gruppen, selv om f.eks. fylkesmannen kan ta på seg en hjelper-rolle. Hjelperne kan rette seg enten mot kjøpere eller tilbydere eller begge med informasjon og ressurser.

Forsknings- og andre kunnskapsinstitusjoner kommer i bakgrunnen i en verdikjedeanalyse. Men de kan påvirke markedet ved å påvise effekter av IPT-tjenester og peke på suksessfaktorer og viktige hindringer. Dette kan hjelpe kjøperen til å oppdage fordelene ved IPT, hjelpe tilbyderer å utvikle bedre tjenester og gi kjøperne større sikkerhet rundt effekten av tjenestene.

Profesjonene er sykepleiere, leger og andre fagpersoner som er involvert i brukeren. Disse er også viktige for kunnskapsformidling både til tilbyderer og kjøper, videreutvikling og kvalitetssikring av tjenestene. Mange tilbyderer har profesjonsutdannelse og kan dermed tilby andre tjenester enn tilbyderer som ikke involverer profesjonen.

Det er nå en rekke miljøer som forsker på IPT og relaterte temaer som for eksempel dyreassistert terapi. Disse er viktige for evaluering og for å underbygge IPT som velferdstjeneste og gården som arena på det faglige plan.

Figur 3.3 Utvidet verdikjede med aktører med hjelpefunksjoner

3.3 Oppsummering av verdikjeden

Det er flere trekk ved IPT-verdikjeden som gjør at den er annerledes enn et privat marked. Av de viktigste kjennetegnene til IPT-verdikjeden er at kjøperen tilhører offentlig sektor. Kommunen og andre kjøpere har ikke bare et begrenset og kortsiktig budsjett, men også føringer fra sentrale myndigheter, regler og lovverk å forholde seg til. Selv om mange kommuner er opptatt av forebygging, kan det være krevende å finne penger til nye tjenester i et allerede begrenset budsjett. Det kan også være krevende å erstatte eksisterende kommunal tjenester med IPT, selv om kommunen kan spare penger på det, både på kort og lengre sikt. Selv om det finnes store behov, oppstår det transaksjonskostnader når kommunen tar i bruk nye arenaer for tjenesteproduksjon. Dermed er det behov for signaler fra sentrale myndigheter

både med midler som kan utløse utviklingen av nye tjenester, og tilrettelegging som kan redusere oppstartskostnader.

Tilbyder tilhører en næring som tradisjonelt sett ikke produserer velferdstjenester, men som innehar en arena der slike tjenester egner seg godt. Utviklingen av nye tilbud, en prosess som kan beskrives som innovasjon, er ressurskrevende. Også tilbydersiden har behov for ekstra ressurser og tilrettelegging fra aktører med hjelpefunksjoner. At tilbyder selger sine tjenester til offentlig sektor med de krav til innhold som det medfører, forsterker nok dette. De fleste aktører med hjelpefunksjoner er knyttet til tilbydersiden og de førende, sentrale myndighetene er også det. Disse aktørene har vært viktige for utviklingen av IPT og vil også være viktige for å drive utviklingen videre.

De neste kapitlene beskriver de enkelte aktørene og deres roller.

4 Aktører og deres aktiviteter

Dette kapitlet presenterer aktørene som er involvert i IPT. Noen er mer betydningsfulle enn andre og de er her presentert etter hvilket nivå de opererer på; nasjonalt, regionalt eller kommunalt. Noen aktører opererer på flere nivåer eller er vanskelig å plassere i denne strukturen.

4.1 Nasjonalt nivå

På nasjonalt nivå er det flere store, innflytelsesrike aktører, blant annet departementene og landbrukets faglag.

4.1.1 Landbruks- og matdepartementet

I mange år har det vært gjeldende politikk at gården er en ressurs som kan benyttes til mer enn matproduksjon, og det er blitt lagt til rett for at gårdens menneskelige og materielle ressurser skal kunne benyttes til å tilby velferdstjenester av høy kvalitet. Landbruks- og matdepartementets bevilgninger rettet mot IPT er i all hovedsak hentet gjennom bygdeutviklingsmidlene.

I Meld. St. 19 «Velkommen til bords» beskriver LMD satsning på IPT som et tilbud som er utfyllende til kommunale tjenester, blant annet gjennom større muligheter for individtilpasning. IPT er også en mulighet for landbruket å tilby tjenester innenfor flere sektorer (Landbruks- og matdepartementet 2012). LMD har, sammen med andre departement, tidligere støttet flere prosjekt under betegnelser Levande skule og Grønn omsorg. Disse faller nå inn under IPT-tjenester. I 2007 lanserte LMD den første handlingsplanen for IPT. Handlingsplanen definerte fem satsningsområder: Etablering av samarbeid mellom gårdbruker og offentlig sektor, forskning og dokumentasjon, kvalitetssikring og kvalitetsutvikling og kompetanseutvikling og nettverk. Disse satsningsområdene gjenspeiles gjennom bevilgninger over jordbruksavtalen og gjennom fylkesmennene. De fleste punktene i handlingsplanen var gjennomført i 2012 (Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet 2012).

I 2010 gikk LMD og KRD sammen om en treårig, kommunerettet satsning som skulle utvikle modeller som innebærer fleksibilitet og økonomisk bærekraft for tilbydere og kjøpere. Gjennom *Inn på tunet-løftet* ble 18 mill. kr fordelt på 77 deltakerkommuner. Flere av prosjektene gikk ut på å undersøke muligheten for å starte opp et eller flere IPT-tilbud.

I 2012 utarbeidet LMD og KRD i fellesskap en egen nasjonal strategi for IPT. Denne har som mål å videreutvikle IPT som kvalitetssikrede og samfunnsnyttige velferdstjenester med gården som arena. Strategien ble utarbeidet i samarbeid med flere aktører, blant annet Matmerk og Innovasjon Norge. Utgangspunktet var hvordan man gjennom å videreutvikle velferdstjenester i landbruket best mulig skulle bidra til å takle noen av utfordringene i helse- og omsorgssektoren. I tillegg var intensjonen bak arbeidet å styrke alternative opplærings- og

arbeidstreningsarenaer. Strategien belyste blant annet behovet for avklaring av roller og ansvarsområder, samt behovet for videre forskning. Den nasjonale strategien er retningsgivende for arbeidet med en ny handlingsplan med tiltak innenfor fem utvalgte områder: Kvalitetssikring, samfunnsnytte, prioriterte tjenesteområder, dialogbasert tjenesteutvikling og langsiktige relasjoner.

Den nye handlingsplanen skal være ferdig på høsten 2013 og vil utarbeides i nært samarbeid også med andre relevante departementer, bl.a. deltagerne i referansegruppen (Helse- og omsorgsdepartementet, Arbeidsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Justis- og politidepartementet). Referansegruppen har mulighet til å komme med innspill, og det legges til rette for tverrfaglig samspill i utformingen av arbeidet. I dag er det imidlertid KRD og LMD som står som de ansvarlige for Nasjonal strategi og Handlingsplan.

4.1.2 Kommunal- og regionaldepartementet

Kommunal- og regionaldepartementet har blant annet ansvar for spørsmål knyttet til lokal forvaltning og kommuneøkonomi. KRD gir retningslinjer og styringssignaler til kommunene om blant annet innovasjon i kommunesektoren og lokal næringsutviklings. IPT er nevnt som eksempel i KRDs strategi for innovasjon i kommunesektoren og stortingsmelding 13 «Ta hele Noreg i bruk».

KRD har vært en viktig støttespiller og eier av Nasjonal strategi sammen med LMD. Selv om arbeidet med definisjonsinnhold og retningslinjer har forekommet gjennom samarbeid med ulike aktører på ulike styringsnivå, sitter LMD og KRD som øverste «eiere» av IPT som konsept og med dagen innhold.

4.1.3 Helse- og omsorgsdepartementet

Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) har det overordnede ansvar for helse- og omsorgstjenester. Dette innebærer blant annet folkehelsearbeidet, primærhelsetjenesten i kommunene og hjelp til personer med psykiske lidelser. HOD styrer dette området gjennom et omfattende lovverk, årlige bevilgninger og ved hjelp av statlige etater, virksomheter og helseforetak. Kommunen har ansvar for tjenestetilbudet til personer som trenger pleie- og omsorgstjenester. Gjennom samhandlingsreformen skal en større del av helsetjenestene ytes i kommunene.

I forbindelse med Omsorgsplan 2015, trekkes IPT-tilbud inn som viktige bidragsyttere i arbeidet med å takle de stadig voksende utfordringene i omsorgssektoren, da særlig tilknyttet demens. Demensplanen har som mål at alle kommuner innen 2015 skal ha dagaktivitetstilbud til hjemmeboende med demens. Det er i den forbindelse bevilget mer enn 250 mill. kr i 2013 til kommuner som vil etablere nye dagaktivitetsplasser (Helsedirektoratet 2013). Kommunene skal selv bestemme lokalisering og organisering av dagtilbudene. I denne sammenhengen er IPT trukket fram som et eksempel. HOD gir dermed kommunene signaler om at IPT-tilbud kan være et godt alternativ til kommunaleide tjenester.

4.1.4 Andre departement

Representanter fra Arbeidsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet sitter i LMDs referansegruppe for handlingsplanen og får innsyn i og kan kommentere utkast til handlingsplan. De samme departementene

deltok også som referansegruppemedlemmer i arbeidet med nasjonal strategi for IPT (LMD og KRD 2012).

Disse departementene har sammen med underliggende etater som Utdanningsdirektoratet, Arbeids- og velferdsetaten og BUF-etat, ansvaret for å iverksette politiske føringer innen sine fagområder og å ivareta forvaltningen av sine respektive samfunnsområder. De kan legge til rette for bruk av nye tjenester i produksjonen av velferdstjenester og gi styringssignaler via forskrifter og annet. Kunnskapsdepartementet har f.eks. ved Utdanningsdirektoratets rundskriv (Udir-3-2010 *Bruk av alternative opplæringsarenaer i grunnskolen*) lagt til rette for bruk av alternative læringsarenaer i undervisning ved å klargjøre kravene til arenaen og tjenesteinnholdet.

4.1.5 Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV)

Et av hovedmålene til NAV er å få flere personer ut i arbeid. Gjennom riktig bruk av overføringer og tjenester ønsker NAV på sikt også å bidra til et velfungerende arbeidsmarked. Ett av tilbudene som tilbys gjennom NAV er Grønt Arbeid (GA) som er et arbeidsrettet tiltak med gården som ressurs. Det første GA-tiltaket ble etablert i 2004 i regi av prosjektet Vilje Vise Vei som er en egen satsning på arbeidsrettede tiltak for personer med psykiske helseproblemer. Grønt arbeid er et av flere tilbud som kalles fleksibel utprøving i attføringsbedrift og gården er tilknyttet en attføringsbedrift.

Grønt arbeid er et av de mer utviklede konseptene under IPT. NAV har utviklet egen veileder og har bestemt innhold og rammer for tilbudene. En tiltaksarrangør er ansvarlig for tiltaket og oppfølging av IPT-gårdsbruket. Bare NAV finansierer grønt arbeid gjennom fylkesleddet. Tiltaksplassene er i dag øremerket og finansiert av Opptrappingsmidler bevilget til Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse. Det står mer om NAV fylkesledd og tiltaksarrangører under regionalt og kommunalt nivå.

4.1.6 Norges Bondelag (NB) og Norsk bonde- og småbrukarlag (NBS)

Norges Bondelag er den største fagorganisasjonen for bønder i Norge, med 62 000 medlemmer, 550 lokallag og 18 fylkeslag. Norsk Bonde- og småbrukarlag har ca. 7 000 medlemmer som er organisert i 260 lokallag og 18 fylkeslag. Begge faglagene er sterke og viktige aktører i IPT sammenheng; de er parter i jordbruksforhandlingene, har stor medlemsmasse som inkluderer mange IPT-tilbydere, har faglig kompetanse og gode politiske kontakter. Begge organisasjoner har opprettet egne utvalg for IPT-arbeidet. Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsket at det i jordbruksoppgjøret for 2013 skulle settes av 5 mill. kr til en særskilt programsatsing for å videreutvikle IPT.

Som parter i Jordbruksforhandlingene deltok i NB og NBS i arbeidet med utformingen av definisjon av IPT og ny godkjenningsordning for gårdsbruk som ønsker å levere tjenester innenfor IPT-ordningen. Faglagene har uten tvil bidratt med å legge selve grunnmuren i IPT-arbeidet, samt vært med å forme veien arbeidet har tatt. Begge deltok også i utformingen av programnotatet og organisering av IPT-løftet.

IPT er et satsningsområde for begge faglagene. De driver aktiv profilering av IPT ut mot sine medlemmer og driver viktig rekruttering av tilbydere. Utvikling og økt

satsing på IPT er svært viktig for begge organisasjonene, ettersom det tilfører mange gårdsbruk ekstra inntekts- og næringsgrunnlag, samt innebærer potensielle positive overføringseffekter for resten av lokalsamfunnet.

I handlingsplanen fra 2007 fikk NB ansvaret for å utvikle et verktøy for kvalitetssikring sammen med KS, Innovasjon Norge og Fylkesmannen. I 2007 gjennomførte de et forprosjekt på kvalitetssikring sammen med Norges Vel og i 2008 gjennomførte de et prosjekt med mål om å utvikle et eget kvalitetssikringssystem. I dette prosjektet var også Matmerk involvert. Både NB og NBS er representert i styringsgruppen for kvalitetssikring av IPT.

Norges Bondelag inngikk i 2009 et samarbeid med Norsk Landbruksrådgivning og Norges Vel om gjennomføring av felles markedsføring av Bygdekompasset og Næringsutvikling på gården (NUG) overfor fylkesbondelag, rådgivningsenheter, offentlig landbruksforvaltning, presse o.l.

4.1.7 Stiftelsen Matmerk

Matmerk er en uavhengig, offentlig støttet stiftelse opprettet av Landbruks- og matdepartementet i 2007 og med et styre med representanter fra landbruket, matprodusenter, dagligvarekjeder og merkebrukere (www.matmerk.no). Matmerk har vært sentral i utarbeidelsen av kvalitetssikringssystem for IPT, har fått ansvar for godkjenning og oppfølging av IPT-tilbydere. Gjennom denne godkjenningsordningen fungerer Matmerk som viktig regulator og generisk markedsfører av IPT. Gjennom utarbeidelsen av Kvalitetssikring i landbruket (KSL) standard 1 og 11 og videreutvikling av disse, sikres at de krav som stilles til tilbydere, blir gjort kjent. Tilbyderne blir fulgt opp gjennom revisjoner som sørger for en kontinuerlig kvalitetssikring. Matmerks faggruppe for IPT er en viktig ressurs for utvikling av KSL standard 11, Inn på tunet. Gjennom nettsiden gir Matmerk tilbyderne mulighet til å markedsføre sitt tilbud. Matmerk vil også gi mulighet for fylkesnettverkene/FMLA til å informere om lokale nyheter og aktuelle kurs osv.

Matmerk tok fra og med 1. januar 2013 over ansvaret for den nasjonale nettsiden for IPT, og fikk dermed ansvaret for den generiske markedsføringen av IPT. Dermed fungerer også Matmerk som en sentral informasjonsformidler, kompetansebygger og synliggjører av IPT-arbeidet. Gjennom Matmerks nettside får tilbyderne mulighet til å markedsføre sitt tilbud mot potensielle kjøpere. Både eksisterende og potensielle kjøpere kan til en hver tid sjekke om hvilke tilbydere som er godkjent eller ønsker å bli godkjent.

Med tilknytning til de fleste aktører involvert i IPT- arbeidet, har Matmerk en naturlig posisjon som overordnet markedsfører. En videreføring av dagens arbeid kunne potensielt vært utforming av fellesmaler/-løsninger for gjennomføring av salgsprosesser ol. Matmerk vil fra sin sentrale posisjon fungere godt i rollen som videreformidler av informasjon, og tilrettelegger mellom tilbydere og kjøper.

Gjennom godkjenningsordningen signaliserer tilbyderne et tilbud som har kvalitetssikret innhold. Med tanke på at kommunen stiller krav til innhold og kvalitet som resultat av det regelverket de må forholde seg til, er godkjenningsordningen meget viktig i både markedsføring, salg, oppfølging og videreutvikling. At godkjenningsordningen med KSL standard 1 og 11 opprettholder kvalitetskrav fra kommunen og andre kjøpere og blir godt kjent både blant potensielle tilbydere og kjøpere, er noe av det viktigste arbeide Matmerk gjør.

4.1.8 Innovasjon Norge (nasjonalt og regionalt)

Innovasjon Norge (IN) har som formål å bidra til å skape lønnsomme bedrifter basert på regionale og lokale ressurser ved hjelp av innovasjon, internasjonalisering og profilering. Nærings- og handelsdepartementet er hovedeier med 51 prosent, og fylkeskommunene eier 49 prosent. I tillegg forvalter IN midler fra Kommunal- og regionaldepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Utenriksdepartementet og fylkesmennene.

En av sektorene som skal prioriteres gjennom IN sitt arbeide, er landbruk og bygdeutvikling. På nasjonalt nivå forvalter IN sentrale bygdeutviklingsmidler (BU-midler) som blant annet støtter nasjonale IPT-prosjekt. På regionalt nivå forvalter IN fylkesvise BU-midler. Gårdbrukere som ønsker å starte opp med IPT, kan blant annet søke om etablererstipend (BU-midlene), som er et tilbud til de som utvikler og etablerer ny virksomhet utenom tradisjonelt landbruk. Fylkeskontorene bidrar med veiledning for potensielle IPT-bedrifter ved søknad om midler til nødvendige investeringer og oppstart. Slike ordninger legger til rette for gårdbrukere som ønsker å utvikle IPT-tilbud på egen gård. IN stiller krav om at bedrifter som søker støtte for prosjekter innen IPT enten er godkjent, er i prosess for å bli godkjent eller kan bli godkjent i henhold til godkjenningsordningen for IPT i regi av Matmerk.

IN hadde oppgaven med å utforme programnotatet og organisering av IPT løftet og har tidligere deltatt i flere prosjekt.

4.1.9 Kommunesektorens organisasjon (KS)

KS er kommunesektorens organisasjon. Alle landets 428 kommuner og 19 fylkeskommuner er medlemmer i KS, i tillegg til mer enn 500 bedrifter (www.ks.no). KS har vært representert i viktige arbeidsgrupper og engasjert i viktige utviklingsprosesser, blant annet som medlem i arbeidsgruppa for den nasjonale strategien. Gjennom samarbeidsavtalen mellom Landbruks- og matdepartementet og KS om landbruks- og næringsutvikling (2010–2012), har KS sitt IPT-engasjement særlig vært rettet mot det nasjonale IPT-løftet. KS har vært med på arbeidet med kvalitetssikring av IPT med sin deltakelse i Matmerks faggruppe, og kan derfor sies å ha påvirket utformingen og innholdet av dagens IPT-tilbud.

KS representerer den viktigste kjøperen av IPT-tjenester og har dermed en sentral rolle i utviklingen av IPT for å sikre at det blir en ordning som kommunene kan benytte seg av. De fungerer dermed som en viktig støttespiller, spesielt for kjøperne på regionalt og kommunalt nivå. KS kan bidra til bedre koordinering mellom styringsnivå (statlig-regionalt-lokalt), samkjøring i forhandlingsprosesser og en mer effektiv informasjonsflyt.

4.1.10 Landbrukets HMS-tjeneste

Landbrukets HMS-tjeneste (LHMS) er en landsdekkende bedriftshelsetjeneste med ca. 10 000 medlemmer. De tilbyr veiledning for bedre arbeidsmiljø gjennom HMS-besøk på gården, helseoppfølging hos bedriftshelsetjenesten og andre gode faglige tilbud, samt krisehåndtering (www.lhms.no).

LHMS har utviklet kurset «Inn på tunet – kvalitet og trygghet», som har vært en viktig ressurs for arbeidet med å få på plass et kvalitetssystem for IPT. Målet med kurset er bl.a. at *«IPT-tilbyderen skal kunne bruke kvalitetssystemet som dokumentasjons- og forbedringsverktøy i driften, utføre egenrevisjon, avdekke avvik,*

vurdere risikofaktorer på gården og utarbeide tiltaksplan for nødvendige utbedringer. Dette kurset er rettet mot både IPT-tilbydere og kjøpere av tjenestene.» (www.matmerk.no). I dag tilbyr LHMS kurs på to nivåer, det første nivået er grunnleggende HMS-arbeid mens det andre nivået spesialisert blant annet mot IPT og en innføring i KSL 11. Det er ikke et krav for godkjenning at tilbydere skal ha gått kurs gjennom LHMS. Men særlig i en oppstartsfase er det viktig med et slikt tilbud rannes for at tilbyderne skal få nødvendig hjelp i godkjenningsfasen.

4.1.11 Det Kongelige Selskap for Norges Vel

Organisasjonen tilbyr fremtidsrettet rådgivning innen natur- og kulturbasert næringsutvikling og ønsker gjennom bærekraftige prosjekter å bidra til verdiskaping i lokalsamfunn. Norges Vel har 34 organisasjonsmedlemmer og 820 personlige medlemmer (www.norgesvel.no).

Norges Vel hadde frem til 1. januar 2013 ansvaret for den nasjonale IPT-nettsiden og var fram til da en viktig aktør i informasjonsarbeidet. De har også gjennomført en rekke prosjektet i samarbeid med blant annet NAV om Grønt arbeid og drevet rådgivning rettet mot tilbydere. Organisasjonen vil fortsette å bidra gjennom kurset Næringsutvikling på gård (NUG, se mer informasjon under faglagene) som blant annet retter seg mot gårdsbruk som ønsker å starte med IPT.

4.1.12 Fagforum for Inn på tunet

På den nasjonale IPT konferansen på Hamar i 2011, der 11 fylkesnettverk var samlet, ble interimstyret til det nasjonale fagforum for IPT ble opprettet. Interimstyrets mandatet var blant annet å sortere roller og definere strukturer, finne en organisasjonsmodell og finansiering for et nasjonalt fagforum. I tillegg til representanter fra nettverkene inkluderte interimstyret to observatører fra Fylkesmannen og Norges Bondelag og en observatør fra Norges Bonde- og småbrukarlag.

Formålet var å få til en nasjonal organisering av IPT som kunne samle hele næringen og være talerør utad. En tredelt modell ble foreslått, der tilbydernetverkene, Norges bondelag og Norges Bonde- og småbrukarlag var likeverdige parter. Tidlig i 2012 signaliserte Norges bondelag og Norges Bonde- og småbrukarlag at organisasjonen skulle være et forum mer enn en interesseorganisasjon og at faglagene ønsket å fortsette sitt IPT-arbeide i sine respektive utvalg.

I forbindelse med den nasjonale IPT-konferansen i Alta i 2013 samlet interimstyret på nytt tilbydernetverkene. Her kom det fram at tiden ikke er inne for et nasjonalt tilbydernetverk slik interimstyret opprinnelig hadde sett for seg, av både organisatoriske og økonomiske grunner. I flere fylker er det ikke etablert formelle tilbydernetverk og i andre fylker er de fortsatt relativt nye. Det har også vært vanskelig å sikre seg offentlige midler til drift av et nasjonalt nettverk.

Interimstyret ble lagt ned i Alta og det ble i stedet opprettet en arbeidsgruppe som skal opprette et nettforum for IPT-tilbydere. Flere av fylkesnettverkene var positive til at det i framtiden skal etableres et nasjonalt fagforum.

4.1.13 Forsikringselskap (Gjensidige)

Gjensidige samarbeider med faglagene og er representert i Matmerks faggruppe for IPT. At tilbyderer er forsvarlig forsikret er et av kravene i KSL standard 11. Hvilke forsikringer som trengs må avgjøres blant annet sammen med kjøper. Gjensidige tilbyr økonomisk sikkerhet for IPT-tilbydere, samt forsterker insentivene for å kvalitetsgodkjenning gjennom rabattordninger.

4.1.14 Norsk landbruksrådgivning

Med relevans for IPT har Norsk Landbruksrådgivning bidratt i bl.a. samarbeidsavtaler knyttet til Næringsutvikling på gården (NUG), se informasjon under faglagene.

4.2 Regionalt nivå

På regionalt, eller fylkesnivå, finner vi mange viktige aktører i IPT-sammenheng. En av dem er fylkesmannen som ifølge den nasjonale strategien har ansvaret for tilrettelegging og utvikling av IPT. Andre aktører, som kan komme til å bli svært viktige, er de fylkesvise tilbydernettverkene.

4.2.1 Fylkesmannsembetet

Fylkesmannen (FM) er statens representant i fylket, og øverste leder for fylkesmannsembetet. FM utfører ulike forvaltningsoppgaver på vegne av departementene og følger opp vedtak, mål og retningslinjer fra regjeringen og stortinget. De er dermed sektormyndighet på en rekke områder. De er også et viktig bindeledd mellom kommunene og sentrale myndigheter, overvåker kommunenes virksomhet og fungerer som klageinstans for mange typer kommunale vedtak.

I kraft av sine oppgaver er Fylkesmannen en viktig aktør i IPT-sammenheng og har kanskje den mest definerte rollen i den nasjonale strategien som tilrettelegger for IPT. Som sektormyndighet er FM også ansvarlig for regelverk og kvalitetssikring på de enkelte tjenesteområdene. Landbruksavdelingen er særlig ansvarlig for IPT med sin tilknytning til LMD og til landbrukssektoren.

Sammen med embetsoppdraget gir tildelingsbrevet til Fylkesmennene en oversikt over oppgavene i embetene. I tildelingsbrevet til Fylkesmannsembetene for 2013 står det: «*Fylkesmannen har en sentral rolle som tilsynsmyndighet og som tilrettelegger for tjenesteutvikling og næringsutvikling innenfor mange av tjenesteområdene for Inn på tunet. Nasjonal strategi for Inn på tunet skal legges til grunn for det videre utviklingsarbeidet. Fylkesmannen skal i sitt arbeid med forebygging, helse-, sosial- og omsorgstjenester, samt innenfor utdanningsområdet, vurdere Inn på tunet som et aktuelt tiltak innenfor rammene av sektorlovgivingen. Fylkesmannen skal i samarbeid med det regionale partnerskapet støtte opp om aktiviteter knyttet til kommunene og delta i Inn på tunet-løftet spesielt (Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet 2013:16)*». Siden FM selv ikke kjøper IPT-tjenester, gir dette FM i oppdrag å legge til rette og veilede kommunene til dette.

Landbruks- og matdepartementet gir i tillegg Fylkesmannens landbruksavdeling (FMLA) ytterligere instruksjoner i sitt embetsoppdrag (Landbruks- og

matdepartementet 2013). FM skal blant annet følge opp den nasjonale strategien, bidra til god informasjons- og kommunikasjonsflyt og sikre at arbeidet med IPT sees i sammenheng med arbeidet i andre sektorområder. Særlig kommunene som deltar i IPT-løftet skal få oppfølging og FM skal også bidra til implementeringen av godkjenningsordningen.

I tilknytning til regionale BU-program har Fylkesmannen det strategiske ansvaret for å utvikle og gjennomføre arbeidet med programmene, utforme regionale strategier, samarbeid med fylkeskommunen, IN, næringsorganisasjoner i landbruket andre regionale aktører (FAD 2013). Fylkesmannen forvalter den delen av de fylkesvise BU-midlene som er rettet mot utrednings- og tilretteleggingstiltak, deriblant IPT.

4.2.1.1 Spørreundersøkelse til Fylkesmennene

Vinteren 2013 gjennomførte LMD en spørreundersøkelse til alle fylkesmennene for å kartlegge aktivitetsnivå og en del synspunkter rundt IPT. Spørreundersøkelsen ble sendt ut til både landbruksavdelingen og de andre avdelingene, men bare FMLA svarte fra alle fylkene. I spørreundersøkelsen kom det fram at sju fylker har utarbeidet egne strategier eller handlingsplaner for IPT og ett fylke har planer om dette. Strategi for IPT er også integrert i regionalt bygdeutviklingsprogram i ett fylke. Det er først og fremst FMLA som utvikler disse, men oppvekst- og utdanningsavdelingen og sosial- og helseavdelingen har også vært med i nesten alle fylker. I nesten alle fylker er IPT forankret i regionale planer, særlig regionalt bygdeutviklingsprogram, men også i sektor- og fylkesplaner i noen fylker.

Seks fylker har vært involvert i varierende grad i forskningsprosjekter og bidratt med økonomisk hjelp, informanter, veiledning og datainnsamling. I fem fylker har FM bidratt til publikasjoner om IPT, enten med penger eller kompetanse.

Selv om hele fylkesmannen skal arbeide for å utvikle IPT, er det særlig FMLA som driver dette arbeidet. Landbruksavdelingen har fra 5 til 80 prosent av et årsverk til IPT-arbeid, de fleste rundt 50 prosent. I noen fylker har det tidligere vært brukt mer ressurser til dette arbeidet. I ett fylke oppgis det at det nå er kommunene og tilbydernetverket som bruker mest ressurser på IPT. FMLA har tett dialog med tilbydere og kommuner ved behov, legger til rette for kompetansebyggende tiltak som «pre-etablererkurs» for bønder som ønsker å starte opp og KSL-kurs for IPT. Et eksempel som ble trukket frem i forbindelse med spørreundersøkelsen var FMs bidrag i oppbygging av kompetansesenteret Hvam Agroutvikling som har IPT som ett av flere satsningsområder i samarbeid med Fylkesmannen i Oslo og Akershus.

Mange fylker arrangerer kurs og seminarer, også i samarbeid med andre aktører som høyskoler og Landbrukets HMS-tjeneste. Nesten alle fylker har brukt bygdeutviklingsmidler til IPT-formål, noen har også brukt midler fra kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket, regionale utviklingsmidler, skjønnsmidler og andre midler som er tilgjengelige for landbrukssektoren. Disse midlene har særlig blitt brukt til fylkesvise tilbydernetverk, kurs og andre kompetansehevede tiltak.

Selv om de andre avdelingene er mindre involvert i IPT-arbeidet enn FMLA, har mange avdelinger viktige roller som veiledere i forhold til blant annet regelverk. For eksempel laget Fylkesmannen i Finnmark en veileder for bruk av IPT i grunnskolen for å hjelpe skoleeiere å oppfylle kravene som stilles fra Utdanningsdirektoratet til alternative læringsarenaer. Slike veiledere er verdifulle både for kjøpere og tilbydere for å utvikle og kvalitetssikre gode tjenester.

Fylkesmannen er en viktig støttespiller og videreformidler mellom statlig og lokalt styringsnivå. De legger til rette for kompetansebygging og utvikling, både økonomisk og rådgivende. FMLA er den viktigste pådriveren, men de andre avdelingene er viktige partnere i plan- og strategiarbeid. De andre avdelingenes viktigste rolle er nok som sektormyndighet og veileder innenfor regel- og lovverk. Det kan være bekymringsverdig at noen FM nå bruker mindre resurser på IPT, men dette kan også være et tegn på at kommuner og tilbydere trenger mindre oppfølging eller at andre aktører har overtatt viktige oppgaver. Men noen kommentarer fra fylkesmennene tyder på at dette kommer av endrede prioriteringer i noen fylker, som gjør at IPT får mindre ressurser. Noen etterlyser også klarere styringssignaler, særlig for andre avdelinger enn landbruksavdelingen.

Det kan være behov for avklaring av roller og ansvar både innad i Fylkesmannen og i forhold til andre aktører som Bondelaget og Matmerk. I spørreundersøkelsen er det flere fra FMLA, men også fra de andre avdelingene, som etterspør tydeligere rollefordeling.

4.2.2 Faglagenes fylkeslag, Norge Bondelag og Norsk Bonde- og småbrukarlag

Begge faglagene er organisert gjennom 18 fylkeslag. Særlig Bondelagene bidrar ofte med administrativ og økonomisk støtte i oppstartsfasen av ulike IPT-prosjekt, f.eks. tilbydernetverk. Faglagene tilbyr også administrativ assistanse og veiledning til sine medlemmer. Det holdes i tillegg åpne IPT-møter i regi av faglagene, hvor det er mulig for ikke-medlemmer å komme i kontakt med andre tilbydere/potensielle tilbydere.

Fylkeslagene er viktige støttespillere for sine medlemmer på tilbydersiden, og sitter på verdifull faglig og politisk kompetanse. En tendens som i stor grad fremkom fra spørreundersøkelsen til kommunene er at det i mange kommuner etterspørres IPT-tjenester, men at det i området ikke finnes noen tilbydere. Faglagene er i den posisjon at de kan «samkjøre» informasjonen som går fra tilbyder- til kjøpersiden, og dermed bidra til bedre kommunikasjonsflyt mellom aktørene. Dette kan på sikt bidra til at det utvikles tilbud som i høyere grad samspiller med hva markedet etterspør.

4.2.3 NAVs fylkeskoordinator for arbeid og psykisk helse

Grønt arbeid er organisert som et eget fagutviklingsprogram i satsingen på arbeid og psykisk helse i NAV. Fylkeskoordinator for arbeid og psykisk helse fungerer som fagansvarlig i Arbeids- og Velferdsdirektoratet, og har i oppgave å bidra med fagstøtte, samt påse at retningslinjer og veileder følges, opp mot lokale NAV-kontor (statlig del). Midler til APS og VTA fastsettes i årlige budsjett og fordeles fylkesvis, og behovet for Grønt Arbeid vurderes på kommunalt- og fylkesnivå. Fra 2012 kom det krav om at alle Grønt Arbeid-tiltaks plasser skal organiseres gjennom en tiltaksarrangør, dvs. at tiltaksarrangør har egen avtale med gårdsbruk og at betalingen går gjennom dem.

Fra spørreundersøkelsen sendt ut til alle fylkeskoordinatorene for arbeid og psykisk helse i NAV (svar fra 15 fylker), fremkommer det at hele 80 prosent av fylkene har god kjennskap til Grønt arbeid, mens 20 prosent svarte at de hadde noe kjennskap.

Det er stor enighet blant fylkeskoordinatorene rundt deres rolle i tilknytning til Grønt arbeid i kommunen, hele 40 prosent av de spurte er helt enige i påstanden om at fylkeskoordinator spiller en sentral rolle når det kommer til Grønt arbeid i kommunene og 67 prosent mener en aktiv og sentral fylkeskoordinator er en avgjørende faktor for at Grønt arbeid som tiltak skal lykkes.

Når det kommer til kommunikasjon mellom gård og tiltaksarrangør svarer 40 prosent respondentene at de er helt enige i at dette fungerer godt, men det fremkommer videre at så mange som 6 av 15 at de er litt uenige i at tiltaksarrangørene har god oversikt over gårdsbruk som tilbyr Grønt arbeid. Det er vårt inntrykk at selv når kommunen og fylkeskoordinator ønsker å bruke Grønt arbeid kan dette stoppes ved at tiltaksarrangør ikke ønsker å inngå avtaler med gårdsbruk om dette.

Kvalitetssikring er uten tvil viktig. Fra og med 2. januar 2012 kreves det at alle tiltaksarrangører for APS og VTA skal ha et kvalitetssikringssystem med eksterne revisorer. I tillegg må gården som underleverandør for APS/VTA-tjenester også tilfredsstillende KSL standard 1 og 11. Av svarende fylkeskoordinatorer mente 46 prosent at kravene innført fra og med 1. januar 2012 er nødvendige for å sikre brukerne et godt tilbud, og 60 prosent av respondentene mener streng oppfølging og kvalitetssikring av Grønt arbeid-tiltakene er viktig. Det er allikevel verdt å merke seg at så mange som 33 prosent mener at disse kravene, selv om de er nødvendige, også kan føre til at godt fungerende gårder som i dag tilbyr Grønt arbeid kan falle bort.

Noen av faktorene som trekkes frem som viktige eller avgjørende for at Grønt arbeid-tiltakene skal lykkes er mellom annet ildsjeler blant NAV-ansatte (67 % mener dette er viktig), og gode samarbeidsforhold og åpen dialog mellom gård og tiltaksarrangør (46 % mener dette er avgjørende). Utover dette kreves også gode samarbeidsforhold mellom NAV og gård, og 53 prosent av respondentene mener også at gode samarbeidsforhold mellom tiltaksarrangør og NAV er helt avgjørende for at tiltakene skal lykkes.

Det er ikke alle kommuner eller fylker som har Grønt arbeid. 47 prosent av fylkeskoordinatorene mente de lokale NAV-kontorene ikke benytter seg av dets hele og fulle potensial. Dette kan til dels skyldes manglende kunnskap hos lokalkontorene, ettersom hele 53 prosent av respondentene oppga manglende lokal kjennskap som en hindrende faktor i arbeidet. Nesten halvparten av de svarende fylkeskoordinatorene mente samfunnsutviklingen tilsier et økt behov for Grønt arbeid i fremtiden. For at Grønt arbeid skal gjennomføres og lykkes, kreves klare prioriteringer fra fylkesledelsen og lokale NAV-kontor, 60 prosent påpeker at dette er avgjørende for hvorvidt arbeidet lykkes eller ikke.

4.2.4 Regionale tilbydernettsverk

En tilbyder defineres som «*ansvarlig gårdbruker og produsent av godkjent og kvalitetssikret tjenestearena*» (LMD og KRD 2012). I totalt 12 fylker er IPT-tilbydere organisert i nettverk.

4.2.4.1 Oversikt over IPT-tilbydernettsverk

Denne oversikten er basert på tilbakemeldinger fra ansvarlige/kontaktpersoner fra regionale nettverk for IPT-tilbydere, Fylkesmannens landbruksavdelinger og IPT-

kontakter¹. IPT-tilbydernettsverkene (offisielle/uoffisielle) spiller uten tvil en sentral rolle i IPT-arbeidet rundt om i landet.

Med utgangspunkt i registrerte nettverk, ønsket vi derfor å kunne besvare følgende spørsmål:

- Hvilken/hvilke kommuner, ev. fylker dekkes av nettverk?
- Hvor mange aktive gårder (som har IPT-tilbud i dag) består nettverket/ene av?
- Er det mange potensielle IPT-tilbydere som er tilknyttet nettverket?
- Hvorfor ble nettverket startet?
- Hva er nettverkets hovedoppgaver?
- Hvordan er nettverket organisert og ev. finansiert?
- Hvilke planer har nettverket for fremtiden?
- Hvilke andre aktører har nettverket kontakt mye med? (f.eks. landbrukskontor, kommuner, bondelaget, andre nettverk, osv.)

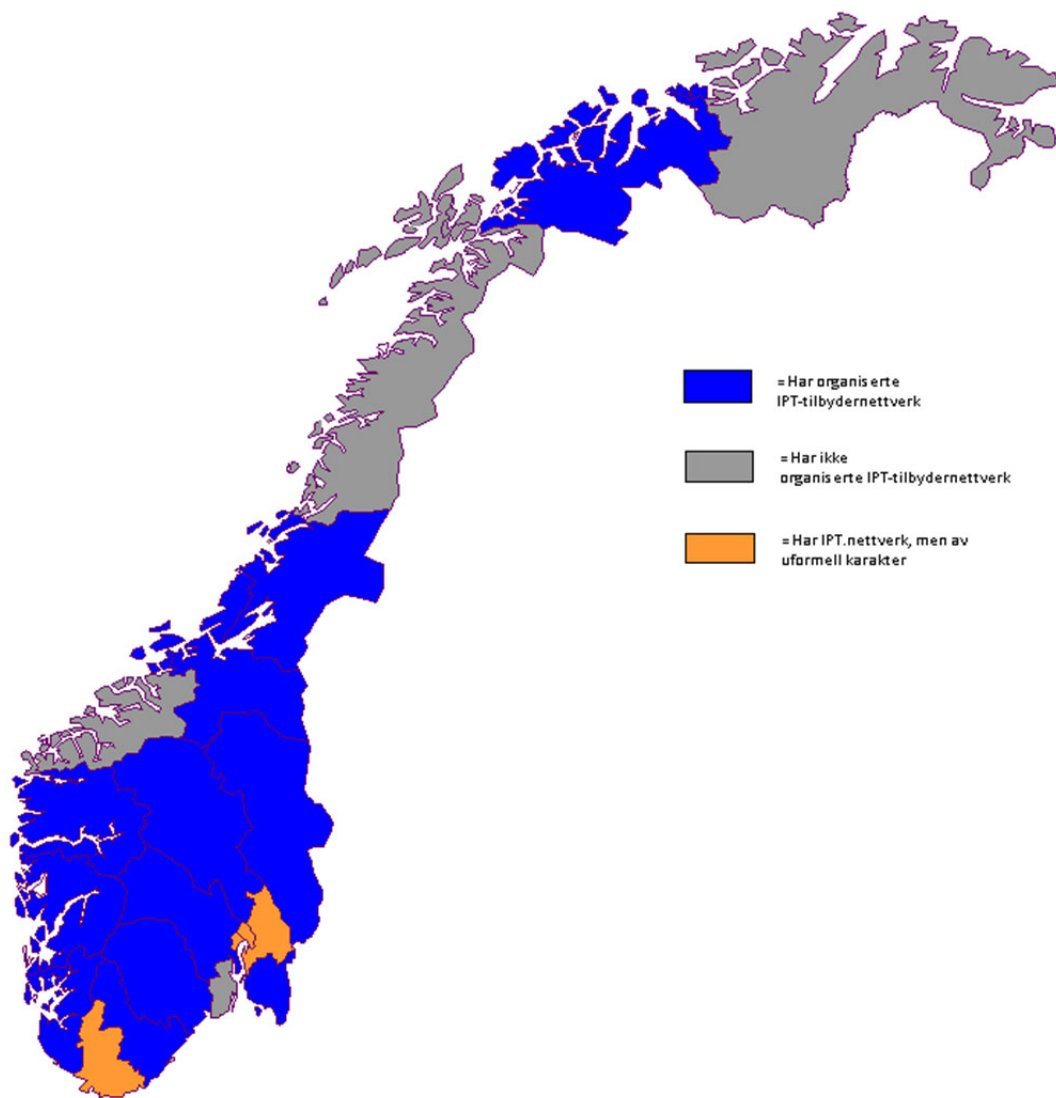
Figur 4.1 viser en oversikt over fylker med og uten formaliserte IPT-tilbydernettsverk. Med formalisert mener vi at nettverket har en kontaktperson og er organisert utover å være en e-postliste eller lignende.

Fylker med Inn på tunet-tilbydernettsverk:

- Midt-Norge: Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag
- Fagforum Inn på tunet, Hordaland
- Telemark
- Fagforum Inn på tunet, Troms
- Oppland
- Aust-Agder
- Buskerud
- Østfold
- Inn på tunet, Rogaland
- Sogn og Fjordane
- Hedmark

¹ Kontaktinformasjon og fylkesvis oversikt er hentet fra:

<http://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMHO/Landbruk%20og%20mat/N%C3%A6ringsutvikling/IPT/1212Regionale%20nettverk%20for%20IPT.pdf>. 08.04.2013.

Figur 4.1 Inn på tunet-nettverk i Norge

Fylker uten Inn på tunet-tilbydernetverk:

- Vest-Agder: Nettverket er ikke formalisert, men det finnes tilbydere som ønsker å starte opp med tilbud- eller har tilbud i nesten hver kommune i fylket. Har om lag 15–20 tilbud fordelt over 10 kommuner.
- Vestfold (Har tidligere eksistert et samarbeid med Vestfold Bondelag, men dette samarbeidet er avsluttet grunnet manglende interesse)
- Møre og Romsdal har per i dag ingen tilbydernetverk, men arbeider med å skape interesse blant bønder for IPT. Møter er satt opp i løpet av våren 2013.

- Finnmark: Det finnes i dag ingen regional tilbydernettsverk i Finnmark, men det arbeides med å få dette etablert. I 2012 ble startet opp et mentorprogram/ utviklingsprogram, *Farmen i fokus*, som tok sikte på å styrke kompetansen hos utvalgte gårdbrukere. Programmet skulle fungere som en katalysator for IPT-tilbydernettsverk i fylket, og det er per dags dato 12 gårder knyttet til dette programmet (fokusgårder). Kurs som ble gjennomført på de utvalgte fokusgårdene var bl.a. bedriftsutvikling- og markedsføringskurs (Fylkesmannen i Finnmark 2012). FMLA har vært sentral aktør i denne oppstartsfasen, men Innovasjon Norge og fylkeskommunen har også bidratt i arbeidet.
- Så vidt vi vet er det ikke et organisert nettsverk av IPT-tilbydere i Nordland. Det har lenge eksistert et samvirke som formidler gårdsferier for barn og unge i Nordland, Gårdsopplevelser BA.
- Akershus har et samvirke bestående av flere tilbydere i fylket. Fylkesmannen har oversikt over alle IPT-gårder i Oslo og Akershus og sender ut informasjon til disse.

Tabell 4.1 Medlemsoversikt i tilbydernettsverkene

Nettsverk	Aktive medlemmer
Aust-Agder	7
Østfold	12
Sogn og Fjordane	30
Oppland	21
Finnmark*	10
Hordaland	51
Troms	20
Telemark	20

* = fokusgårder

Tallene presentert i tabell 4.1 er en oversikt per 05.05.2013 fra noen av nettsverkene.

4.2.4.2 Hvorfor ble nettsverket startet?

Møteplass for tilbydere

De fleste nettsverkene ble startet for å fungere som en møteplass og forum for tilbyderne i et nettsverk, på tvers av faglag, hvor de ulike tilbyderne kan støtte hverandre faglig og sosialt, som nyetablerere av IPT-tjenester og for å utvikle seg som tilbyder. Gjennom faglige diskusjon rundt merkevaren IPT, utveksling av informasjon og erfaringer, legges fundamentet for et innholdsrikt og mangfoldig IPT-tilbud, som holder høy kvalitet og faglig standard.

Etter initiativ fra FM/FMLA

I svært mange av tilfellene kom de regionale tilbydernettsverkene på plass etter initiativ fra FM.

Oppfølging av prosjekt

I Telemark ble nettverket startet som oppfølging av prosjektet Grønn omsorg – grønt samarbeid (i regi av Fylkesmannen, avsluttet i 2004). Prosjektet hadde konkludert med at det var ønske og behov for et tilbydernettsverk på mer permanent basis. Nettverket fikk økonomisk støtte fra de fylkesvise BU-midlene i perioden 2004-08. I 2008 blei nettverket vedtatt videreført på ordinær basis, basert på kontingent fra medlemmene og noe sekretærhjelp fra Telemark Bondelag. Tanken bak var at IPT-næringen skulle danne sine egne selvstendige nettverk, som skulle ivareta sine egne interesser.

Hovedbegrunnelsen for etablering av de fleste nettverkene er dog ønsket om høyere grad av profesjonalisering og kvalitetssikring av IPT-arbeidet.

4.2.4.3 Nettverkens hovedoppgaver

IPT Midt-Norge

Nettverket som omfavner de to Trøndelagsfylkene arrangerer to årlige samlinger for medlemmene av faglig og sosial art. Det bidrar også til oppbygging og utveksling av kunnskap og erfaringer, for medlemmene og aktuelle samarbeidspartnere. Nettverket skal være en pådriver når det gjelder igangsetting av kurs, konferanser og studieturer. IPT Midt-Norge skal være en aktiv markedsfører av nettverket og merkevaren IPT Midt-Norge, blant annet gjennom egen hjemmeside på Internett, med link til medlemmenes hjemmesider.

En viktig oppgave nettverket ivaretar er videreformidling av informasjon mellom sentralt og nasjonalt hold. Nettverkets styre representerer IPT-Midt-Norge i viktige møter, med offentlig sektor, kjøpere, politiske myndigheter osv.

Fagforum Inn på tunet, Hordaland

Forumet skal ivareta interessene til tilbyderne i fylket, og sørge for profesjonalisering av tilbyderne og sørge for faglige møter og sosiale møteplasser som styrker kvaliteten på IPT tilbudet. Kurs og informasjonsoppgaver overfor tilbyderne har i økende grad blitt overført til fagforumet, men gjøres til en viss grad av FMLA. Utfordringer som tilbyderne møter blir drøftet på møter og videreformidlet til faglagene eller FMLA. Det er verdt å bemerke seg at det er et tett samarbeid med FMLA og Fagforumet, i forbindelse med rolleavklaring og diskusjon av aktuelle tema for kurs, temakvelder, veiledning etc. for tilbyderne.

IPT Telemark

Nettverket arrangerer fagsamlinger og temamøter for medlemmene og bidrar til erfaringsutveksling mellom dem. IPT Telemark skal fungere som et kontaktpunkt til kjøpersida i fylket, og som høringsinstans i saker som er IPT-relevante. Ettersom Telemark Bondelag er involvert i arbeidet, vil også nettverket også kunne komme med innspill til jordbruksforhandlingene.

Annet arbeid vil i hovedsak være informasjonsformidling gjennom kurs og andre kompetansetilbud ut mot medlemmene.

Fagforum Inn på tunet, Troms

Organisasjonens formål er å bidra til et kvalitetsmessig godt og innholdsrikt IPT-tilbud i Troms. Videre skal organisasjonen være en møtearena for tilbyderne, der en tar opp faglige, sosiale og organisatoriske spørsmål av felles interesse. Bidra til oppbygging og utveksling av kunnskap og erfaringer for medlemmene og andre

aktuelle samarbeidspartnere. Generelt å stimulere til kompetanseheving blant medlemmene og være pådriver når det gjelder igangsetting av kurs, konferanser og studieturer. Organisasjonen skal medvirke til en god dialog og informasjonsutveksling mellom kjøperne og tilbyderne av IPT-tjenester, Fylkesmannen og Innovasjon Norge, og herav bidra til både markedsføring og kvalitetssikring av de ulike tilbudene.

IPT Oppland

Nettverkets hovedmål er å bidra til oppbygging og utveksling av kunnskap mellom tilbydere, potensielle IPT-tilbydere og andre interessenter. Utover dette drives aktiv profilering av organisasjonene (informasjonsspredning om deres virke og mål), samt annen markedsføring.

IPT Aust-Agder

Først og fremst utfører IPT Aust-Agder felles informasjonsarbeid for å øke kompetanse rundt IPT og beslektede tema.

IPT Østfold

Nettverket ble startet ut fra ønsket om å sikre bedre profesjonalitet og kvalitet for sine medlemmer, gjennom bedre styringssystem, større fokus på kvalitetssikring og kompetansebygging.

IPT Rogaland

Nettverket skal bidra til oppbygging og utveksling av kunnskap og erfaringer mellom medlemmene samt andre aktuelle samarbeidspartnere. Generelt å stimulere til kompetanseheving blant medlemmene og være pådriver når det gjelder igangsetting av kurs, konferanser og studieturer.

Basert på tilbakemeldingene kan man i stor grad si at nettverkens hovedfunksjon er å virke som et samlepunkt og en møteplass for tilbydere, hvor de kan utveksle ideer og erfaringer rundt IPT. Nettverkene skal også bidra til større grad av profesjonalisering, og kvalitetssikring av IPT-arbeidet.

4.2.4.4 Hvordan er nettverket organisert og ev. finansiert?

Nettverkene er organisert på ulike måter, men ofte som selvstendige og frittstående juridisk enheter, med mål om at foreningens virksomhet skal drives til selvkost, uten økonomisk vinning som formål. For eksempel er tilbydernetverket i Telemark registrert som en forening i Brønnøysund og har eget organisasjonsnummer. Det har egne vedtekter og styres av et årlig årsmøte og et styre på tre medlemmer.

Finansiering skjer hovedsakelig gjennom årskontingent per deltakende gårdsbruk, men nettverkene opplyser også å ha mottatt noe økonomisk støtte fra Bondelagene, som for øvrig i noen tilfeller også stiller med sekretærhjelp. Noen tilbydernetverk, deriblant IPT Aust-Agder, har mottatt økonomisk støtte fra landbruksforvaltningen og FM. I Østfold bidro både Innovasjon Norge og FM Østfold med midler for å engasjere en prosjektleder, samt utvikle styringssystemet og nettsidene (www.IPTO.no).

I andre tilfeller har tilbydernetverket mottatt tildelinger fra fylkesvise BU-midler, søkt om RUP-midler (Regionalt UtviklingsProsjekt), eller søkt om midler til etterutdanning for bønder når det avholdes kurs.

Det er for majoriteten av nettverkene et mål å bli mer eller mindre økonomisk selvstendige over tid, eksterne midler søkes gjerne kun i oppstartsfasen.

4.2.4.5 Hvilke planer har nettverket for fremtiden?

Rekruttere flere medlemmer

Nettverkene planer for fremtiden er først og fremst å rekruttere flere medlemmer, dette gjennom aktiv markedsføring og vervekampanjer.

Man ønsker på sikt å etablere gode samarbeidsforhold mellom offentlige instanser og relevante samarbeidspartnere, og ikke minst mellom tilbyderne i nettverket. Ved å sette i gang tiltak, som bl.a. tilbyder-kafé, sende ut informasjonsskriv, ta i bruk sosiale medier, arrangere studieturer og fagsamlinger, ønsker man å legge forholdene til rette for aktiv nettverksbygging og kompetanseheving.

Kvalitetssikring

Mange av nettverkene tilbyr i dag og ønsker også i fremtiden å tilby kurs i kvalitetssikring og KSL-standard. Dette i samarbeid med bl.a. Landbrukets HMS-tjeneste og/eller Studieforbundet natur & Næring. Det vil derfor jobbes aktivt for at medlemmene skal melde seg inn i KSL Matmerk for revidering og godkjenning.

Bidra til dialog

En målsetting mange av tilbydernettverkene har satt seg for fremtiden, er å bidra til god dialog med kjøperne av IPT-tjenestene dvs. kommunene eller andre offentlige myndigheter (eventuelt private aktører).

4.2.4.6 Hvilke aktører er involvert i IPT-nettverkene?

Basert på tilbakemeldinger fra ulike IPT-nettverk, viser det seg at de fylkesvise bondelagene har vært og/eller fortsatt er i tett samarbeid med nettverkene, administrativt og/eller økonomisk. Det er derfor sannsynlig at lagenes egeninteresser i stor grad virker inn på retningen IPT arbeidet tar.

FM, hovedsakelig FMLA bidrar også i nettverksarbeidet, noe som også kommer tydelig frem i resultatene fra spørreundersøkelsen. Som regel i rollen som økonomisk støttespiller eller faglig veileder ved utarbeiding av kvalitetsordninger o.l. Ikke alltid direkte involvert, men allikevel sentral.

Det opplyses også om at Innovasjon Norge også i oppstartsfasen har bidratt med økonomisk støtte.

Andre aktører som nettverkene har mye kontakt med:

- Fylkeskommunen
- Kommuner og lokal forvaltning
- NAV
- Interimstyret for IPT i Norge. De har ikke tett kontakt med Bondelaget og Småbrukarlaget, men det sitter representanter fra begge faglagene (vanlige medlemmer) i styret
- Landbrukets HMS-tjeneste
- Matmerk
- Kompetansehevende samarbeidspartnere

- Eksempel: Troms landbruksfaglige senter som driver etterutdanningsvirksomhet og andre kompetansehevende tiltak er den siste tida blitt en viktig samarbeidspartner. De søker finansiering og tar seg av den praktiske gjennomføringen av kurs og andre tiltak.
- Innovasjon Norge
- Andre fylkesvise tilbydernetverk (oftest nabofylker)
- Skatteetaten
- Skoler og barnevern
 - Eksempel: Noen videregående skoler tilbyr utdanning med innslag av IPT. Et eksempel er Hvam Agroutvikling som har IPT som et av flere satsningsområder. Sammen med fylkesmannen holder de kurs og arrangerer andre aktiviteter, i tillegg til å være støttemedlem i Inn på tunet Akershus SA.

God kontakt med alle relevante aktører innenfor næringen er noe som i høyeste grad etterstrebes, og det fremkommer at det også i stor grad samarbeides mellom nettverkene.

4.2.5 Fylkeskommuner

Fylkeskommunen har blant annet ansvar for videregående opplæring for unge mellom 16 og 19 år, tannhelsetjenesten, samferdsel, kultursatsing og næringsutvikling. I noen tilfeller driver også fylkeskommunen folkehøgskoler og grunnskole for elever i sosiale og medisinske institusjoner.

Av betydning for IPT-arbeidet er kjøperrollen tilknyttet tjenestetilbud til elever i videregående skole, sosiale/medisinske institusjoner og regional utvikling gjennom Fylkesplanen, i samarbeid med kommunene, regionrådene, næringslivet, frivillige organisasjoner, fylkesmannen og andre statlige etater. Velfungerende kollektiv-transportssystem også viktig for spesielt mellomkommunalt IPT-samarbeid.

Fra spørreundersøkelsen ser vi at 5 av 13 svarende fylkeskommunerådmenn sier at de har god kjennskap til IPT, mens 2 av 13 svarer at de ikke har noe kjennskap til IPT.

Til påstanden «*Inn på tunet er godt forankret i fylkeskommunale planer*», svarer 45 prosent at de er helt eller litt uenige i dette, mens 27 prosent er hverken enige eller uenige (totalt 11 svarende). Over 80 prosent av de svarende mener at Fylkesmannen har en sentral rolle i å informere om IPT. I den grad fylkeskommunen har vært involvert i IPT har det vært gjennom regionalt næringsprogram. Selv om en god del fylkeskommuner har kjennskap til IPT, virker det som de ikke ser på dette som sitt arbeidsområde. I de tilfeller det viser seg at respondenten har god kunnskap om IPT, er dette i hovedsak ansatte tilknyttet næringsutvikling eller landbruk. Det er lite som tyder på at det forekommer samarbeid mellom avdelingene i tilknytning til IPT-tiltak.

Spørreundersøkelsen som gikk til fylkeskommunen belyste også behovet for politisk initiativ/påtrykk seg blant faktorer som bidrar til at kommuner vil vurdere kjøp av gårdsbaserte tjenester. Dette sier en del om hvilke «press-faktorer» som bidrar til at IPT/lignende tjenester inkorporeres i kommunale velferdstilbud under fylkeskommunenes ansvarsområder.

4.3 Kommunalt nivå

Dette nivået blir nærmere beskrevet i markedsanalysen, men presenteres kort her.

4.3.1 Kommunen

Det er kommunene som utgjør den største kjøpergruppen, hvorav kjøpene utføres i tilknytning til de ulike fagetatene/seksjonene – og deres budsjetter.

I noen tilfeller kjøpes IPT-tjenestene direkte av skoler, fagansatte på grunnskole/ungdomskolenivå.

4.3.2 NAV lokalt (statlig)

Kommunene og staten samarbeider om å finne gode løsninger for brukerne gjennom 456 NAV-kontor, i kommuner og bydeler. Kommunen og NAV har avtalt hvilke kommunale tjenester kontoret skal tilby. Tjenesteporteføljen i hos NAV-kontorene vil derfor variere fra kommune til kommune (NAV 2013).

NAV har hovedansvaret for oppfølging av brukere og tiltak, og fungerer som koordinator mellom brukere, helsetjeneste og tiltaksarrangør. For Grønt arbeid arrangeres dette gjennom en tiltaksarrangør som er formelt ansvarlig for tiltaket.

I tilfellet hvor vi omtaler kjøpere av Grønt Arbeid, er det NAV lokalt som er involvert i dette arbeidet, selv om NAV inngår en kontrakt med tiltaksarrangør. Lokal kunnskap om Grønt arbeid og mangel på gårdsbruk med avtaler med tiltaksarrangør kan være viktige hindringer for at denne IPT-tjenesten ikke blir mer brukt.

4.3.3 Tiltaksarrangører

Tiltaksarrangørene er formelt sett ansvarlig for GA-tiltaket, kvalitetssikring og rapportering til NAV. «Fra 1. januar 2012 skal alle tiltaksarrangører for APS og VTA ha et kvalitetssikringssystem med eksterne revisorer. I Norge benyttes i all hovedsak EQUASS Assurance (www.equass.no). Finansieringen av tiltaket gis som tilskudd fra NAV til tiltaksarrangør, som etter nærmere avtalt fordelingsnøkkel overfører midlene til gården» (NAV).

Tiltaksbedriftene er stort sett eid av en kommune eller av flere kommuner sammen. Vi sendte ut spørreskjema til attføringsbedriftene i NHO service. Av 101 svarende i spørreundersøkelsen er det hele 73 prosent av de svarende som kjenner til GA, men lite tyder på at det er snakk om direkte erfaring (NAV).

Majoriteten av tiltaksarrangørene kjøper ikke GA-tjenester (70 prosent av svarende), hvor årsakene til dette i stor grad manglende økonomi, nedskjæringer i antall APS-plasser og dårlig utnyttelse av eksisterende tiltaksplasser fra NAV sin side. Når tiltaksarrangør har ledige plasser er det ikke hensiktsmessig for tiltaksarrangør å inngå avtaler med gårdsbruk om plasser som konkurrerer med egne plasser. Særlig har nedskjæring i antall APS-plasser at Grønt arbeid ikke blir aktuelt for tiltaksarrangørene.

For de tiltaksarrangørene som har erfaring med Grønt arbeid virker erfaringene gode. En skriver:

«Gården og tiltaksarrangøren utfyller hverandre. Gården har god kompetanse på den daglige tilrettelegginga og oppfølginga, mens tiltaksbedriftens kompetanse på

kravspesifikasjoner og rutinearbeid er nyttig for gårdens planarbeid og dokumentasjon. Samarbeidet innebærer også at gården har en diskusjonspartner og har tilgang til et faglig miljø».

Det er svært viktig at NAV har god og åpen kommunikasjon med både gård og tiltaksarrangør. Ettersom kommunene ikke direkte er involvert (økonomisk) i arbeidet, er ildsjeler/pådrivere i NAV-systemet svært viktige for å sørge for at tiltaksplasser blir fylt.

4.3.4 Pårørende- og brukerorganisasjoner

Brukerorganisasjoner og pårørendeorganisasjoner er interesseorganisasjoner og frivillige organisasjoner innenfor ulike områder. Relevant for IPT- tilbud er særlige satsingen på demensomsorg, hvor det ble bevilget midler til kompetansehevende tiltak forbindelse med Omsorgsplan 2015, Demensplan 2015 og Kompetanseløftet (www.aldringoghelse.no). Potensiell rolle for disse aktørene er hovedsakelig som pressgruppe og dels som kvalitetssikrere.

4.3.5 Tilbydere og tilbydersamvirker

Tilbydere som aktører har ikke fått noen særlig oppmerksomhet i denne analysen. Men i forbindelse med innhenting av informasjon om tilbydernetverkene var det naturlig å innhente samme informasjon om samvirkene.

4.3.5.1 Inn på Tunet Trøndelag SA (IPTT)

Samvirkeforetaket Inn på tunet Trøndelag ble startet i 2006 av 6 gårdbrukere i Verran kommune. Bakgrunnen var en tanke om at man gjennom samhandling kunne øke fortjenesten på den enkelte gård. De har i dag medlemmer i kommunene Bjugn, Rissa og Åfjord i Sør-Trøndelag fylke samt Leksvik, Verran, Steinkjer, Namdalseid, Overhalla, Grong, Røyrvik, Frosta og Stjørdal kommune i Nord-Trøndelag.

Samvirket skal bidra til avsetning av sine medlemmers produkter og tjenester, samt bidra til faglig utvikling. Samvirket legger de administrative rammer rundt tilbudene, utarbeider avtaler og fakturerer. Det utføres utviklingsarbeid innenfor næringen i egen regi samt tilbys prosjektledelse til andre som gjennomfører IPT-prosjekter. Det tilbys også mindre kurs og samlinger for nye og etablerte IPT-tilbydere.

Inn på tunet Trøndelag SA har utarbeidet en to-årig strategi med følgende hovedmålsettinger:

- *Ved å levere tjenester til vårt marked skal omsetningen for IPTT's leverandører øke med 50 prosent innen 01.09.2014*
- *IPTT skal øke antallet leverandører i vår region med 10 gårder innen 01.09.2014*
- *IPTT skal utvikle og tilby tjenester som tilfredsstiller nasjonal standard og har god kvalitet*

Tabell 4.1 Medlemsoversikt i IPTsamvirkene

IPT-samvirker	Aktive medlemmer	Passive medlemmer	Andre medlemmer	Potensielle tilbydere
Inn på tunet Trøndelag SA	28	8	2	
Inn på tunet Akershus SA	9	2	2	4

4.3.5.2 Inn på tunet Akershus SA

Samvirket i Akershus har hovedtyngden av tilbydere i Ullensaker, Nes, Sørum og Enebakk. I likhet med Inn på tunet Trøndelag SA, arbeider Inn på tunet Akershus SA også administrativt, bl.a. i forhandlinger med kjøper, avtaleinngåelse, anbudsprosesser, fakturering, mm. Det legges også stor vekt på kompetanseheving og kvalitetssikring av tilbyderen.

Begge samvirkene er finansiert gjennom påslag av omsetning, men Inn på tunet Akershus mottok støtte fra Innovasjon Norge og Fylkesmannen i oppstartsfasen. Inn på tunet Akershus SA ønsker på sikt å bli et selvfinansierende og levedyktig samvirke. Videre vil samvirke arbeide for å utvide sitt nedslagsfelt til flere kommuner- gjennom aktiv rekruttering av nye tilbydere inn i samvirket.

For begge samvirkene gjelder stort sett de samme målsetningene som for tilbydernetverkene, men her vektlegges naturlig nok økonomisk omsetning noe mer enn i nettverkene.

Målsetningene om økonomisk selvstendighet, rekruttering av nye tilbydere, næringsutvikling og kvalitetssikring, er noe som går igjen hos de fleste nettverkene, men som kanskje i best grad kan gjennomføres via et samvirke. Et mer profesjonalsert nettverk med samkjørt markedsføring, kvalitetsutvikling og kompetansebygging. Hvor en i tillegg til å skape en møteplass for IPT-aktører/tilbydere også bidrar til å synliggjøre det faktum at IPT er et tjenestekonsept hvor det er bøndene som henter inn inntektene fra markedet. Hvorvidt dette er en utviklingstendens som kommer til å vedvare eller som alle nettverk ønsker å gjennomføre er usikkert, men behovet for å utnytte stordriftsfordelene ved «å dra lasset sammen» er uten tvil tilstede.

4.3.6 Ildsjeler

Denne aktørgruppen er ikke en navngitt aktør som de andre, ettersom det finnes ildsjeler på flere nivåer. Ildsjelene spiller uten tvil en sentral rolle i IPT sammenheng, og det er utallige eksempler hvor IPT-tilbud har oppstått som følge av ildsjelers initiativ og personlige engasjement. Fra spørreundersøkelsene har majoriteten av respondentene (både på Fylkes- og kommunenivå) rangert ildsjeler i landbruksnæringen, kommunen og blant brukere/foresatte/pårørende som en «viktig» faktor for at IPT-arbeidet skal kunne lykkes.

Ildsjelenes rolle er å sette i gang arbeid basert på et lokalt behov, tilgjengelige ressurser, og i noen tilfeller egne «kampsaker». De ser behov og koordinerer kjøper- og tilbyderside, samt lobber hos aktuelle bidragsytere/samarbeidspartnere i prosessen.

Ikke alle kommuner har slike «ildsjeler», noe som kan være grunnen til at disse kommunene ikke har IPT-tilbud. Når IPT-arbeidet er avhengig av en enkelt person kan vider utvikling bli sårbar og stoppe opp. Ildsjelene er viktige ressurspersoner som det er enkelt å støtte opp om for andre aktører. Men det kan også være et faresignal at utviklingen av et tilbud er avhengig av stort engasjement fra enkeltindivider. Mangel på politisk og administrativ forankring av IPT i kommunene, erfaring og rutiner for innkjøp av IPT-tjenester kan forklare noe av avhengigheten av ildsjeler. I en viss grad kan ildsjeler dyrkes, men avhengigheten av disse er også et tegn på at det er en «kamp» å starte opp og utvikle IPT på kommunenivå.

4.4 Forskningsmiljøer

4.4.1 Universitetet for Miljø- og Biovitenskap (UMB)

UMB etablerte i perioden 1996–2000 det som regnes som en av forløperne til Inn på tunet, prosjektet *Levande Skule*. Ved siden av flere forskningsprosjekt er det i løpet av de siste 10 årene avlagt 3 doktorgrader ved UMB med relasjoner til IPT, og det leveres stadig verdifulle bidrag og forskning på området (UMB 2012). I 2008 utarbeidet Institutt for husdyr- og akvakulturkunnskap rapporten *Kunnskapsstatus og forskningsbehov for Inn på tunet* på oppdrag fra Norges forskningsråd, Innovasjon Norge, NAV og Statens landbruksforvaltning. Forsker Bente Berget ved UMB var sentral i arbeidet med Nasjonal Strategi for Inn på tunet, og er en viktig bidragsyter til arbeidet med Nasjonal Handlingsplan.

4.4.2 Møreforskning

Møreforskning er et forskningsinstitutt basert i Møre og Romsdal. Med utgangspunkt i Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal, ønsket Møreforskning gjennom prosjektet «*Inn på tunet i kommunal tenesteproduksjon – frå prosjekt til drift*» å kartlegge omfanget, innholdet og bruken av IPT-tjenester. Noen hovedfunn fra dette prosjektet er presentert tidligere.

4.4.3 Norsk Institutt for landbruksøkonomisk forskning

NILF har siden 2009 arbeidet med problemstillinger knyttet til IPT, bl.a. i samarbeid med fylkesmannens landbruksavdeling i utvalgte fylker og Kommunenes sentralforbund. I 2011 deltok instituttet i arbeidet med nasjonal strategi for IPT for en styringsgruppe bestående av representanter for Landbruks- og matdepartementet og Kommunal og regional departementet. «*Inn på tunet – Nasjonal strategi*» ble presentert av de to departementene i fellesskap februar 2012.

5 Markedsanalyse og mer om kjøperne

Kommunene utgjør den helt klart største delen av markedet på kjøpersiden. IPT er i stor grad et supplement og utvidelse av kommunale tjenester med fortrinn som stor grad av individuell tilpasning og variasjon i aktiviteter. IPT legger til rette for forebygging, aktivisering og tjenester med høyere kvalitet som resultat av mulighetene for tilpasning og variasjon.

5.1 Spørreundersøkelsen til kommunene

Det ble sendt ut tre, litt forskjellige spørreskjema til alle Norges kommuner. Det ene var rettet mot rådmannen, det andre mot etats- og seksjonsledere og det tredje mot IPT-ansvarlige i kommunen, hvis det finnes en. Spørreskjemaene til kommunene ble sendt via postmottakene i den enkelte kommunen og videresendt til angitt mottaker. Dette ser ut til å ha fungert godt, da det har kommet svar fra enten rådmann, etats-/seksjonsleder eller IPT-ansvarlig fra til sammen 343 kommuner som utgjør 80 prosent av alle kommunene. I en mye lavere andel kommuner kom det svar fra alle gruppene av mottakere, men totalt sett kom det inn over 600 svar. For spørreskjemaet rettet mot seksjon-/etatsleder var det mulighet for flere å svare og det kom inn opp til 5 svar fra sammen kommune. Tabell 5.1 viser antall svar fra kommuner i hvert fylke. Dessverre var noen av svarene ikke komplette (mottakeren har f.eks. avbrutt besvarelsen) og kan dermed ikke brukes i analysen.

Tabell 5.1 Fordeling av svar fra kommunene

Fylke	Rådmenn	Seksjons/ etatsledere	IPT- ansvarlige	Svarprosent i fylket	Andel svarende med IPT
Akershus	6	15	4	77 %	59 %
Aust-Agder	5	7	8	93 %	43 %
Buskerud	10	15	4	86 %	61 %
Finnmark	3	16	3	79 %	47 %
Hedmark	9	16	11	91 %	75 %
Hordaland	15	22	7	88 %	48 %
Møre og Romsdal	15	24	9	78 %	50 %
Nordland	16	24	8	75 %	45 %
Nord-Trøndelag	10	17	6	87 %	85 %
Oppland	11	21	6	96 %	68 %
Oslo	0	0	0		
Rogaland	14	18	7	85 %	77 %
Sogn og Fjordane	13	16	4	85 %	64 %
Sør-Trøndelag	12	16	14	88 %	77 %
Telemark	3	6	2	50 %	56 %
Troms	6	12	5	67 %	75 %
Vest-Agder	6	12	5	87 %	46 %
Vestfold	3	3	2	53 %	63 %
Østfold	3	10	6	67 %	75 %
Totalt antall	160	270	111	343	211
Prosent	37 %	63 %	26 %	80 %	62 %

Av de svarende IPT-ansvarlige oppga nesten 60 prosent at de var knyttet til landbrukskontoret. En mindre andel, 18 prosent, tilhører helse og omsorg og 5 prosent jobber med skole, kultur eller integrering. Noen få IPT-ansvarlige oppgir at de jobber med næring eller by/bygdeutvikling. Det finnes også noen få IPT-ansvarlige som er ansatt i egen stilling for å koordinere IPT, men stort sett er koordinering av IPT i kommunen fortsatt knyttet til landbruk. Også spørreskjemaet som ble rettet til etats- og seksjonsledere var det en relativt stor andel (29 %) som jobber med landbruk. Over 30 prosent jobber innenfor helse og omsorg i kommunen, mens 20 prosent av de svarende jobber med oppvekst/kultur/utdanning og de resterende forskjellige, andre avdelinger. Denne gruppen av svarende er heretter omtalt som etater, men det er altså personer fra mange forskjellige avdelinger.

5.2 Inn på tunet i kommunene

I de 343 kommunene det kom inn et svar fra, var det et eller flere IPT-tilbud i 62 prosent av kommunene. Dette inkluderer grønt arbeid gjennom NAV og kan også inkludere fosterhjem og avlastningshjem på gård (det varierer litt om dette blir definert som IPT). Denne andelen kan ikke direkte overføres til hele Norge, for antakelig har kommuner med god kjennskap til IPT en høyere svarprosent enn

kommuner uten IPT. Det antyder likevel at det finnes IPT-tilbud i rundt halvparten av alle kommuner. Flere svar fra samme kommune viser at ikke alle rådmenn har oversikt over hvilke IPT-tilbud som finnes i kommunen. Dette kan også være at definisjonen på IPT blir brukt litt forskjellig innad i en kommune, noe som fører til forskjellige svar fra samme kommune.

Tabell 5.2 viser omfanget av de forskjellige IPT-tilbud som finnes hos de 210 kommunene som svarte at de har IPT-tilbud. Det tilbudet som hyppigst går igjen er tilbud til skoler og alternativ undervisning til skoleelever. I over 60 prosent av kommunene som svarte at de har IPT-tilbud, er det tilbud rettet mot skoleelever. Det finnes mange dagtilbud til mennesker med spesielle behov, psykiske lidelser (32 %), demente og eldre (27 %), utviklingshemming (25 %) og fysisk funksjonshemming (18 %). Mange tilbud er rettet mot barnehagebarn, inkludert gårdsbarnehager (27 %), og tilrettelagte fritidstilbud til barn og ungdom (26 %). De minst vanlige tilbudene er innenfor kriminalomsorg og pedagogiske tilbud til voksne.

Tabell 5.2 Omfang av IPT-tilbud

Inn på tunet-tilbud	Antall kommuner (%)
Skole/alternativ undervisning (grunnskole eller videregående skole)	128 (61 %)
Dagtilbud til personer med psykiske lidelser	67 (32 %)
Tilbud til barnehager og gårdsbarnehager	58 (27 %)
Eldre/demens/tidlig demens fase	56 (27 %)
Tilrettelagte fritidstilbud til barn og ungdom	55 (26 %)
Dagtilbud til personer med utviklingshemning	54 (25 %)
Dagtilbud til personer med fysisk funksjonshemming	36 (18 %)
Arbeidstrening (tilbud under NAV)	37 (17 %)
Dagtilbud for rusmisbrukere	25 (12 %)
Skolefritidsordningen	19 (9 %)
Arbeidstrening (ikke underlagt NAV)	15 (7 %)
Kriminalomsorg	11 (5 %)
Pedagogiske tilbud for voksne	9 (4 %)
Annet	32 (15 %)

Av andre IPT-tilbud er det særlig tilbud knyttet til barnevern og botilbud for ungdom, som trekkes fram. Noen få kommuner syntes det var vanskelig å sette eksisterende tilbud i kategori fordi de bruker gården som arena for tjenester til mange brukergrupper. En kommune påpeker at de har svært kortvarige og noe tilfeldige avtaler mellom gårdsbruk og skoler etter behov. Det eksisterer en stor variasjon av forskjellige IPT-tilbud, noe som var en av hensiktene med spørreundersøkelsen å få fram.

5.3 Oppstart av Inn på tunet-tilbud

De fleste IPT-tilbud ble opprettet fordi kommunen ønsket å utvide eksisterende tilbud til brukergruppen. Dette ble oppgitt som grunn for oppstart av over 50 prosent av rådmennene som svarte på dette spørsmålet. Men en tredjedel av rådmennene (34 %) er

oppgå også at tilbudet ble opprettet fordi brukergruppen ikke hadde et tilbud. Etater og IPT-ansvarlige oppga også disse grunnene for å starte IPT, men ikke i like stor grad. Ingen rådmenn, men noen få etater og IPT-ansvarlige oppga som grunn at det ikke var ledige plasser til brukerne i eksisterende tilbud. Bare noen få av rådmenn, etater og IPT-ansvarlige svarte at IPT ble startet for å imøtekomme lovpålagt krav om tilbud til brukergruppen. IPT-tilbud blir altså først og fremst startet som et supplerende tilbud til en brukergruppe, men også som en mulighet for å gi et tilbud til en brukergruppe som ikke har noe fra før.

Rundt 60 prosent av både rådmenn, etater og IPT-ansvarlige svarte at IPT-tilbudet ble startet etter initiativ fra gårdbruker. Rundt en tredjedel av de svarende oppga at tilbudet ble startet etter initiativ fra kommunen. Rundt 20 prosent oppga også at ildsjeler i kommunen har vært viktige for oppstart av IPT-tilbudet. At Fylkesmannen har vært en viktig pådriver ble oppgitt av rundt 18 prosent av de svarende rådmenn og IPT-ansvarlige, men en litt mindre andel etater.

Politisk påtrykk og initiativ har spilt en mindre rolle for oppstart av IPT-tilbud. Kun 12 prosent av rådmenn, 9 prosent av IPT-ansvarlige og 7 prosent av etater oppga politisk påtrykk som grunn for at tjenesten ble opprettet. Dette underbygger at til nå har IPT vært svært avhengig av enkeltpersoner og særlig tilbudssiden for oppstart.

5.3.1 Dagtilbud til eldre og demente

Hvis IPT-tilbudet plutselig forsvant ville alternative muligheter for brukerne variere veldig ettersom hva slags tilbud det var. For dagtilbud for eldre og demente svarte 30 prosent av IPT-ansvarlige og 20 prosent av etater at brukerne ville stått uten tilbud om IPT skulle forsvinne. Omtrent like mange svarer at kommunen er lovpålagt å ha et tilbud til denne brukergruppe. Den største gruppen av svarende, over 40 prosent, svarte at en kombinasjon av disse alternativene ville skje, det vil si at noen vil stå uten et tilbud mens andre vil få et annet tilbud.

Sammenlignet med alternative tilbud til samme brukergruppe, er IPT-tilbudet i mange kommuner et relativt rimelig tilbud. Av de svarende mener 38 prosent av etater og 43 prosent av IPT-ansvarlige at et alternativt tilbud ville være mye eller litt dyrere enn IPT-tilbudet. Den største andelen av de svarende etater (39 %) er usikre på kostnaden av alternative tilbud til samme brukergruppe. Hvis IPT-tilbudet ble startet fordi brukergruppen ikke hadde et eksisterende tilbud er det vanskelig å sammenligne kostnadene med alternative tilbud. Flere kommentarer går på at det ikke finnes alternativer til denne brukergruppen. Noen påpeker likevel at dagtilbud tilknyttet eksisterende eldresenter er mye rimeligere. En kommenterer at selv om det alternative tilbudet er rimeligere for kommunen, er IPT-tilbudet av høyere kvalitet.

I de fleste kommuner er det kun én gård som tilbyr IPT-tjenester for eldre og/eller demente. Det er derimot store sprik i antall brukere og kostnader knyttet til hver enkelt av dem. Antall brukere strekker seg fra 1 til 30 personer, med en kostnad per bruker fra 14 000 til 175 000 kr per år. De store forskjellene kan komme av omfanget og innholdet i tjenestene. Noen brukere er på gården bare en gang i uka mens andre er der flere ganger i uka. Hvis transport til og fra hjemmet er en del av tilbudet, vil det koste mer for kommunen. I noen tilfeller bidrar kommunen med egne ansatte eller gårdbrukeren er ansatt og dermed lønnet av kommunen. Direkte kostnader kan dermed oppfattes som lavere enn i et tilbud der gårdbrukeren selv må

ansette en person. Disse faktorene kan forklare de store kostnadsforskjeller per bruker i dette tilbudet.

5.3.2 Dagtilbud for rusmisbrukere

Ifølge svarene fra kommunene er det fra 3 til 35 brukere av dagtilbud til rusmisbrukere. Det er igjen store sprik i kostnad per bruker fra 11 500 kr til 100 000 kr. Igjen kan det være variasjon i omfang og innhold i tilbudet som fører til disse store forskjellene, samt hva kommunen regner som kostnader. Så mange som 4 av totalt 5 svarende IPT-ansvarlig kunne ikke svare på om et alternativ til dette IPT-tilbudet kunnskap ville ha høyere eller lavere kostnader. Det samme gjelder for etaten, hvor 8 av 11 svarer at de ikke vet om en alternativ plass ville vært dyrere eller ikke. En IPT-ansvarlig og to etater mener en alternativ plass ville vært mye dyrere.

I hver kommune er det én gård som tilbyr denne tjenesten, og dersom tilbudet forsvinner svarer så mange som 4 av 11 svarende etater at brukerne ville stått uten tilbud.

5.3.3 Dagtilbud til personer med fysisk funksjonshemming

Ifølge spørreundersøkelsen er det 1–5 brukere per gårdsbruk som bruker dette dagtilbudet, og kostandene varierer fra 5 000 kr til 313 000 kr per bruker. Særlig for denne gruppen brukere kan kostnaden variere veldig utfra brukerens diagnose og behov.

Sammenlignet med alternative plasser oppgir 3 av 11 svarende IPT-ansvarlige og 1 av 13 etater at en slik plass ville blitt litt eller mye dyrere. En kommentar går på at brukeren trenger mindre ekstra ressurser når han/hun er på gård, sammenlignet med hjemme eller i forbindelse med andre aktiviteter. Mange etater (10) og IPT-ansvarlige (5) svarer at de ikke vet noe om kostnadsnivået til alternative tilbud, sammenlignet med den aktuelle IPT-tjenesten.

Dersom tilbudet forsvant, svarer 3 av 11 IPT-ansvarlige at kommunen er pålagt å skaffe et alternativt tilbud til brukeren, mens 5 ikke vet hva som ville skje. 4 av 14 etater svarer at brukerne ville stått uten et tilbud, 2 svarer at kommunen er pålagt å skaffe et alternativt tilbud til brukeren og 5 mener det blir en kombinasjon.

5.3.4 Dagtilbud til personer med psykiske utviklingshemming

Sammenlignet med alternative tilbud mener 5 av 23 svarende etater at IPT-dagtilbudet er litt eller mye rimeligere, mens 3 av 11 IPT-ansvarlige mener det samme. 3 av 11 IPT-ansvarlige og 7 etater mener et alternativt tilbud vil ha samme kostnad eller være rimeligere.

Dersom dette dagtilbudet skulle forsvinne svarer så mange som 10 av 11 IPT-ansvarlige og 18 av 24 etater at de er lovpålagt å skaffe brukerne et annet tilbud, men ikke alle ville umiddelbart fått det. Bare 2 etater oppgir at brukerne ville stått uten tilbud.

5.3.5 Dagtilbud til personer med psykiske lidelser

Kostnad per bruker ligger fra 4 500 til 117 000 kr per år, og det er opp til 4 gårder per kommune som tilbyr IPT-tjenester rettet mot personer med psykiske lidelser. De fleste kommuner har en gård med dette tilbudet, men noen få har flere.

5.3.6 Tilbud til barnehager og gårdsbarnehager

I dette tilfellet er det et svært stort spenn i antall innrapporterte brukere, fra én til 300 brukere. Det er viktig å nevne at antall svarende på spørsmålet om kommunens årlige utgifter i forbindelse med denne IPT-tjenesten, var svært lav. Det medfører et stort sprik i kostnad per bruker, fra 750 kr opp til 15 000 kr. Barnehager er nok i stor grad privat finansiert.

Det er liten kunnskap blant IPT-ansvarlige (73 %) og etater (72 %) om hvorvidt en alternativ plass ville blitt dyrere.

5.3.7 Skoletilbud og alternativ undervisning

Bruk av IPT er svært aktuelt i forbindelse med skole og alternativ undervisning. Her har kommunen ansvaret for tilbudene i grunnskole, mens ansvaret for videregående ligger på fylkesnivå. Det er store forskjeller når det kommer til antall brukere (1–150 brukere), noe som kan skyldes at det i noen tilfeller er snakk om tiltak rettet mot enkeltindivider, mens det i andre tilfeller dreier seg om tilbud til hele skoleklasser.

Sammenlignet med alternative tilbud, svarer 13 av 38 svarende IPT-ansvarlige at de mener IPT-tilbudet er litt eller mye rimeligere enn det andre alternative plasser til den aktuelle brukergruppen. 18 svarende IPT-ansvarlige vet ikke om et alternativ vil være rimeligere eller mer kostbart. 13 av 67 svarende etater mener IPT er litt eller mye rimeligere enn et alternative, men 10 etater mener et alternative ville koste det sammen. 40 svarende vet ikke hvor mye et alternativ vil koste. For mange elever vil et alternativ være på skolen, og det er vanskelig å beregne kostnaden av å ha dem der. Kostnad per bruker varierer fra 2 500 kr opp til 150 000 kr.

5.3.8 Skolefritidsordningen

I dette tilfellet var antall svarende lavt, det ble kun rapportert om kostnader og antall brukere for to IPT-tilbud knyttet til skolefritidsordningen og tilbud til barn i SFO. Antall brukere i disse tilfellene var enten 2 eller 20, med en kostnad per bruker på 500 kr eller 1000 kr. Stort sett er det bare en gård som tilbyr dette.

1 av 4 svarende IPT-ansvarlige mener IPT-tilbudet er dyrere enn alternativet, men de andre 3 vet ikke. Blant svarende etater vet de fleste heller ikke om alternativet har høyere eller laver kostnad.

5.3.9 Pedagogiske tilbud til voksne

Det er i dette tilfellet også svært få svar, kun fra to IPT-ansvarlige og fire etater. I et tilfelle er det plass til 8 brukere, hvorav 5 plasser blir brukt nå. Dette er i hovedsak tilbud rettet mot flyktninger. Tilbudet koster totalt 250 000 kr i året. I et annet tilfelle er det 2 brukere som kommunen betaler 10 000 kr per bruker for i året. Det er antakelig stor forskjell på innhold og omfang av disse to tilbudene. En etat anslår at et alternativt tilbud ville kostet omtrent det samme.

To av fire svarende etater svarer at uten dette tilbudet ville brukerne stått uten tilbud. De to andre svarende vet ikke hva som ville ha skjedd med brukerne dersom IPT-tilbudet ble lagt ned.

5.3.10 Tilrettelagte fritidstilbud til barn og ungdom

I likhet med tilbud til skoler/alternative former for undervisning, ser vi at antall brukere variere fra to opp til 40 personer. Kostnaden per bruker spenner fra 6 250 kr opp til 100 000 kr. I de fleste kommunene er det bare en gård med dette tilbudet, men i noen kommuner er det så mange som 6 gårder med et slikt tilbud.

IPT-tilbudet vurderes av 3 av 7 svarende IPT-ansvarlige som litt eller mye rimeligere enn et alternativ, mens en svarende mener det er mye dyrere og resten vet ikke. 4 av 24 etater mener IPT-tilbudet er rimeligere, men samme antall mener det er dyrere og de fleste vet ikke hvordan kostnaden på IPT-tilbudet er i forhold til alternativene.

Dersom IPT-tilbudet skulle forsvinne mener majoriteten av både IPT-ansvarlige og etater at brukerne vil stå uten tilbud, men i noen tilfeller kommunen finne en alternativ plass.

5.3.11 Kriminalomsorg

Bruk av IPT i forbindelse med kriminalomsorg er ikke like utstrakt som andre velferdsområder. Det er oppgitt å finnes et slikt tilbud, men kun en IPT-ansvarlig svarer på de utvidede spørsmålene om dette tilbudet. Tilbudet er på en gård for 5 brukere i andre kommuner enn i svarkommunen, men det er ikke oppgitt hvor mye det koster.

5.3.12 Arbeidstrening (ikke underlagt NAV)

I tilbud med arbeidstrening (ikke underlagt NAV) oppgis det å være fra 2 til 25 brukere per kommune. Kostnaden per bruker er fra 10 000 kr til 120 000 kr. I en kommune er det tre gårder som tilbyr dette til 25 brukere og kommunen betaler til sammen 3 mill. kr årlig.

Tre av 8 svarende IPT-ansvarlige anslår at et alternativt tilbud ville være litt dyrere eller omtrent like kostbart som IPT-tilbudet. Av svarende etater anslår en at alternativet ville vært mye dyrere, en anslår at det ville vært mye billigere og en anslår at det koster om omtrent det sammen. Resten av både IPT-ansvarlige og etater vet ikke hvordan alternative kommer ut kostnadmessig. Dersom tilbudet skulle forsvinne mener de fleste både etater og IPT-ansvarlige at kommunen er pålagt å skaffe et alternativt tilbud til brukeren.

5.4 Finansiering og koordinering

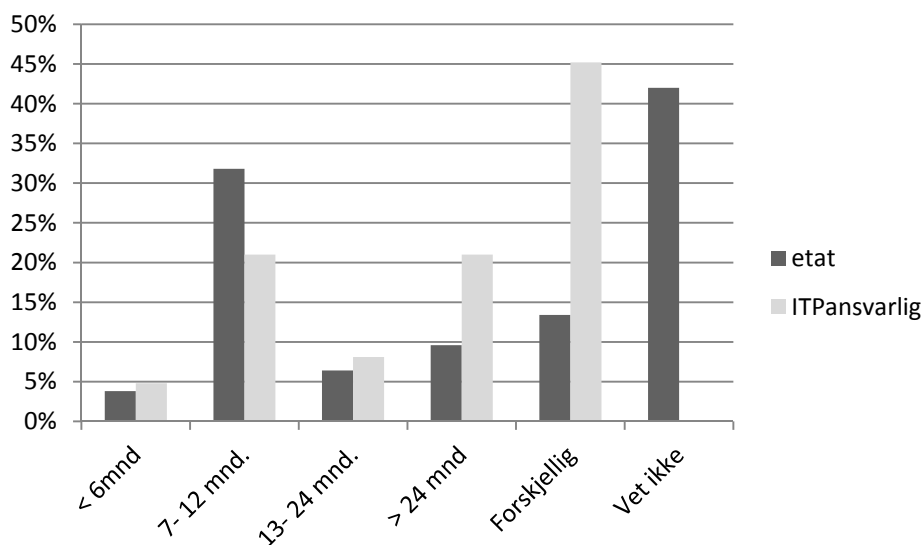
Over halvparten av rådmennene svarte at kommunen ikke har egen IPT-ansvarlig. I stedet er det enhets- og avdelingsleder og skolesjef som blir hyppigst oppgitt som ansvarlig for oppfølging av IPT-tilbudene. Dette har sammenheng med finansiering av IPT-tilbudet. Over 80 prosent av svarende rådmenn oppgir at IPT-tilbudet blir finansiert over aktuelle etaters budsjett. En god del IPT-tilbud

blir også finansiert av gjennom prosjekt som får midler utenfra. Dette inkluderer imidlertid Grønt arbeid som finansieres gjennom NAV. Kun 15 prosent av de svarende rådmennene har egne budsjett for IPT i kommunen. De egne budsjettene for IPT varierte fra 70 000 kr til 2,3 mill. kr årlig.

5.4.1 Kontrakter med tilbyderen

Den største andelen av både rådmenn, etatsledere og IPT-ansvarlige svarer at IPT-tilbudene opprettes etter forhandling med en tilbyder uten utlysning. Kun 18 prosent av rådmenn og etatsledere svarer at kontrakt med tilbyder inngås etter en anbudsrunde. Andelen er noe større blant de svarende IPT-ansvarlige. Dette kan bety at i kommuner med egen IPT-ansvarlig er det vanligere at IPT-tilbud kjøpes inn etter en anbudsrunde.

Med tanke på at mange IPT-tilbud ble opprettet etter initiativ fra tilbyder, er det ikke rart at mange kommuner ikke gjennomfører anbudsrunder. I mange kommuner det det kun en eller så få tilbydere at det ikke blir aktuelt å gjennomføre en anbudsrunde. I mange tilfeller blir tilbudet opprettet fordi en bestemt tilbyder allerede har en tilknytning til kommunen, for eksempel en lærer som har eget gårdsbruk. Noen av de svarende kommenterer at de i framtiden vil legge tilbudet ut på anbud fordi loven krever dette.

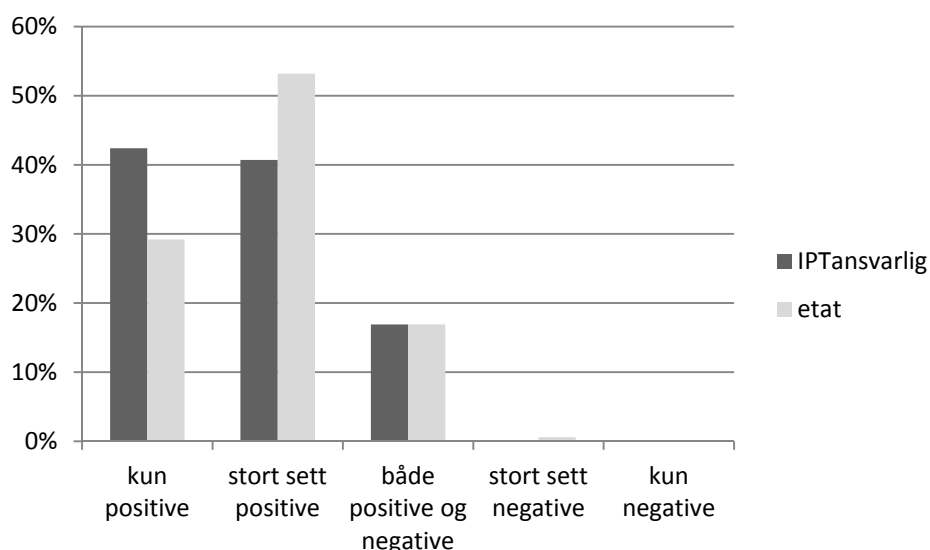
Figur 5.1 Varighet på kontraktene

Den største andelen av svarende oppgir at lengden på kontraktene med tilbyderne er 7–12 måneder. En stor andel av IPT-ansvarlige oppgir også at kontraktene til de forskjellige tilbudene har forskjellig lengde. Nesten halvparten av de svarende etatslederne svarer at de ikke vet lengden på kontraktene. Noen tilbud har lengre kontrakter og noen IPT-ansvarlige kommenterer at det optimale ville være 3–4 års kontrakter. En del av IPT-tilbudene er prosjektfinansiert og har av den grunn en kort og usikker tidshorisont.

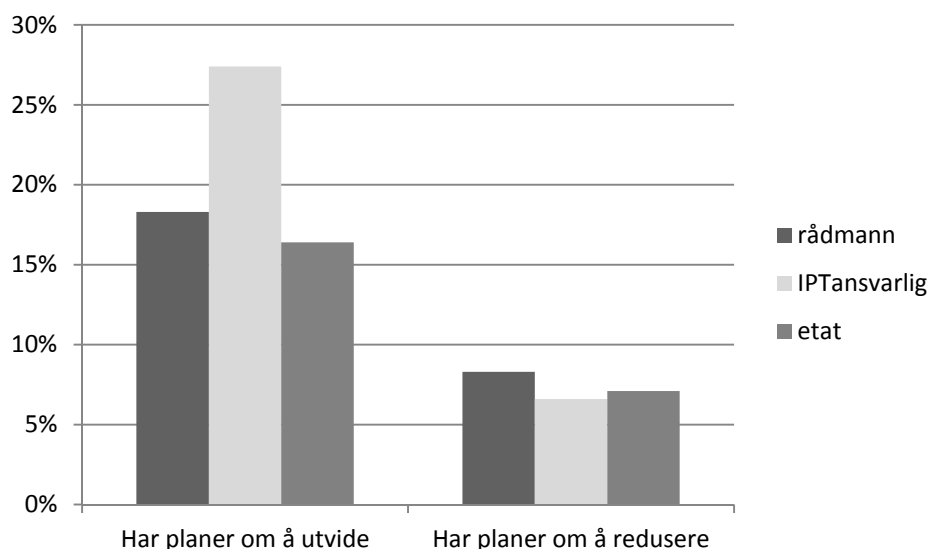
5.4.2 Erfaringer og planer for utvidelse av IPT i kommunen

Over halvparten av svarende etatsledere og IPT-ansvarlige er godt fornøyde med eksisterende IPT-tilbud. Kun en person i en etat angir at de har hatt stort sett negative erfaringer med IPT-tjenester og 26 svarende etater (17 %) angir at det har vært en blandet erfaring. Inntrykket fra kommentarene til alle grupper av svarende i kommunen er at de fleste er svært godt fornøyd med de IPT-tilbudene som finnes og mange ønsker flere tilbud. Av de som mener eksisterende tilbud ikke er tilfredsstillende, oppgis det at kommunen kan ha hatt for store forventninger til tilbudet. IPT-ansvarlige, som ofte er tilknyttet landbrukskontoret i kommunen, er som oftest mer positiv til IPT enn de andre svarende.

Til tross for gode erfaringer med IPT, er det få etatsledere (16 %), rådmenn (18 %) og IPT-ansvarlige (27 %) som har planer om å utvide det eksisterende tilbudet. Mange kommentarer uttrykker et ønske om utvidelse, men det er mangel på tilbydere, og i noen tilfeller brukere. Mange er også i startfasen av utviklingen av IPT-tilbud, og synes dermed det er vanskelig å si om det blir aktuelt med utvidelse.

Figur 5.2 Erfaringer med IPT-tilbudene

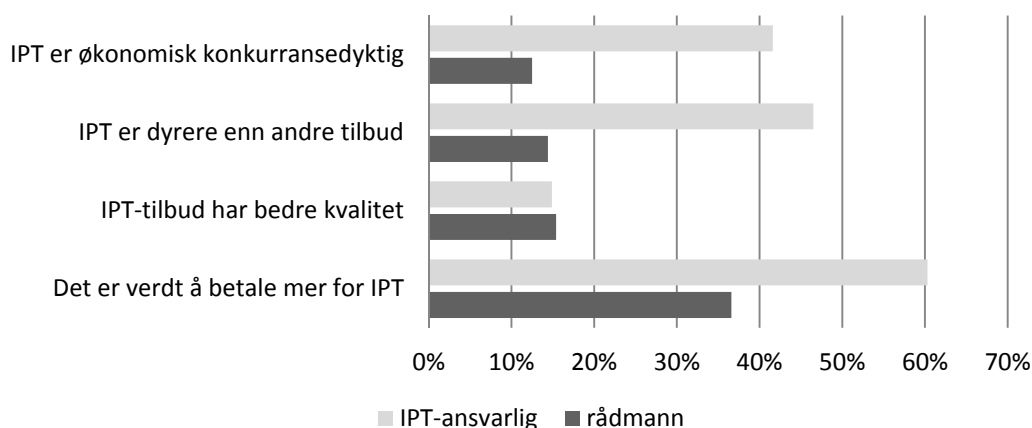

Figur 5.3 Planer om å utvide og redusere eksisterende tilbud

Til tross for etterspørsel etter flere tilbydere mener de fleste seksjonsledere og rådmenn at det vil være lett å utvide IPT-tilbudet. De svarende IPT-ansvarlige er ikke så optimistiske, halvparten av de svarende mener det vil være vanskelig å utvide tilbudet. Både mangel på tilbydere og økonomi blir oppgitt som grunn til dette. Det er svært få kommuner som vurderer å redusere det eksisterende tilbudet (6–8 %). Av de som vurderer en reduksjon, oppgir etatene at grunnen er at IPT-tilbudene er for dyre. Rådmennene vil redusere tilbudet på grunn av mangel på brukere, mens IPT-ansvarlige oppgir begge disse grunnene. Etater oppgir også manglende politisk vilje til å opprettholde tilbudene som grunn til reduksjon i eksisterende tilbud. Bare en av de svarende oppgir at IPT-tjenestene ikke tilfredsstillir kommunens kvalitetskrav.

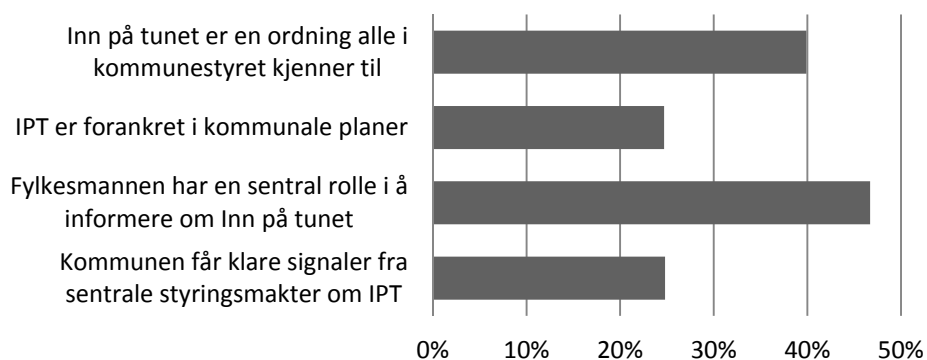
5.5 Vurdering av konkurransedyktighet og hindringer

Det kan være vanskelig for kommunene å si noe generelt om konkurransedyktighet og kvalitet i IPT tilbudene i forhold til andre, lignende tilbud, da de kan være svært forskjellige fra, eller ikke ha, alternativer. De aller fleste svarende rådmenn har ingen sterk formening om økonomisk konkurransedyktighet, kostnad eller kvalitet på IPT-tilbudene sammenlignet med alternative tilbud.

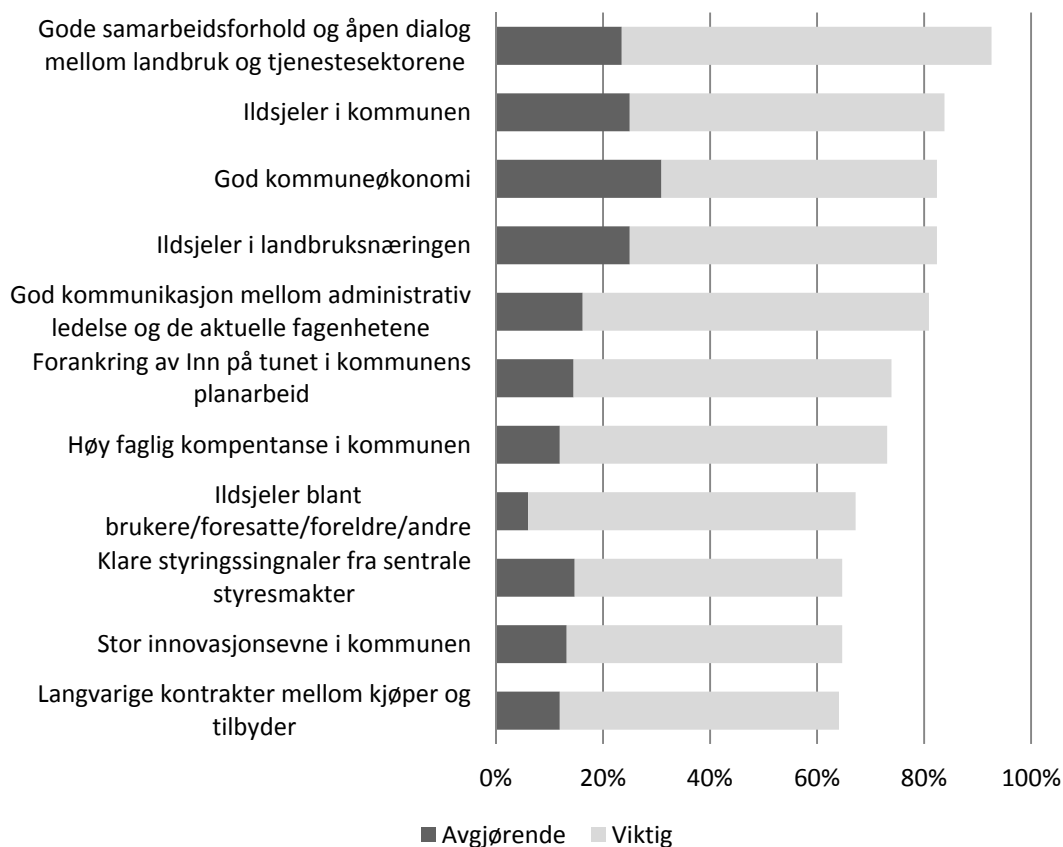
Figur 5.4 Vurdering av konkurransedyktighet, pris og kvalitet

Likevel er mer enn en tredjedel av de svarende rådmennene enige i at IPT er økonomisk konkurransedyktige sammenlignet med alternative private og kommunale tilbud. Denne andelen er mye høyere blant IPT-ansvarlige (60 %). Bare 14 prosent av rådmennene og 15 prosent av IPT-ansvarlige mener IPT-tilbud er dyrere enn alternative tilbud. Over 40 prosent av IPT-ansvarlige mener IPT-tilbudene har en høyere kvalitet enn alternative tilbud og at det verdt å betale mer for slike tilbud. Det er ikke like mange rådmenn som mener dette, bare rundt 13 prosent.

Figur 5.5 Rådmenns vurdering av kommunens og fylkesmannens rolle

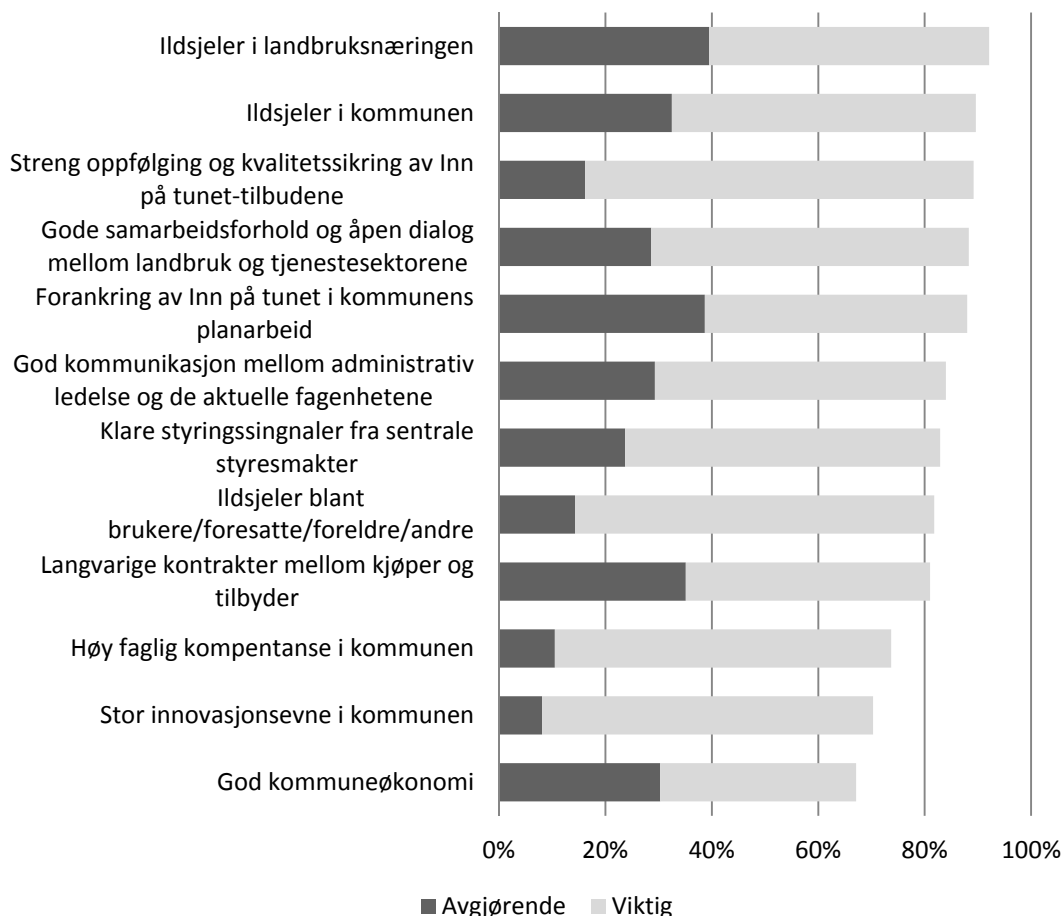
Rundt 25 prosent av de svarende rådmenn mener IPT er forankret i kommunens planarbeid. En mye større andel, 74 prosent, av rådmennene mener at forankring i kommunale planer er avgjørende eller viktig for videre utvikling av IPT (figur 5.5). Over 40 prosent av de svarende rådmennene er enige i at alle i kommunestyret kjenner til IPT. Bare rundt 25 prosent av rådmennene er enige i at kommunen får klare signaler fra sentrale myndigheter om å benytte seg av IPT. Likevel mener nesten halvparten av rådmennene at Fylkesmannen har spilt en sentral rolle i å informere kommunen om IPT.

Figur 5.6 Hva er avgjørende og viktig for utvikling av IPT? Svar fra rådmenn

Størst andel rådmenn mener god kommuneøkonomi er avgjørende for videreutvikling av IPT. Det er imidlertid størst enighet om at gode samarbeidsforhold og åpen dialog mellom kommunen og landbruket er avgjørende eller viktig. Ildsjetter både i kommunen og landbruket blir trukket fram som avgjørende eller viktig av over 80 prosent av svarende rådmenn, samt god kommunikasjon innad i kommunen. Ildsjetter blant brukere og foresatte blir ansett som avgjørende av den minste andelen rådmenn.

Ildsjetter i landbruksnæringen og forankring av IPT i kommunale planer oppgis som avgjørende for IPT skal lykkes av størst andel av IPT-ansvarlige (nesten 40 %). Siden mange IPT-ansvarlige jobber med landbruk og dermed har mye kontakt med tilbyderne, både observerer og legger de mer vekt på tilbydernes innsats for å få IPT-tilbudene til å lykkes. En mye større andel IPT-ansvarlige enn andre svarende i kommunen mener at langvarige kontrakter mellom kjøper og tilbydere er avgjørende. Langvarige kontrakter er viktig først og fremst for tilbyderen. IPT-ansvarlige legger antakelig større vekt på forhold som er viktige for tilbyderen enn andre i kommunen. Dette reflekteres i at en meget stor andel IPT-ansvarlige også mener at oppfølging og kvalitetssikring av IPT-tilbudene er viktige faktorer.

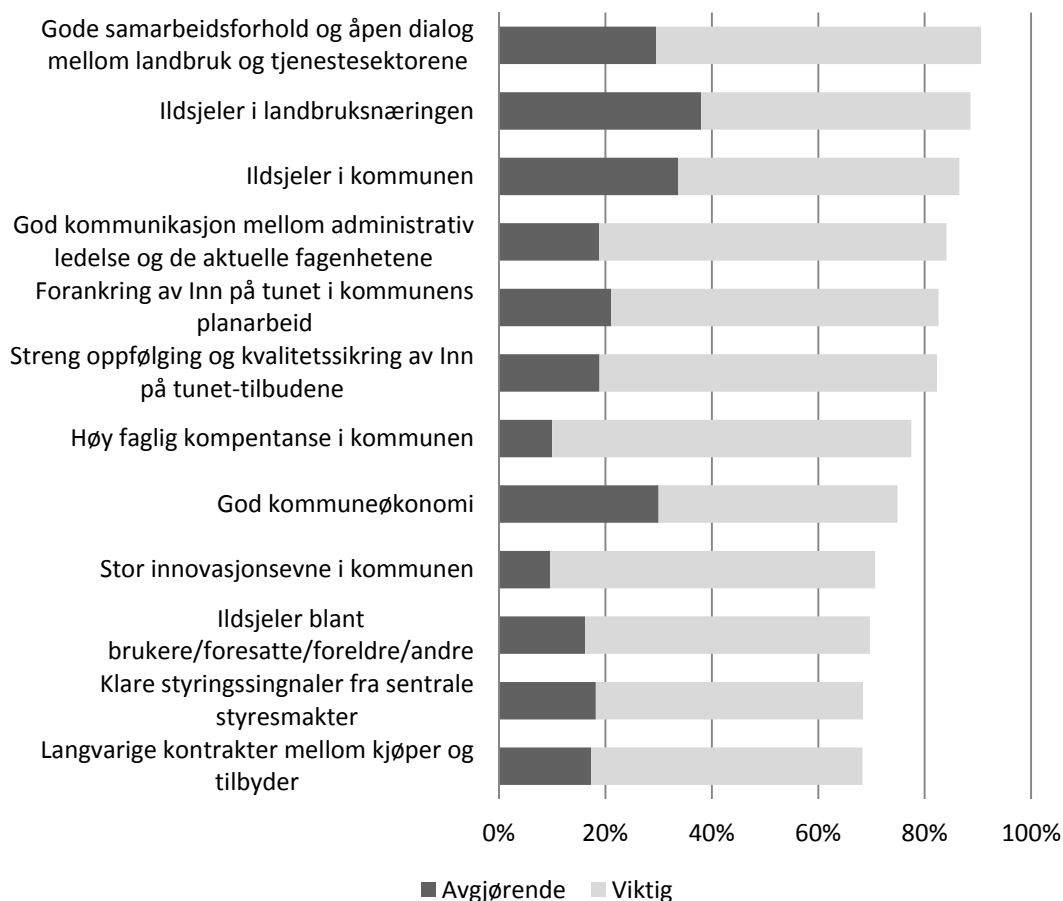

Figur 5.7 Hva er avgjørende og viktig for IPT-ansvarlige

Både blant rådmenn, etater og IPT-ansvarlige mente rundt 30 prosent at god kommuneøkonomi er avgjørende for at IPT skal lykkes. Likevel er god kommuneøkonomi den faktoren som blir rangert som lite viktig blant høyest andel IPT-ansvarlige. Det kan være at denne gruppe skiller mellom det å prioritere i eksisterende budsjetter og å øke budsjettene. Selv om en svært høy andel etatsledere mener god økonomi er avgjørende eller viktig, er det ikke denne faktoren som er ansett som viktigst. Blant rådmennene var god kommuneøkonomi den av faktorene som flest mente var avgjørende.

Mange i etatene er enige med IPT-ansvarlige om at ildsjeler i landbruket er avgjørende. En stor andel etater mener ildsjeler i kommunen også er avgjørende. Etatene jobber nært både potensielle ildsjeler i kommunen og blant tilbydere. Det er ikke like stor andel etater som mener styringssignaler fra sentrale myndigheter er avgjørende for videreutvikling av IPT.

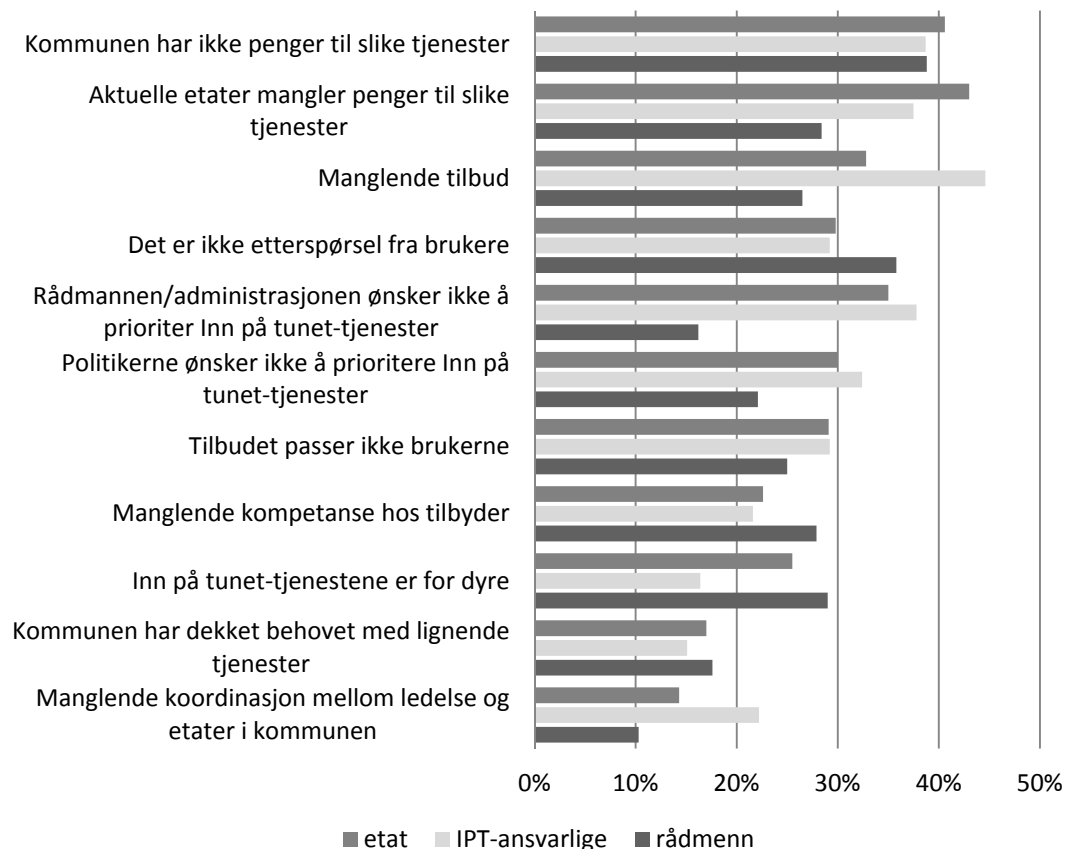
God kommunikasjon mellom landbruket og tjenestesektorene oppgis som avgjørende eller viktig av over 90 prosent av svar fra etater. God kommunikasjon innad i kommunen er også ansett som viktig. Stor innovasjonsevne i kommunen blir ansett som viktig av en mindre andel av alle de svarende. Selv om utvikling av IPT-tilbud kan sees som innovativt, er det antakelig andre faktorer som oppfattes som viktig for kommunene.

Figur 5.8 Avgjørende og viktige faktorer i etater

Det er stor enighet blant rådmenn, IPT-ansvarlige og ansatte i etater at mangel på penger er det største hinderet for videre utvikling av IPT. Ansatte i etater mener naturlig nok at mangel på penger i etaten er det største hinderet. Størst andel IPT-ansvarlige ser på mangel på tilbud som det største hinderet. I dette kan det ligge både mangel på tilbydere og mangel på tilbud som passer kommunens behov. Flere kommentarer i spørreundersøkelsen etterlyser tilbydere, noe som kan tyde på at det i flere kommuner ikke er nok gårdsbruk som ønsker å tilby IPT.

En stor andel av svarende rådmenn (36 %) mener mangel på brukere kan være en avgjørende hindring. Naturlig nok er politikernes og administrasjonens prioriteringer ansett som en mindre viktig hindring av rådmennene. Men for etatslederne (35 %) og IPT-ansvarlige (39 %) er det at kommunens administrasjon ikke ønsker å prioritere IPT, sett på som en avgjørende hindring for utviklingen IPT. Det er en like stor andel IPT-ansvarlige som synes at administrasjonens prioriteringer kan være en avgjørende hindring som mangel på penger.

Figur 5.9 Avgjørende faktorer som kan hindre utvikling av IPT. Andel svarende fra ansatte i etater, IPT-ansvarlige og rådmenn som rangerte faktoren som avgjørende

Manglende kompetanse hos tilbyder er oppgitt som en avgjørende eller viktig hindring av 90 prosent av rådmennene og 79 prosent av de svarende etatslederne. At IPT-tjenestene er for dyre er også ansett som en avgjørende eller viktig hindring av en stor andel rådmenn (86 %) og etatsledere (77 %). At IPT-tjenestene er for dyre eller at tilbyderne ikke har riktig kompetanse blir ansett som den minst viktige hindringen blant den største andelen av IPT-ansvarlige. Det er tydelig at forskjellige roller i kommunen gir noe forskjellige vurderinger og prioriteringer. Likevel er det mangel på penger både i kommunen og i de etatene som skal kjøpe inn tjenestene ansett som en avgjørende eller viktig hindring for store andeler av de svarende i kommunene, uavhengig av rolle.

5.5.1 Potensialet for Inn på tunet

Mer enn 50 prosent av rådmennene og nesten 70 prosent av IPT-ansvarlige mente at trekk ved samfunnsutviklingen peker i retning av større etterspørsel etter kommunale tjenester og IPT. Men mange rådmenn og etater kommenterer at IPT alene ikke kan løse de mange utfordringene som kommunen står overfor. IPT er først og fremst et supplerende tilbud til enkelte brukergrupper.

Av sektorer hvor IPT har stort potensial er det helse og omsorg med dagtilbud for demente og personer med psykiske lidelser som blir trukket fram av størst andel både rådmenn og IPT-ansvarlige. Deretter følger arbeid og velferd, med

arbeidstreningstilbud som blir tilbudt av NAV. Tilrettelagte fritidstilbud til barn og unge blir også trukket fram av både rådmenn og IPT-ansvarlige. I dette legges også tilbud til barn og unge som sliter med vanlig klasseromsundervisning og gården som alternativ undervisningsarena.

5.6 Inn på tunet-løftet

Totalt fikk 77 kommuner tildelt midler under Inn på tunet-løftet til prosjekt som har til formål å utvikle nye IPT-tilbud, styrke eksisterende tilbud og heve kompetansen rundt IPT. Mange av disse kommunene svarte på spørreundersøkelsen. Men på spørsmål om de har oppnådd det som var målet med prosjektet svarte mange at prosjektet ikke er avsluttet eller at det er for tidlig å evaluere. En skikkelig evaluering av IPT-løftet må derfor skje på et senere tidspunkt.

Det var flere som søkte om midler under IPT-løftet enn de som ble tildelt midler. Av de som ikke fikk midler, er det likevel noen få kommuner som har klart å gjennomføre de målsettingene de hadde satt for prosjektet. En kommune forklarer at søknadsprosessen satte i gang en prosess som gjorde at IPT-tilbudet ble startet opp selv uten løft-midler. To andre kommuner fikk midler fra Fylkesmannen til å gjennomføre prosjektene sine.

5.7 Kommuner uten IPT og erfaringer fra avsluttede IPT-tilbud

Av de svarende kommunene var det 213 svar fra rådmenn, etater og IPT-ansvarlige som aldri har hatt IPT eller som har avsluttet et eller flere tilbud. Dette overlapper litt med kommunene som har tilbud, fordi selv om et tilbud er lagt ned kan nye ha blitt startet opp. Det er heller ikke alltid slik at alle har full oversikt over hvilke tilbud for eksempel skolene i kommunen benytter seg av. Men erfaringer fra tilbud som er avsluttet, er viktig å få med seg.

Det var flere forskjellige grunner til at IPT-tilbud blir avsluttet. Den grunnen som ble oppgitt av flest rådmenn og etater var at tilbudene ble for kostbare (3 av 9 svarende). Andre grunner var at tilbudene ikke oppfylte kommunens kvalitetskrav, det var ikke etterspørsel fra brukerne og at tilbyder selv avsluttet tilbudet. De fleste etater svarer nei eller vet ikke på spørsmålet om det i dag er aktuelt å gjeninnføre IPT. De er også usikre på om kommunen i dag har et velfungerende alternativ for brukerne som var tiltenkt IPT. Bare 7 av 24 svarende etater og 2 av 9 rådmenn kunne svare ja på dette spørsmålet. Likevel oppsummerer de aller fleste etatene (82 %) med at de har hatt kun positive eller stort sett positive erfaringer med IPT.

Flest rådmenn i kommuner som aldri har hatt IPT oppgir som grunn at det ikke finnes tilbydere av slike tjenester (7 av 16 svarende) og de ikke har råd til å kjøpe inn slike tjenester (6 av 16 svarende). Kun en rådmann oppga at det var fordi kommunen ikke har behov for slike tjenester. Den mest oppgitte grunnen fra etatene er at det ikke er behov eller etterspørsel fra brukere, men også etatene mener det er fordi det ikke finnes tilbydere. En god del (21 %) har også erfart at det er vanskelig å få organisert samarbeid om IPT i kommunen og noen få (14 %) mener tilbudene er for dyre. Det er naturlig nok færre IPT-ansvarlige i kommunen som opplyser at de ikke har IPT, men det finnes noen. Disse oppgir som grunn at det enten har vært vanskelig å organisere

tilbudet innad i kommunen eller at det ikke finnes tilbydere. I noen kommuner er det få tilbydere av helt naturlige årsaker, for eksempel i bykommuner. Noen kommuner løser dette ved å kjøpe IPT-tjenester fra nabokommuner. Andre kommuner har også ekstra utfordringer i form av lange avstander fra der bruker bor til der tilbudet finnes, noe som også gjør det vanskelig og ekstra kostbart med IPT.

Både rådmenn og etater mener at hvis det blir stor etterspørsel etter IPT-tjenester vil de i framtiden vurdere å kjøpe slike tjenester. IPT-ansvarlig etterlyser både større budsjetter og større politisk påtrykk for å kjøpe IPT-tilbud i framtiden. Større budsjett, enten for hele kommunen eller den aktuelle etaten, er det også mange etater som mener er nødvendig for å vurdere oppstart av IPT. Særlig IPT-ansvarlige etterlyser tilbydere. Ellers er det svært få kommuner som ikke har IPT nå som vurderer å utvikle slike tilbud.

6 Veien videre

Rapporten er opptatt av to hovedspørsmål. Det ene er etterspørselsgrunnlaget for utvikling av IPT; behovet og mulighetene for denne typen arena, dvs. muligheten for å få omsatt gårdsressursene som relevante ressurser i yting av velferdstjenester. Det andre er om det er de rette aktørene som deltar med hensiktsmessige roller i arbeidet, dvs. om de fyller roller som sikrer en god ressursutnyttelse, eller om uklarheter i ansvars- og oppgavefordeling gjør IPT-arbeidet unødvendig tungvint.

Vår undersøkelse refererer for det første til offentlige dokumenter som tilsier økt tjenesteyting nær brukernes ordinære miljøer, mer individtilpasning og større behov totalt, ikke minst innenfor eldreomsorg og ivaretagelse av unge. Erfaringene med IPT er allerede ganske omfattende. En stor andel av kommunene har erfaring med IPT. Disse brukerkommunene anser tjenestene i hovedsak som både kostnads- og kvalitetsmessig gunstige. Likevel er de toneangivende aktørene i utviklingen av IPT-tjenester nesten utelukkende på tilbudssiden, dvs. knyttet til landbruksnæringen. Etterspørselssiden er positiv, men først og fremst avventende. Sentrale myndighetsorganer utenfor landbruks- og kommunalområdet har sterke ønsker om nye tjenester, flere ressurser i bruk og økt innovasjonsevne. Om intensjonene realiseres, kan det legge grunnlag for økt bruk av både landbruks- og andre ressurser.

6.1 Positiv, men avventende etterspørselsside

Etterspørselssiden, primært kommunene, gir uttrykk for åpenhet for IPT, gjennomgående positive erfaringer, men virker samtidig passiv og avventende. Erfaringene med IPT er positive. Vi har gjennom den landsdekkende spørreundersøkelsen hatt kontakt med ulike nivåer i 80 prosent av landets kommuner. Der det finnes erfaring med IPT, er det få innvendinger mot konseptets konkurransevne, hverken økonomiske eller faglige. Det er også et flertall som mener det bør, og vil, bli mer utbredt bruk av IPT i fremtiden. Flere kommuner ønsker også flere tilbud fra landbruksnæringen.

Konsekvensen er imidlertid ikke nødvendigvis at kommunene vil opptre som en aktiv drivkraft for å utvikle flere tilbud. God kommunal innovasjonsevne blir ikke oppfattet som viktig av kommunene. De etterlyser handlingsfrihet til å ta i bruk IPT, særlig i form av ekstra midler spesielt til dette formålet. De kommunale økonomiske rammene oppfattes som en begrensende faktor. Også anskaffelsesreglementet for tjenestekjøp kan gjøre det vanskelig å samarbeide om tjenesteutvikling med landbruksbedrifter.

Arbeids- og velferdsetaten, NAV, har hatt en aktiv rolle i utvikling av IPT. NAV representerer en viktig sektor som har utviklet et eget konsept for bruk av landbruksressurser og IPT; «Grønt arbeid». Også dette konseptet har, så langt vi kan se, gitt positive erfaringer. Det synes imidlertid å være krevende å sikre videre utprøving, konseptutvikling og kunnskapsdeling. En årsak kan være at det normalt ikke er NAV-kontorene som inngår kontrakter direkte med tjenesteytere som

landbruksforetak, men arbeidsmarkedsbedriftene, tiltaksarrangørene, som har kontrakt med NAV-kontorene. Løsningen kan derfor være avhengig av motivasjonen hos delvis private konkurrenter til landbruksforetakene.

Vi har relativt lite informasjon om Barne-, ungdoms- og familieetaten, BUF-etat. Det betyr ikke at etaten er lite relevant. Etaten er opptatt av å sikre tilstrekkelige «arenaer for å utvikle kompetanse og mestring kan redusere barns muligheter til å fungere godt i samfunnet. Spesialiserte barneverninstitusjoner skal erstattes med støtte til familier og fosterhjem» (BUF-etat, årsrapport 2012). Det er imidlertid så langt, så vidt vi vet, lite dialog mellom BUF-etat og tilbudssiden om bruk av landbrukets arenaer i løsningen av BUF-etatens oppgaver.

6.2 Sentrale myndigheter på søken etter nye løsninger

Det er lite engasjement for en bestemt løsning, som IPT, blant de sentrale myndighetsorganene utenom LMD og KR D, som omtales nedenfor. Sentrale myndigheter synes først og fremst opptatt av rammene for utvikling av tjenestetilbud, ikke av de konkrete løsningene. Sentrale myndigheter er primært opptatt av ansvarsfordeling, generell omstillingsevne, kompetansetilgang, styringsmessige rammer og visse, nasjonale kvalitetsstandarder. Det er de lokale myndighetene og ytre etatene som NAV-kontorer og BUF-etat, som skal mobilisere ressursene og utvikle de konkrete løsningene.

I kapittel 2 har vi trukket fram Samhandlingsreform og strategi for innovasjon i kommunal sektor som viktige satsinger. Begge krever innovasjon i omsorgssektoren og kommunal tjenesteyting og varsler omfattende endringer i velferdssektoren. Et voksende behov for omsorgs- og individtilpassede tjenester skal møtes med tjenester og ressurser i brukernes nærmiljøer. Siktemålet er et helsefremmende samfunn som i større grad forebygger, opprettholder og utnytter eksisterende funksjonsdyktighet enn å reparere skader. Ressursene skal i økende grad ligge i nærmiljøet, bidra til å styrke naturlige nettverk, og i mindre grad hentes fra spesialiserte, gjerne sentraliserte institusjoner. Kapittel 2 ga et innblikk i disse endringstendensene.

For å gi grunnlag for nye tjenester som utnytter både mindre tradisjonelle, gjerne mindre spesialiserte ressurser, er det behov for endret samspill og nytenkning. Derfor står innovasjonsbegrepet sentralt i arbeidet med å styrke kommunen som velferdsaktør. Innovasjon dreier seg her både om å ta i bruk f.eks. ny teknologi innenfor eldreomsorg, nye standarder for livsløpsboliger, og nye former for samhandling mellom forvaltningsnivåene. Innovasjonsatsingen for kommuner og helse- og omsorgssektoren innebærer både satsing på kunnskap, endrede incentiver og midler som skal utløse nyskaping.

Det bildet rapporten tegner av kommunene, og dels også ytre statlige etater, med en åpen, men passiv holdning til nye ressurser og nye tjenesteformer som IPT, bør derfor endres over tid. Sentrale myndigheter har påtatt seg et ansvar for at dette skal skje. Der det finnes attraktive ressurser, må det bli mulig å komme innenfor lokale velferdsetaters løsningsrom. Hvis ikke det blir mulig, er det vanskelig å tenke seg at myndighetene kan nå sine ambisjoner om et mer helsefremmende samfunn med stor grad av individtilpassede tjenestetilbud. I så fall blir konsekvensene store. Dokumentasjonen av hva det koster med unødvendig bruk av spesialiserte institusjoner og frafall fra utdanning, viser at gode løsninger har stor samfunnsmessig verdi.

Utviklingen av velferdstjenestene i Norge som er beskrevet i kapittel 2, peker i retning av større ansvar lokalt, økt rom for nye ressurser og nye løsninger basert på nærhet og høy faglighet. Tendensen er klart for helse- og omsorgssektoren. Men økt vekt på forebygging både av helseproblemer, ekskludering fra arbeidslivet og rus, er det neppe noen alternativer til lokale tiltak. Arbeidet med å begrense frafallet i skolen må involvere en bredere del av samfunnsressursene, inkludert alternative arenaer for opplæring. Visjonen om «et helsefremmende Norge» kan antagelig generaliseres i en ambisjon om et samfunn med styrkede oppvekst-, lærings- og utviklingsmiljøer der folk bor. Over tid må vi på dette grunnlaget kunne forvente en aktiv, lokal etterspørselsside etter nye løsninger.

To forhold avgjør om dette kan få vesentlig betydning for landbrukets tilbud av IPT-tjenester. Det ene er om tjenestene er konkurransedyktige. Det andre er omfang av transaksjonskostnader og organisatoriske hindringer, f.eks. om det er mulig å skape rasjonelle kommunikasjons- og omsetningsformer.

Den andre usikkerheten dreier seg om realismen i å skape god interaksjon mellom landbruket som tilbyder og bestillere som kommunen osv. Dels er det et spørsmål om det er realistisk og forvente økt innovasjon f.eks. i kommunene og dels et spørsmål om landbruksnæringen er en egnet tilbyder for kommuner og ytre etater. Positiv vurdering av kvalitet og kostnad, og samtidig manglende økonomi til å ta IPT i bruk i større omfang, virker som en selvmotsigelse. Tjenestene synes å ligge utenfor den økonomiske eller faglige handlingsfriheten f.eks. i kommunene. Mye kan tyde på at økt handlefrihet i denne sammenhengen dreier seg om økt innovasjonsevne i offentlig sektor. Både helsesektoren og kommunalforvaltningen retter derfor søkelyset mot innovasjonsevnen. Det gjør ikke utfordringen mindre.

Etablering av gode IPT-tilbud kan kreve langsiktighet og gevinstene kan ligge langt fram, spesielt ved forebyggende tiltak. Det er heller ikke grunn til å regne med at kjøp av tjenester fra bøndene gir positive regnskaps- og budsjettmessige effekter på kort sikt. Damvad (2012) rapporten etterlyser en annen type rasjonalitet som forutsetning for å utnytte nye tjenester.

Samhandlingsreformen har tilført kommunene frie midler, 5 mrd. kr i 2012, til håndteringen av de helsemessige oppgavene som er tenkt overført fra statlig spesialisthelsetjeneste eller av ulike grunner delvis finansiert av kommunene (Borge & Nyhus, 2013). Reformen har på denne måten skaffet et ganske unikt økonomisk handlingsrom bl.a. for å erstatte statlig finansierte sykehusdøgn med kommunal omsorg.

Den kan tenkes at økt bevissthet om forebyggende tiltak kan gi argumenter for lignende finansiering av forebygging lokalt. Forebygging av utskilling fra arbeidsmarkedet, sosial ekskludering osv. vil ha stor betydning bl.a. for statlige finanser (Meld. St. 12. Perspektivmeldingen 2013). Det er god grunn til at staten investerer i kommunal forebygging. siden de lidelser som forebygges ved kommunal innsats også i vesentlig grad vil kunne redusere statlige kostnader og tap som følge av sykdom, kriminalomsorg og sosial og yrkesmessig ekskludering. På andre områder som demensomsorg, individuelt tilpasset opplæring og naturfagopplæring er det imidlertid snakk om å erstatte ordinære kommunale tjenester med eksterne ressurser. Da er det kommunen som må frigjøre ressursene. Det krever mer enn vilje til innovativ tjenesteutvikling.

Hindringer og barrierer Damvad nevner, må overvinnes eller tas til etterretning dersom IPT skal få et vesentlig omfang som varig bidrag til å skape f.eks. et helsefremmende samfunn. Vår forståelse av etterspørselssiden er at den, til tross for

positive erfaringer med IPT, har vanskelig for å opptre som pådriver i utviklingen f.eks. av landbrukets løsninger ved å være en kompetent, aktiv og krevende etterspørter. Dette underbygges av at kommunene ser på egen innovasjonsevne som lite viktig for videreutvikling av IPT.

6.3 Toneangivende, sammensatt tilbudsside med uferdig organisering

Det er tilbudssiden i vid forstand, landbruket og landbruksrelaterte institusjoner, som i dag er drivkraften bak utviklingen av IPT som ressurs for norsk velferdssektor. Det vi benevner som tilbudssiden er sammensatt av nokså ulike aktører.

Blant de toneangivende aktørene finner vi både næringsorganisasjonene som Norges Bondelag og Norges bonde og småbrukarlag, sentrale myndigheter representert ved Landbruks- og matdepartementet, og Fylkesmennenes landbruksavdelinger. Organer med oppdrag for Landbruks- og matdepartementet (LMD) som Matmerk, med ansvar for både HMS-arbeid og kvalitetssikring, og Innovasjon Norges landbruksrelaterte virksomhet, har også viktige roller i utviklingen av IPT-konseptet. I de fleste fylker er det dannet mer eller mindre formelle tilbydernetverk som samler tilbydere for å forene kreftene i sikring av kompetanse og informasjonsformidling til etterspørselssiden. Det er også forsøkt etablert en nasjonal overbygning for de fylkesvise IPT-nettverkene.

Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) og Kommunenes sentralforbund (KS) er i en særstilling. Førstnevnte utarbeidet sammen med LMD den nasjonale strategien og arbeider med handlingsplanen for IKT. KRDs engasjement sikrer at et bredere regionalt utviklingsperspektiv blir trukket inn i arbeidet samtidig som det gir bedre grunnlag for involvering også av Fylkesmennene og kommunal og fylkeskommunal sektor. KS bidrar i arbeidet med å fremme IPT bl.a. med basis i en samarbeidsavtale med finansiering fra LMD.

Kapittel 4 nevner også andre aktører som er aktive i arbeidet med IPT bl.a. på rådgivnings- og kunnskapssiden. Dette er også i hovedsak aktører som i betydelig grad assosieres med tilbudssiden eller landbruksrelatert aktivitet.

Aktører på etterspørselssiden etterlyser mer tilrettelegging fra sentrale velferdsmyndigheter. Kommunene etterlyser f.eks. utløsende midler av samme type som bevilgningene til IPT-løftet, midler som kan åpne for utprøving av nye tjenestemodeller som IPT utenfor i all hovedsak allerede disponerte budsjettammer. Det er naturlig at tilbudssiden etterlyser tilrettelegging fra sentrale myndigheter. Tilretteleggingen kan utløse mer aktivitet på kjøpersiden i kommunene, NAV, Fylkeskommune, osv.

Det er imidlertid stor forskjell på tilrettelegging fra tilbuds- og etterspørselssiden. Vi har redegjort for flere grunner til at etterspørsels- og kjøpersiden er avventende overfor utviklingen av IPT. Å fremme mer lokal og innovativ oppgaveløsning er en oppgave mange mulige tilbydere kan samarbeide om.

Noen av rollene på tilbudssiden er klare og forståelig, andre mer vanskelige å forklare. Næringsorganisasjonenes rolle er tydelige og toneangivende. Som medlemsorganisasjoner har de en viktig rolle i å rekruttere nye gårdsbruk til IPT og beholde tilknytningen til landbruket i den videre utviklingen. Bondeorganisasjonenes kanskje viktigste oppgave er å føre årlige forhandlinger om bøndenes økonomiske vilkår med myndighetene som motpart (Mittenzwei og

Veggeland, 2013). Organisasjonene må da gjøre prioriteringer ut fra hva som tjener deres hovedinteresser. Det er ikke nødvendigvis samsvar mellom organisasjonenes interesser og de øvrige interessene på tilbudssiden. I utviklingen av velferdstjenester kan det være at tilbydere trenger egne organisasjoner på like linje med de andre produsentsamvirkene i landbruket.

Forsøket på å lage formalisere et nasjonalt nettverk av IPT-tilbydere er avsluttet, men flere regionale tilbydernettsverk er positive til en slik organisasjon. Et av de kanskje vanskeligste spørsmålene fremover, er om LMD og ev. KRD, som sentrale bidragsyter til den videre utviklingen av IPT, skal legge føringer for videre organisering av tilbydernettsverkene, f.eks. gjennom tiltak som kommer i handlingsplanen.

Fylkesmannens aktive rolle har vært helt sentral, men også omdiskutert. Dette bekreftes i vår undersøkelse. Lite av diskusjonen om Fylkesmannens rolle er dokumentert offentlig. Det er en utfordring å kombinere promotering av en løsning fra en bestemt næring og samtidig være tilsynsmyndighet for tjenesteytingen. I praksis kan det at ulike avdelinger hos Fylkesmannen har ulike oppgaver i IPT-sammenheng, være noe av løsningen. Det er landbruksavdelingen som gjennom ansvar for næringsstrategier og partnerskap også har et ansvar for å utvikle IPT i fylket. Andre avdelinger fører tilsyn med helse-, undervisnings- og andre tjenester. Landbruksavdelingens utviklende rolle er bare i begrenset grad i konflikt med landbruksavdelingens tilsynsoppgaver når det gjelder tilskuddsforvaltning, reguleringssaker osv. Videre er Fylkesmannens ganske ulike roller og oppgaver med muligheter for gjensidige konflikter, ikke noe som er særegent for IPT-arbeidet. Fylkesmannen er f.eks. en helt sentral aktør i næringsutvikling innenfor landbruk generelt. Samspillet med andre aktører burde også vurderes med både rolle- og ansvarsfordeling og er selv etterspurt av Fylkesmannen.

Matmerk spiller nå en helt avgjørende rolle for utviklingen av kvalitetssikrede IPT-tilbud. Godkjenningsordning og kvalitetssikring er et viktig steg, men det er antagelig avgjørende at systemet så langt defineres som en del av tilbudssiden. Kvalitetssikring av velferdstjenester skjer gjennom profesjonene og overvåkes av ordinære tilsynsmyndigheter. Om det blir svikt i en omsorgstjeneste på en gård, blir det neppe av betydning om Matmerks kvalitetssikring og sertifisering var i orden. Det kan derfor være viktig å være åpen for at kvalitetssikringsansvar og opplegg får utvikle seg både organisatorisk og innholdsmessig.

6.4 Videre steg

I dette avsnittet vil vi skissere noen mulige implikasjoner av aktør- og markedsanalysen for arbeidet med handlingsplan. Den nasjonale strategien (LMD og KRD, 2012) skisserte tiltak på fem områder og med fem mulige oppgaver for hvert område. De fem områdene var kvalitetssikring, samfunnsnytte, fokusert satsing, dialogbaser og langsiktighet. For hver av disse skal handlingsplanen vurdere oppgaver som omfatter opplæring, kommunikasjon, koordinering, roller og ansvar, regelverk, samt tilskudd og støtte. For kunnskapsutvikling og opplæring er det igangsatt et eget arbeid i regi av Universitetet for miljø- og biovitenskap. Nedenfor skisserer vi fem oppfølgingspunkter:

- Støtte opp om innovasjonssatsing og tjenesteutvikling i kommunene
- Sikre den videre dialogen mellom departementene

- Opprettholde engasjementet på tilbudssiden
- Bidra til bedre organisering av viktige aktører
- Styrke konseptutvikling, standardisering og andre former for tilrettelegging.

6.4.1 Støtte opp om innovasjonssatsing og tjenesteutvikling i kommunene

På basis av erfaringer og holdninger i kommunene og signalene i politiske, nasjonale ambisjoner for utviklingen av den norske velferdssektoren, er det liten grunn til å svekke engasjementet på tilbudssiden. Det er snarere grunn til vise til næringslivets samfunnsansvar. Føringerne for utviklingen av nye velferdstjenester og endret samhandling understreker næringslivets potensielle bidrag. Det er også vanlig at næringsorganisasjoner, lokale og sentrale myndigheter samarbeider nært om utvikling både av tilpassede omsorg og opplæringsstilbud.

Det er samtidig vanskelig for en næringssektor som landbruksnæringen å forvente at den alene, som en av en rekke mulige tilbudsaktører, skal ha en avgjørende rolle i å utløse nødvendig innovasjons- og utviklingsevne i kommuner og ytre etater. Det viktigste for landbruksaktørene er at myndighetenes ambisjoner for velferdssektoren blir virkelighet.

For å fremme innovasjonssatsingen og tjenesteutviklingen i velferdssektoren kan det være viktig å finne sammenhenger og allianser som setter IPT inn i en bredere sammenheng. Samarbeidspartnere kan f.eks. være næringsorganisasjoner som organiserer en rekke ideelle og kulturelle virksomheter innenfor helse, utdanning, oppvekst og kultur, eller høyskoler som driver profesjonsutdanning. En annen mulighet er å forsøke å delta i aktivitet som utvikler innovasjonssystemene rundt offentlig tjenesteyting, f.eks. som partner i organisert innovasjonsarbeid innenfor en eller flere arenasatsinger innenfor Forskningsrådets/Innovasjon Norges Arenaprogram.

6.4.2 Sikre den videre dialogen mellom departementene

Selv om det er klar forskjell i rollene for LMD og KRD sammenlignet med andre fagdepartementer innenfor velferd, helse og oppvekst, er det viktig med dialog. Det er viktig for initiativtagerne og mulige bidragsytere til videre satsing på tilbudssiden å være innforstått med utviklingsarbeidet i de andre departementene. Det er også viktig at de hindringene mot nye arenaer og tjenesteytere IPT-arbeidet avslører, blir kommunisert til andre departementer.

6.4.3 Opprettholde engasjementet på tilbudssiden

Det er som nevnt tilbudssiden som nå er toneangivende i utviklingen av IPT. Det betyr at satsingen må leve med et preg av næringsinteresse og sektoravgrensning. Det trenger ikke være en svakhet. Det er lettere å tenke klare mål og organisere virksomheten når interessen er klar. Som nevnt er det også et samfunnsansvar for ulike sektorer i næringsliv, frivillig sektor og kultursektoren å gjøre egne ressurser tilgjengelige for utviklingen av velferdssektoren.

Markeds- og aktøranalysen viser at det er flere og antageligvis mere alvorlige begrensninger på etterspørsels- enn på tilbudssiden. Selv om kommunene i noen

grad etterlyser tilbydere, tilsier utviklingen fram mot vel 1 000 aktive tilbydere neppe store problemer med ytterligere mobilisering. Det har også gått relativt raskt å få godkjent minst 500 av tilbyderne og tilgangen til nye søkere for godkjenning synes tilfredsstillende.

Det kan ta tid å utløse etterspørselen, spesielt med de kravene som strategien stiller om dialog og langsiktighet. Det er neppe grunn til å fire på kravene i strategien. Det vil være synd om videre vekst er avhengig av kortsiktige kontrakter og små muligheter for langsiktig utvikling av kunnskap og fasiliteter. Oppgavene i tiden fremover er ifølge strategien å styrke konseptutviklingen, dokumentere samfunnsnyttene og bedre organiseringen. Dette tar tid og må inntil videre antagelig finansieres av tilbudssiden selv.

6.4.4 Bidra til bedre organisering av viktige aktører

Det er nødvendig å vurdere organiseringen. Det finnes så langt ingen nasjonal, koordinerende organisasjon på tilbudssiden med evne til å fatte vedtak på vegne av tilbyderne. Det er departementene som sikrer beslutningsevne om nasjonal strategi og som utsteder oppdrag om kvalitetssikring og godkjenning til Matmerk. Det gir mulighet for å utnytte det offentlige virkemiddelapparatet f.eks. gjennom Fylkesmennene, men det gir kanskje lite rom for rasjonell organisering på tilbydersiden. Samtidig oppgir noen Fylkesmenn at de nå bruker mindre ressurser på IPT enn tidligere.

For å åpne for alternativ organisering på tilbudssiden kan det kreves både volum og styring. Det har aldri vært spesielt enkelt å organisere selvstendige bønder og landbrukets såkalte «markedsregulering» har krevd et omfattende, offentlig regelverk. Resultatet er imidlertid i dag en ganske velorganisert næring med sterke felles institusjoner både i faglig og markedsmessig sammenheng.

Bedre organisering kan åpne for at flere funksjoner overlates til næringens egne organer. I en overgangsperiode kan det hende at næringen trenger ekstra støtte og midler til akkurat dette. Men på sikt kan det offentlige begrense seg til tilsyn og kvalitetssikring på vegne av brukere og den generelle samfunnsinteressen.

Det er imidlertid knyttet viktige samfunnsinteresser til IPT-arbeidet. For det første skal det være et bidrag til løsningen av de samfunnsoppgavene som er omtalt ovenfor. For det andre knytter det seg flere samfunnsinteresser til forvaltning av landbruksressurser generelt. Så lenge en vesentlig del av støtten til distriktsutvikling kanaliseres over landbruksdepartementets budsjetter som støtte til landbruksbasert næringsutvikling, har myndighetene en oppgave i å sikre at landbruks- og distriktpolitiske mål blir ivaretatt.

6.4.5 Styrke konseptutvikling, standardisering og andre former for tilrettelegging

Kunnskap om verdien av landbrukets ressurser og arenaer for velferdssektoren, tilrettelegging for dialog og enkle transaksjoner, påvisning av positiv samfunnsnytte og videreutvikling av kvalitetssikring krever klare konsepter. Det er neppe mulig å drive et slikt arbeid uten å definere noen lett kommuniserbare tjenestekategorier. Dagens mangfold er muligens en styrke sett fra den enkelte tjenestetilbyders og -kjøpers side, men neppe for læring, kommunikasjon og videreutvikling. Denne rapporten har ikke vært spesielt opptatt av konsepter, men nevner bl.a. «Grønt

arbeid». Å utvikle klare konsepter er å legge til rette for enklere transaksjoner og bedre kommunikasjon, men er samtidig en viktig del av selve innovasjonsprosessen. Et viktig mål for konseptutvikling må være å kunne senke transaksjonskostnadene for bl.a. kommuner som vil ta i bruk IPT-tjenester.

Konseptutvikling må involvere kjøpersiden. Derfor er det sammenheng mellom organisering på tilbydersiden og videre tilrettelegging gjennom gode konsepter. De nevnte mulighetene for å etablere arenaer for innovasjon som kanskje involverer flere typer tilbydere, kan være en vei å gå.

Det er en viss optimisme i landbruksnæringen for IPT, kanskje fordi det både gir en opplevelse av å fylle meningsfulle funksjoner for sårbare personer, men også fordi det setter landbruksressursene inn i produksjon på nye måter. Men det er også noen skuffelser. Noen tilbud er avsluttet. Det er vanskelig å få langsiktige kontrakter. Etterspørselssiden er kanskje ikke så opptatt av oppnådde resultater som næringen selv hadde håpet. Denne blandingen av entusiasme og realisme kan være naturlig når IPT kanskje skal over fra en etableringsfase til en vekstfase. Mange gode ideer har sluknet i en slik overgangsfase. Manglende utholdenhet, svak organisering eller begrenset finansiering har vært årsaken. Det viktigste med handlingsplanen kan være å sikre at dette ikke skjer med IPT-satsingen. Markeds- og aktøranalysen tyder på at det er verdt å arbeide videre med å utvikle tilbudssiden. Rapporten er ingen fullstendig analyse av kostnader og nytte for tilbydere og myndigheter av å arbeide tålmodig med utviklingen av IPT, men på et begrenset grunnlag en indikasjon om at det er mange gode grunner til å arbeide videre med en handlingsplan for IPT i Norge.

Referanser

- Bayer, S.B. og T. Lie (2012): *Psykisk helsefelt – trender og analyse*. International Research Institute of Stavanger. [http://www2.iris.no/internet/student.nsf/199f312efd2a0cacc125680e00635b85/8c853711fb03b345c12579e200526da6/\\$FILE/IRIS%202012-039%20Psykiske%20indikatorer%20trender%20analyse-final.pdf](http://www2.iris.no/internet/student.nsf/199f312efd2a0cacc125680e00635b85/8c853711fb03b345c12579e200526da6/$FILE/IRIS%202012-039%20Psykiske%20indikatorer%20trender%20analyse-final.pdf)
- Bellù, L.M. (2013): Value Chain Analysis for Policy Making. Methodological Guidelines and country cases for a Quantitative Approach. EASYPol Series 129, FAO. Tilgjengelig fra http://www.fao.org/docs/up/easypol/935/Value_chain_analysis_FAO_VCA_software_tool_methodological_guidelines_129EN.pdf (lastet ned mai 2013)
- Damvad (2012): *Aktivér det offentlige innovasjonspotensialet. Forskning og samarbeid for et bedre samfunn. Oversikt over kunnskap og muligheter*. Rapport utarbeidet av Forskningsrådet og Damvad.
- Edland-Gryt, M., A. Bryhni, A. Skretting, M. Lund, E.K. Bye (2012): *Rusmidler i Norge 2012* Statens Institutt for Rusmiddelforskning. http://www.sirus.no/filestore/Import_vedlegg/Vedlegg_publicasjon/RusmidleriNorge20123.pdf
- Falch, T., A.B. Johannesen, B. Strøm, (2009): *Kostnader av frafall i videregående opplæring*. Senter for økonomisk forskning, Trondheim.
- Falch, T., O.H. Nyhus, (2009): *Frafall fra videregående opplæring og arbeidsmarkedstilknypning for unge voksne*. Senter for økonomisk forskning AS. Rapport fra prosjektet «Personer som slutter i videregående opplæring – hva skjer videre?».
- Falch, T., O.H. Nyhus, B. Strøm (2011): *Grunnskolekarakterer og fullføring av videregående opplæring*. SØF-rapport nr. 03/11. Rapport fra prosjektet «Grunnskolekarakterer og fullføring av videregående opplæring».
- Falch, T., A. B. Johannesen, B. Strøm (2009): *Kostnader av frafall fra videregående opplæring*. Rapport fra Senter for økonomisk forskning AS. Trondheim, desember 2009 <http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Frafall/Kostnader%20av%20fracfall.pdf>.
- Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet (2013): Tildelingsbrev 2013, kap. 1510, Fylkesmannsembetene.
- Fylkesmannen i Finnmark 2012: Årsrapport 2012. http://arapp.fylkesmannen.no/%28F%28DyLsUHRNd7deOgI6whmduvjw0Bn8c hHswDnkuAnuJB56jvOnhp3VKtYQDW-zuEiMOalwOPoKESJnRoTap-SKDs UJMIPxFwNIxvTII MDziWcJxnYubJ-0JSogbAyJtX83qwyFFUbBjIj EOJ70ikM2ix2z M-s1%29%29/Pdf/2012/FMFI_Aarsrapport_2012.pdf
- Fylkesmannen i Vestfold (2008): *God oppvekst. Handlingsprogram 2008 – 2018. Et felles løft for barn og unge i Vestfold*. Utarbeidet i samarbeid med bl.a. Vestfold Fylkeskommune, NAV, NHO, Politiet, Psykiatrien i Vestfold mfl.
- Helse- og omsorgsdepartementet: *Morgendagens omsorg*. Meld. St. 29 (2012–2013) Melding til Stortinget

- Helse- og omsorgsdepartementet (2011a): *Innovasjon i omsorg*. Utredning fra Hagen-utvalget. NOU 2011:11. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/nouer/2011/nou-2011-11.html?id=646812>
- Helse- og omsorgsdepartementet (2011b): *Se meg! En helhetlig rusmiddelpolitikk. Alkohol – narkotika – doping*. Stortingsmelding nr. 30 (2011–2012). <http://www.regjeringen.no/pages/37924944/PDFS/STM201120120030000DDD/PDFS.pdf>
- Helse- og omsorgsdepartementet (2011c): *Nasjonal helse- og omsorgsplan 2011–2015*. Stortingsmelding nr. 16 (2010–2011) <http://www.regjeringen.no/pages/16251882/PDFS/STM201020110016000DDDPDFS.pdf>
- Helse- og omsorgsdepartementet (2008): *Samhandlingsreformen. Rett behandling – på rett sted – til rett tid*. Stortingsmelding nr. 47 (2008–2009). <http://www.regjeringen.no/pages/2206374/PDFS/STM200820090047000DDDPDFS.pdf>
- Helse- og omsorgsdepartementet (2007): *Demensplan 2015* Særtrykk av St.prp. nr. 1 (2007–2008) Programkategori 10.60 http://www.regjeringen.no/Upload/HOD/Vedlegg/Omsorgsplan_2015/sartrykk_omsorgsplan_2015.pdf
- Helse- og omsorgsdepartementet (2005): «*Mestring, muligheter og mening*» *Framtidas omsorgsutfordringer. Demensplan 2015 «Den gode dagen». Delplan til Omsorgsplan 2015*. Stortingsmelding nr. 25 (2005–2006). http://www.regjeringen.no/upload/HOD/Vedlegg/Omsorgsplan_2015/Demensplan2015.pdf
- Helsedirektoratet (2013): «*Tilskudd til etablering av nye dagaktivitetstilbud til hjemmeboende personer med demens* (Statsb. 2013, kap. 761.62). *Veiledende informasjon og søknadskriterier*». (Informasjonsskriv) <http://helsedirektoratet.no/tilskudd/Documents/Veiledende-info-s%c3%b8knadskriterier-2013-dagaktivitet-demens.pdf>
<http://helsedirektoratet.no/tilskudd/Documents/Veiledende-info-s%c3%b8knadskriterier-2013-dagaktivitet-demens.pdf>
- Justisdepartementet (2012): Prop. 1 S (2011–2012) http://www.regjeringen.no/pages/35167421/PDFS/PRP201120120001_JDDDD/PDFS.pdf
- Cuypers, K., S. Krokstad, T. L. Holmen, M. S. Knudtsen, L. O. Bygren, J. Holmen, (2011): *Patterns of receptive and creative cultural activities and their association with perceived health, anxiety, depression and satisfaction with life among adults: the HUNT study, Norway*, Journal of Epidemiology and Community Health, 2011
- KS (2012): *Pleie og omsorg: Mer til de yngste brukerne*. Kommunene og norsk økonomi – nøkkeltallsrapport 2012. <http://www.ks.no/PageFiles/27100/Pleie%20og%20omsorg-web.pdf?epslanguage=no>
- Kunnskapsdepartementet (2012) Gjennomføringsbarometeret 2012:1. http://www.regjeringen.no/upload/KD/Kampanjer/NyGiv/Statistikkprosjektet/barometer2012_1.pdf

- Kunnskapssenteret (2011): *Effekten av tilrettelagt dagsentertilbud til personer med demens*. Rapport fra Kunnskapssenteret nr 21–2011.
http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=3&cad=rja&ved=0CEQQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.kunnskapssentere.t.no%2F_attachment%2F14109&ei=8oqkUe7FNieK4ATU5oCICw&usg=AFQjCNEeMh6eo3ywNdUnkydIX5aOAvHT7Q&sig2=j0tQNIldgz77q3-9rjQt72A&bvm=bv.47008514,d.bGE
- Landbruks- og matdepartementet (2012): *Landbruks- og matpolitikken. Velkommen til bords*. Stortingsmelding nr. 9 (2011–2012).
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/dok/regpubl/stmeld/2011-2012/meld-st-9-20112012.html?id=664980>
- Landbruks- og matdepartementet (2013): Embetsoppdrag til Fylkesmennene for 2013, pkt. 23.1
- Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet (2012): *Strategi. Inn på tunet. Nasjonal Strategi*.
http://www.regjeringen.no/upload/LMD/Vedlegg/Brosjyrer_veiledere_rapporter/Nasjonal_strategi_Inn_paa_tunet.pdf
- NAV. Veileder for Nav-kontor, Grønt Arbeid. Hentet fra:
http://matmerk.no/media/cms_page_media/111/NAV%20veileder%20gront%20arbeid.pdf.
- NAV(2013). Hentet fra: <http://www.nav.no/Om+NAV/NAV>. 05.05.2013
- Nyhus, O. H., L.-E. Borge, (2013): Kommunal medfinansiering av sykehustjenester: *Betydningen av helseforetak, avstand og private avtalespesialister*. SØF-rapport nr. 01/13
- Mitzenzwei, K, F. Veggeland, (2013): *Jordbruksforhandlingene – moden for reform?* Artikkel i NILF, Årsmelding 2012.
- OECD (2008): *Jobs for Youth*. Norway. OECD, Paris.
- Rokstad, A. M. M., K. S. Lislrud, (red) (2008): *Personer med demens, møte og samhandling*. Akribe.
- Skien, Hjartdal, Tinn, Drangedal, Bø, Kragerø, Siljan og Nome (2012). «*Inn på tunet – ut i kommunen*». IPT Telemark/Telemark Bondelag (og Fylkesmannen i Telemark) Forprosjekt-kartlegging.
- Sykehjemsetaten, Oslo kommune (2012): Rapport. *Kostnadstall for eldreomsorgsinstitusjoner 2011*. [http://www.sykehjemsetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/Sykehjemsetaten%20\(SYE\)/Intranett%20\(SYE\)/Dokumenter/Kosnadstall%20eldreomsorgsinstitusjoner%202011.pdf](http://www.sykehjemsetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/Sykehjemsetaten%20(SYE)/Intranett%20(SYE)/Dokumenter/Kosnadstall%20eldreomsorgsinstitusjoner%202011.pdf)
- Utdanningsdirektoratet (2012): *Utdanningsspeilet 2012. TALL OG ANALYSE AV GRUNNOPPLÆRINGEN I NORGE*.
http://www.udir.no/Upload/Rapporter/Utdanningsspeilet_2012.pdf
- UMB (2012). Hentet fra: <http://www.umb.no/iha/artikkel/umb-sentral-i-lansering-av-nasjonal-strategi-for-inn-pa-tunet>. 13.05.2013.
- Voss Kommune <http://www.voss.kommune.no/artikkel.aspx?MIId=637&AIId=678>
www.fosterhjem.no
www.SSB.no
www.udi.no

Oversikt over aktører

1. Departementer: <http://www.regjeringen.no/nb/dep.html?id=933>
2. Arbeids- og velferdsdirektoratet: <http://www.nav.no/Forsiden>
3. Norges Bondelag: <http://www.bondelaget.no/>
4. Norsk bonde og småbrukarlag: <http://smabrukarlaget.no/>
5. Stiftelsen Matmerk: <http://matmerk.no/>
6. Innovasjon Norge: <http://www.innovasjonnorge.no/>
7. Kommunesektorens organisasjon: <http://ks.no/>
8. Landbrukets HMS-tjeneste: <http://www.lhms.no/>
9. Det kongelige selskap for Norges Vel: <http://www.norgesvel.no/>
10. Gjensidige: <https://www.gjensidige.no/>
11. Norsk landbruksrådgivning: <http://www.lr.no/>
12. Fylkesmannsembetet: <http://fylkesmannen.no/>
13. NAV fylkeskoordinator for arbeid og psykisk helse:
<http://www.nav.no/Helse/Arbeid+og+psykisk+helse/Kontakt/Kontakt+-+Fylkeskoordinatorer.188502.cms>
14. Regionale tilbydernetverk:
<http://www.nav.no/Helse/Arbeid+og+psykisk+helse/Kontakt/Kontakt+-+Fylkeskoordinatorer.188502.cms>
15. Tilbydersamvirker:
 - Inn på tunet Trøndelag SA: <http://www.innpatunet.no/>
 - Inn på tunet Akershus SA: <http://www.innpatunetakershus.no/>
16. Kommuner: <http://www.norge.no/nb/>
17. Tiltaksarrangører:
 - Attføringsbedriftene i NHO service: <http://www.attforingsbedriftene.no/>
 - Arbeidsgiverforeningen for vekstbedriftene: <http://asvl.no/>
18. Pårørende-og brukerorganisasjoner:
<http://helsenorge.no/Helsetjenester/Sider/Brukerorganisasjoner.aspx>
19. Universitetet for Miljø- og Biovitenskap (UMB): <http://www.umb.no/>
20. Møreforskning AS: <http://www.moreforsk.no/>
21. Norsk Institutt for landbruksøkonomisk forskning: <http://nilf.no/>

Tidligere utgitt i denne serien – 2013

2013–1

Emerging green innovation platforms. A comparative study on bioenergy policies in Emilia-romagna and Norway. Bianca Cavicchi, 65 pp.

2013–2

Innovasjon i kjøttbransjen – status, forutsetninger og suksesskriterier. Asbjørn Veidal, Julie Nåvik Hval, Trygve Kjølseth, 127 s.

2013–3

Kost-nytte av tiltak mot fosfortap fra jordbruksarealer i Norge. Karen Refsgaard, Marianne Bechmann, Anne-Grete Buseth Blankenberg, Valborg Kvakkestad, Annbjørg Øverli Kristoffersen, Asbjørn Veidal, 105 s.

NILF

Norsk institutt for
landbruksøkonomisk forskning

ADRESSE HOVEDKONTOR

Postadresse:	Kontoradresse:	Telefon: 22 36 72 00
Postboks 8024 Dep	Storgata 2-4-6	Telefaks: 22 36 72 99
0030 OSLO		E-post: postmottak@nilf.no
		Internett: www.nilf.no

ADRESSE DISTRIKTSKONTORER

Bergen	Postadresse:	Postboks 7317, 5020 BERGEN
	Telefon:	22 36 72 40
	Telefaks:	22 36 72 99
	E-post:	postmottak-Bergen@nilf.no
Trondheim	Postadresse:	Postboks 4718 – Sluppen, 7468 TRONDHEIM
	Telefon:	73 19 94 10
	Telefaks:	73 19 94 11
	E-post:	postmottak-Trondheim@nilf.no
Bodø	Postadresse:	Statens hus, Moloveien 10, 8002 BODØ
	Telefon:	22 36 72 00
	Telefaks:	22 36 72 99
	E-post:	postmottak-Bodo@nilf.no
